2024 ΠΡΑΚΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ

Συμπεριληπτικής

ως προς το Φύλο Γλώσσας στο ΕΑΠ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ:

Ντενίζ Σαρρή-Χασάν, Φιλόλογος, ΜΑ Γλωσσολογίας, Υποψήφια Διδακτόρισσα, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Μαριάνθη Γεωργαλίδου, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΦΥΛΩΝ

Επιτροπή Ισότητας των Φύλων και Καταπολέμησης των Διακρίσεων του ΕΑΠ

Πρακτικός Οδηγός για τη Χρήση Συμπεριληπτικής ως προς το Φύλο Γλώσσας στο ΕΑΠ

Ο παρών Πρακτικός Οδηγός για τη Χρήση Συμπεριληπτικής ως προς το Φύλο Γλώσσας στο ΕΑΠ εκπονήθηκε στο πλαίσιο υλοποίησης του Σχεδίου Δράσης για την Έμφυλη Ισότητα του ΕΑΠ (2022-2027) και συγκεκριμένα των δράσεων του άξονα προτεραιότητας «Α2. Άμβλυνση γλωσσικού Σεξισμού».

Β. Χατζηνικήτα
Πρόεδρος Επιτροπής Ισότητας των Φύλων και Καταπολέμησης των Διακρίσεων

Συγγραφέας: Ντενίζ Σαρρή-Χασάν, Φιλόλογος, ΜΑ Γλωσσολογίας, Υποψήφια Διδακτόρισσα, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Επιστημονική επιμέλεια: Μαριάνθη Γεωργαλίδου, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Επιμέλεια έκδοσης: Βασιλεία Χατζηνικήτα

Σελιδοποίηση-σχεδιασμός εξωφύλλου: Ηλίας Νταλακίδης

Α΄ έκδοση: Ιούλιος 2024

ISBN (web): 978-960-611-024-5
Link: https://www.eap.gr/epitropi-isotitas/

Για την ελληνική γλώσσα: © ΕΑΠ 2024

Παραγωγή: Εκδόσεις ΕΑΠ Α.Ε.
Τζωρτζ 4, Αθήνα, Τ.Κ. 10677
Τηλ: +30 210 9097262, e-mail: info@houp.gr

ΠΡΑΚΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ Συμπεριληπτικής ως προς το Φύλο Γλώσσας στο ΕΑΠ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ:
Ντενίζ Σαρρή-Χασάν, Φιλόλογος, ΜΑ Γλωσσολογίας, Υποψήφια Διδακτόρισσα, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
Μαριάνθη Γεωργαλίδου, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

2024

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΦΥΛΩΝ

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ....7

1. ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΣΕΞΙΣΜΟΣ: ΦΥΛΟ, ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΣΧΕΤΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ....9

2. Ο ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΣΕΞΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ....16

3. Η ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΕΑΠ: ΕΜΦΥΛΟΣ ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ....29

3.1 Η έρευνα της έμφυλης διάστασης στα έγγραφα του ΕΑΠ....30

3.2 Συγκεντρωτικά συμπεράσματα της ανάλυσης: η γλωσσική πραγματικότητα του ΕΑΠ και η ψευδαίσθηση της ισότητας των φύλων....35

3.3 Αναλυτικά Συμπεράσματα ανά Υπηρεσία....40

4. ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΦΥΛΟ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΟΥ ΕΑΠ....58

ΕΠΙΛΟΓΟΣ....66

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ....67

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: Υποδείγματα....72

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: Γλωσσάρι γραμματικών όρων....99

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο *Πρακτικός Οδηγός για τη Χρήση Συμπεριληπτικής ως προς το Φύλο Γλώσσας στο ΕΑΠ* αποτελεί ένα εξειδικευμένο εγχειρίδιο προτεινόμενων γλωσσικών πρακτικών για την αντιμετώπιση και εξάλειψη του γλωσσικού σεξισμού στα διοικητικά έγγραφα του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ). Εστιάζοντας στις γλωσσικές χρήσεις, αποσκοπεί στην αντιμετώπιση της έμφυλης γλωσσικής ανισότητας στην πανεπιστημιακή κοινότητα του ΕΑΠ, συμβάλλοντας καθ' αυτόν τον τρόπο στο γενικότερο πλαίσιο θεσμικής αντιμετώπισης των έμφυλων διακρίσεων που τα τελευταία χρόνια επιχειρείται σε διεθνές, αλλά και σε εθνικό επίπεδο, όπως με το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (2021-2025) και με τον Νόμο 4604/2019 για την προώθηση της Ουσιαστικής Ισότητας των Φύλων.

Ο γλωσσικός σεξισμός στην ελληνική γλώσσα, και κατ' επέκταση η αντιμετώπισή του, αποτελεί ένα φαινόμενο πολυσύνθετο. Συνδέεται μεταξύ άλλων με συζητήσεις σχετικές με τη διάσταση του φύλου, τους κανόνες γραμματικής, τις καταλήξεις των θηλυκών ουσιαστικών, τον γλωσσικό συντηρητισμό και τη γλωσσική αλλαγή. Ωστόσο, ο Οδηγός, δεν θα επιχειρήσει να απαντήσει σε θέματα μορφολογικού σχηματισμού της γλώσσας ή θεμελιωδών διακρίσεων για την έμφυλη διάσταση, καθώς πρόκειται για συζητήσεις που είναι ακόμα ανοικτές στη διεθνή και ελληνική ερευνητική κοινότητα και πλέον απασχολούν, πέρα από τους φεμινιστικούς κύκλους και τη φεμινιστική γλωσσολογία, τον κύκλο της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας και της queer γλωσσολογίας. Ο Οδηγός με σεβασμό στη γραμματικότητα της ελληνικής γλώσσας στοχεύει συγκεκριμένα στο να καταστήσει ορατό το θηλυκό γραμματικό γένος στον λόγο, γεγονός που θα επιφέρει την ορατότητα του γυναικείου φύλου στη γλωσσική και κοινωνική πραγματικότητα.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο Οδηγός στο πρώτο τμήμα του διαρθρώνεται σε τέσσερα βασικά κεφάλαια, περιλαμβάνοντας αρκετά μέρη που έχουν χαρακτήρα περισσότερο ακαδημαϊκό και επιστημονικό, καθώς το ίδιο το φαινόμενο του γλωσσικού σεξισμού και η αντιμετώπισή του στην ελληνική γλώσσα προϋποθέτει την κατανόηση γλωσσικών εννοιών και κοινωνιογλωσσολογικών προσεγγίσεων. Το πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνει το θεωρητικό πλαίσιο, βάσει του οποίου αναπτύσσονται οι προτάσεις συμπερίληψης του Οδηγού, και παρουσιάζονται έννοιες και ιδεολογίες σχετικές αλλά και απαραίτητες για την κατανόηση της γλωσσικής συμπερίληψης, όπως το φύλο, ο γλωσσικός σεξισμός, οι εκφάνσεις του και οι πρακτικές αντιμετώπισής του. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται το φαινόμενο του γλωσσικού σεξισμού στην ελληνική γλώσσα σε σχέση με τη γραμματικότητα και τις λεξιλογικές και σημασιακές χρήσεις της ελληνικής, αλλά και αναφορικά με τον προβληματισμό σχηματισμού των

επαγγελματικών ουσιαστικών και την αναζήτηση σχετικών λύσεων στο γλωσσικό παρελθόν. Το τρίτο κεφάλαιο περιλαμβάνει την ποιοτική έρευνα που διεξήχθη για τη γλωσσική πραγματικότητα του ΕΑΠ, τα γενικά συμπεράσματα της έρευνας και τα πιο αναλυτικά συμπεράσματα ανά υπηρεσία. Βάσει των δεδομένων της ποιοτικής έρευνας, στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο αναπτύσσονται οι προτάσεις της συμπεριληπτικής ως προς το φύλο γλώσσας για τη σύνταξη επίσημων εγγράφων του Ιδρύματος, οι οποίες προτάσεις μπορούν να αξιοποιηθούν και για τη βελτίωση ήδη υπάρχοντων εγγράφων που παρουσιάζουν πρακτικές γλωσσικού σεξισμού. Τέλος, στο δεύτερο τμήμα του Οδηγού διατίθενται δύο παραρτήματα. Το πρώτο περιλαμβάνει υποδείγματα εγγράφων του ΕΑΠ στην πρωτότυπη μορφή τους, όπως ακριβώς αναλύθηκαν στην έρευνα για τη γλωσσική πραγματικότητα του Ιδρύματος, συνοδευόμενα από την εναλλακτική μορφή τους με ενσωματωμένες τις απαραίτητες διορθώσεις βάσει των προτάσεων συμπεριληπτικής γλώσσας του Οδηγού που αναπτύσσονται στο τέταρτο κεφάλαιο. Το δεύτερο παράρτημα περιλαμβάνει ένα σύντομο γλωσσάρι γραμματικών όρων που χρησιμοποιούνται συχνά στον Οδηγό.

1. ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΣΕΞΙΣΜΟΣ: ΦΥΛΟ, ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΣΧΕΤΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Ο γλωσσικός σεξισμός (ή η σεξιστική γλώσσα) αποτελεί ένα διακριτό είδος σεξισμού[1] που αναδείχθηκε στο πλαίσιο του φεμινιστικού κινήματος κατά τη δεκαετία του 1970 μέσω ερευνών που εστίαζαν στη μελέτη της σχέσης γλώσσας και φύλου. Παρόλο που οι αρχικές συστηματικές μελέτες για τη σχέση γλώσσας και φύλου έγιναν στο πλαίσιο της Κοινωνιογλωσσολογίας και της Διαλεκτολογίας (βλ. μεταξύ άλλων Labov (1966a, 1966b) και Trudgill (1972, 1974, 1975), καθοριστικό στην περιγραφή και στην ανάλυση του γλωσσικού σεξισμού υπήρξε, υπό το πρίσμα της Φεμινιστικής Γλωσσολογίας, το έργο της Lakoff για την αγγλική γλώσσα, *Language and woman's place* (1973, 1975) (Παυλίδου, 2006). Οι διαπιστώσεις της Lakoff για τον γλωσσικό σεξισμό προς τις γυναίκες συνέβαλαν καταλυτικά στην ανάδειξη του υποτελικού κοινωνικού ρόλου που επιβάλλεται να έχουν οι γυναίκες στην κοινωνία, αποκλείοντας τες από θέσεις εξουσίας (Λαμπροπούλου, 2014). Όπως άλλωστε παρατηρούν και πιο συγχρονικά η Cameron (2006) και η Mills (2008), ο γλωσσικός σεξισμός βρίσκεται σε άμεση σχέση με βαθύτερες κοινωνικές δομές και έννοιες. Σχέσεις εξουσίας και κοινωνικής ιεραρχίας αντανακλώνται στις γλωσσικές πρακτικές που εργαλειοποιούνται κατά τη διαδικασία πάλης για εξουσία μεταξύ των φύλων σε μία κοινωνία που κατά βάση δομείται πατριαρχικά.

Βιολογικό φύλο

Η θεώρηση της σχέσης γλώσσας και φύλου σε άμεση συνάρτηση με την κοινωνία αποτέλεσε, ήδη από τη δεκαετία του 1970, τον βασικό άξονα των *κατασκευαστικών προσεγγίσεων*, βάσει των οποίων το φύλο λαμβάνεται ως κοινωνική κατασκευή και επομένως λογίζεται ως *κοινωνικό φύλο* (*gender*). Έως τότε, οι προϋπάρχουσες *ουσιοκρατικές προσεγγίσεις*, λαμβάνοντας ως κριτήριο τα σταθερά βιολογικά χαρακτηριστικά των ατόμων, έκαναν λόγο για *βιολογικό φύλο* (*sex*) και διέκριναν συμβατικά την κοινωνία σε άνδρες-γυναίκες, αναμένοντας αντίστοιχες συμπεριφορές, υποχρεώσεις και ενδιαφέροντα ανά φύλο (*κοινωνικός ρόλος του φύλου* (βλ. Turner, 2008). Ακολούθως, τα οποιαδήποτε ιδιαίτερα κοινωνικά χαρακτηριστικά, η κοινωνική θέση του ατόμου ή η γλωσσική συμπεριφορά του ερμηνεύονταν πάντοτε σε άμεση συνάρτηση με το *βιολογικό φύλο* του, είτε ως απόρροια της κοινωνικής κυριαρχίας των ανδρών έναντι των γυναικών (*προσέγγιση της κυριαρχίας*), είτε ως απόρροια των διαφορετικών συμπεριφορών των γυναικών σε σχέση με τους άνδρες (*προσέγγιση της διαφοράς*) (βλ. Λαμπροπούλου, 2014· Παυλίδου, 2006).

Κοινωνικό φύλο

Αντίθετα, το *κοινωνικό φύλο* κατασκευάζεται με βάση ρευστά κοινωνικά, οικονομικά, πολιτισμικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά (McConnell-Ginet, 1988), αναδεικνύοντας ταυτόχρονα ότι η ταυτότητα φύλου (όπως αρρενωπότη-

1. Ως σεξισμός ορίζεται το σύνολο των πρακτικών που επιφέρει τη διάκριση μεταξύ ανθρώπων βάσει του φύλου τους και πηγάζει από την ιδεολογία της ανωτερότητας του ενός φύλου έναντι του άλλου, συνήθως των αντρών έναντι των γυναικών (Γκασούκα & Γεωργαλίδου, 2014, σ. 51).

τα ή θηλυκότητα) δεν είναι προκαθορισμένη βιολογικά, αλλά μπορεί και κατασκευάζεται από τις γυναίκες και τους άνδρες βάσει της δικής τους αυτοαντίληψης για το φύλο τους και της δικής τους προβολής και συμπεριφοράς προς την κοινωνία (*ταυτότητα του κοινωνικού ρόλου του φύλου*) (βλ. Talbot, 2010· Turner, 2008). Ως εκ τούτου, οι όποιες θεμελιώδεις διαφορές (ή ακόμα και ομοιότητες) παρατηρούνται μεταξύ ατόμων, όπως για παράδειγμα οι διαφορές στη γλωσσική συμπεριφορά μεταξύ γυναικών και ανδρών (ή οι ομοιότητες μεταξύ ανδρών ή μεταξύ γυναικών), που μεταξύ άλλων παρατήρησαν στις έρευνές τους οι Labov (1966a, 1966b), Trudgill (1974, 1975), Lakoff (1973, 1975) και Tannen (1986, 1990, 1995), δεν αιτιολογούνται πλέον ως απόρροια του διαφορετικού (ή αντίστοιχα του όμοιου) *βιολογικού φύλου*, αλλά θεωρούνται επίκτητα χαρακτηριστικά που κατασκευάστηκαν από το κοινωνικό περικείμενο, διδάχθηκαν και αφομοιώθηκαν. Σε αυτό το πλαίσιο, οι παγιωμένες γλωσσικές πρακτικές θεωρούνται κοινωνικά κατασκευαστές, αναπαράγοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τις σχέσεις των φύλων στην κοινωνική ιεραρχία και τη διαφοροποίηση τους στην επικράτηση για εξουσία (βλ. Λαμπροπούλου, 2014· Παυλίδου, 2006). Αντίστοιχα, οι πρακτικές γλωσσικού σεξισμού με τους *έμφυλους λόγους*[2], διατηρούν και αναπαράγουν την κατασκευαστή κοινωνική ανισότητα μεταξύ των φύλων.

Ορισμός Γλωσσικού σεξισμού

Πώς ορίζεται, όμως, ο γλωσσικός σεξισμός; Οι Bourdieu και Passeron (1996) περιγράφουν τον γλωσσικό σεξισμό ως τη δυνατότητα που έχει η γλώσσα να εκφράζει σχέσεις εξουσίας μεταξύ ανδρών και γυναικών, διατηρώντας και νομιμοποιώντας την κυριαρχία των ανδρών έναντι των γυναικών σε μια ήδη ανδροκρατούμενη κοινωνία. Παρόλο που αρχικά το φαινόμενο του γλωσσικού σεξισμού συνδέθηκε ευρέως με το γυναικείο φύλο, λόγω κυρίως των παρατηρήσεων της Lakoff (1973, 1975) και του φεμινιστικού κινήματος, οι κατασκευαστικές προσεγγίσεις για το κοινωνικό φύλο έκαναν άμεσα αντιληπτό ότι ο γλωσσικός σεξισμός εκφράζει μία αρκετά πιο διευρυμένη και συμπεριληπτική, ως προς τα φύλα, έννοια που σχετίζεται με την ισότητα των φύλων. Η Vetterling-Braggin (1981), για παράδειγμα, ορίζει τον γλωσσικό σεξισμό ως μια γλωσσική πρακτική που εφαρμόζει το άτομο κατά την παραγωγή *λόγου* επισημαίνοντας ως κύριο χαρακτηριστικό του *λόγου* του το κοινωνικό φύλο (χωρίς αυτό να είναι απαραίτητα το ζητούμενο του *λόγου* του). Γλωσσικός σεξισμός, επομένως, υφίσταται όταν κατά την παραγωγή *λόγου* (γραπτού ή προφορικού) εφαρμόζονται γλωσσικές πρακτικές που, είτε αποκλείουν ή μειώνουν κάποια ομάδα ή κάποιες ομάδες ατόμων με γνώμονα το φύλο τους, είτε αναδεικνύουν ως ανώτερη κάποια συγκεκριμένη ομάδα ατόμων με κριτήριο και πάλι το φύλο τους έναντι των υπόλοιπων ομάδων. Κατ' επέκταση από τον ορισμό του γλωσσικού σεξισμού γίνεται σαφές ότι:

2. Ως *λόγος* (discourse) περιγράφεται οποιαδήποτε μορφή γλωσσικής χρήσης που λογίζεται ως μορφή κοινωνικής πρακτικής, καθώς οι ομιλητές/-τριες κατά την επικοινωνιακή διαδικασία αναπαράγουν κοινωνικές σχέσεις εξουσίας και ιδεολογίες ιεραρχίας (Foucault, 1972). Οι *έμφυλοι λόγοι* είναι λόγοι σχετικοί με το φύλο.

- η χρήση σεξιστικής γλώσσας μπορεί να γίνεται, ακούσια ή εκούσια, από οποιοδήποτε άτομο (άνδρες, γυναίκες, ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα)
- αποδέκτρια γλωσσικού σεξισμού μπορεί να γίνει οποιαδήποτε ομάδα ατόμων βάσει του φύλου και του σεξουαλικού τους προσανατολισμού (άνδρες, γυναίκες, ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα), και
- η συστηματική χρήση γλωσσικού σεξισμού οδηγεί στην αρνητική ορατότητα ή στη μη ορατότητα από τον *λόγο* συγκεκριμένων ομάδων ατόμων, γεγονός που προκαλεί σταδιακά αντίστοιχη απαξίωση και κοινωνική αορατότητα, ενεργοποιώντας έναν φαύλο κύκλο μεταξύ γλώσσας και κοινωνίας.

Εκφάνσεις γλωσσικού σεξισμού

Η Mills (2008) περιγράφοντας τον γλωσσικό σεξισμό διακρίνει δύο διαφορετικές εκφάνσεις του, τον ρητό γλωσσικό σεξισμό και τον υπόρρητο γλωσσικό σεξισμό. Εν μέρει, ο ρητός γλωσσικός σεξισμός είχε αποτυπωθεί, ήδη, στις παρατηρήσεις της Lakoff (1973, 1975) ως προς την ασυμμετρία στον τρόπο που παρουσιάζονται ή αναφέρονται οι γυναίκες στα κείμενα μαζικής κουλτούρας συγκριτικά με τους άνδρες και ως προς τον διαφορετικό τρόπο που αναμένεται να εκφράζονται οι γυναίκες στον προσωπικό τους λόγο. Ωστόσο, η Mills εξελίσσει και συγκεκριμενοποιεί την περιγραφή του ρητού γλωσσικού σεξισμού ως εκείνου που φέρει γλωσσικά χαρακτηριστικά, καθώς αποτυπώνεται άμεσα στα γραμματικά, μορφολογικά[3], λεξιλογικά ή σημασιακά στοιχεία της γλώσσας. Συγκεκριμένα, στο επίπεδο της γραμματικής εκφράζεται με τη γενικευτική χρήση του αρσενικού γραμματικού γένους[4] που θεωρείται κυρίαρχο με αποτέλεσμα οι τύποι του θηλυκού γένους των ονομάτων που δηλώνουν πρόσωπο να εκλείπουν (ή να θεωρούνται μαρκαρισμένοι) και να αντικαθίστανται από τους αρσενικούς τύπους, συμβάλλοντας κατά αυτόν τον τρόπο στη μη ορατότητα του γυναικείου φύλου. Η de facto κυριαρχία του αρσενικού γένους αντανακλάται και στο λεξιλογικό επίπεδο, όπου παρατηρείται η απουσία τύπων με μορφολογία θηλυκού γένους σε λήμματα που δηλώνουν πρόσωπο, ενώ κυριαρχούν οι αντίστοιχοι αρσενικοί τύποι (χαρακτηριστικό παράδειγμα τα επαγγελματικά ουσιαστικά). Αντίστοιχα με όσα παρατηρούνται στα προαναφερθέντα επίπεδα και σε άμεση σχέση με αυτά, η κυρίαρχη παρουσία του ανδρικού φύλου αποτυπώνεται και στο επίπεδο της σημασιολογίας, όπου η γυναίκα παρουσιάζεται χειραγωγημένη και σε άμεση εξάρτηση από τον άνδρα.

Παράλληλα όμως με τις εκδηλώσεις ρητού γλωσσικού σεξισμού, η Mills (2008), όπως προαναφέρθηκε, καταγράφει και την ύπαρξη φαινομένων υπόρρητου γλωσ-

3. Η μορφολογία αποτελεί τμήμα της γραμματικής ανάλυσης της γλώσσας που μεταξύ άλλων μελετάει τον σχηματισμό λέξεων (παραγωγική μορφολογία) (βλ. Ράλλη, 2012, σ. 1) και Holton κ.συν. (2019, σ. 178).

4. Το γραμματικό γένος αποτελεί μία ιδιαίτερη γραμματική κατηγορία που μπορεί να προσδίδει ποικίλα χαρακτηριστικά στα ονόματα (μορφολογικά, συντακτικά) και μπορεί να συνδέεται με το βιολογικό φύλο (sex) (Corbett, 1999, σ. 163).

σικού σεξισμού, ο οποίος εκφράζεται έμμεσα στο επίπεδο της πραγματολογίας[5] με τη χρήση χιουμοριστικού λόγου. Μέσω αστεϊσμών αποδίδονται αυθαίρετα και αβάσιμα σε άτομα συγκεκριμένα χαρακτηρολογικά στοιχεία που δεν βασίζονται στα ατομικά τους χαρακτηριστικά, αλλά σε στερεοτυπικές αντιλήψεις για το φύλο τους (η αδυναμία άρτιας εκτέλεσης δραστηριοτήτων από γυναίκες, τα χαρακτηριστικά των ανδρών ως καθολικά χαρακτηριστικά των ανθρώπων, κ.ά.).

Προτάσεις γλωσσικής αλλαγής: Θεωρητικό πλαίσιο

Το έντονο ερευνητικό ενδιαφέρον σχετικά με την ανάδειξη του γλωσσικού σεξισμού και γενικότερα των έμφυλων διακρίσεων, το οποίο ακολούθησε τις αρχικές παρατηρήσεις της Lakoff (1973, 1975) για τον γλωσσικό σεξισμό και τις αντίστοιχες προτάσεις της για την αντιμετώπιση του φαινομένου, έθεσαν σε πρώτο πλάνο την αναγκαιότητα προτάσεων για μία συμπεριληπτική γλώσσα, κυρίως στον γραπτό λόγο, απαλλαγμένη από σεξιστικές γλωσσικές χρήσεις. Οι σχετικές προτάσεις που αναπτύχθηκαν για αυτόν τον σκοπό αποτελούν στην ουσία, κατά την Pauwels (2003), προσπάθειες γλωσσικού σχεδιασμού με στόχο τη γλωσσική μεταρρύθμιση που θα επιφέρει κοινωνική αλλαγή. Το πλαίσιο στο οποίο αναπτύσσονται οι συγκεκριμένες προτάσεις, και που υιοθετείται και από τον παρόντα Οδηγό, βασίζεται στον συγκερασμό των θέσεων του γλωσσικού σχετικισμού, των αρχών της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου και των ρυθμιστικών προσεγγίσεων της Φεμινιστικής Γλωσσολογίας.

Γλωσσικός σχετικισμός & Κριτική Ανάλυση Λόγου

Η υπόθεση Sapir-Whorf, γνωστή επίσης και ως υπόθεση του γλωσσικού σχετικισμού, αποτυπώνει τη σχέση της γλώσσας με τον τρόπο σκέψης και συνδέεται με τον απώτερο στόχο των προτάσεων μη σεξιστικής χρήσης της γλώσσας για κοινωνική αλλαγή με όχημα τη γλωσσική αλλαγή. Ο τρόπος σκέψης των ομιλητών/-τριών μίας γλώσσας σχετικά με την κοινωνική πραγματικότητα διαμορφώνεται από το πολιτισμικό συγκείμενο μέσω των επαναλαμβανόμενων γλωσσικών χρήσεων. Ακολούθως, οι γλωσσικές χρήσεις των ομιλητών/-τριών του εκάστοτε γλωσσικού συστήματος αντανακλούν τη διαφορετική αντίληψη που έχει διαμορφώσει ο/η καθένας/καθεμία τους για την πραγματικότητα. Αντίστοιχα, η κυριαρχία του αρσενικού γραμματικού γένους στον λόγο (γενικευτικό αρσενικό) διαμορφώνει την αντίληψη των ομιλητών/-τριών σχετικά με τον τρόπο που αναπαριστούν νοητικά τον άνδρα ως κοινωνικά κυρίαρχο (πρόκειται για το φαινόμενο ή αντίκτυπο του γένους κατά την Alvanoudi (2015, σ. 6). Κατά τους Gumperz και Levinson (1996), η υπόθεση Sapir-Whorf συγκλίνει επίσης με την προσέγγιση της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου, σύμφωνα με την οποία γλώσσα και κοινωνία αλληλοεπιδρούν σε ένα συνεχές όπου η γλώσσα, *ο λόγος*, έχει τη δυνατότητα αφενός να παγιώνει και να συντηρεί σχέσεις κοινωνικής ιεραρχίας, ανισότητας και εξουσίας, αλλά και αφετέρου να τις μετασχηματίζει. Η γλώσσα, δηλαδή, όπως σημειώνει και ο Fairclough (1992), διαθέτει τη δυνατότητα να προσδίδει στον *λόγο* έναν ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση της κοινωνίας. Επομένως, αν οι γλωσσικές πρακτικές αλλάξουν, θα αλλάξει η κοινωνική πραγματικότητα και κατ' επέκταση ο τρόπος σκέψης των ομιλητών/-τριών.

5. Η πραγματολογία είναι ο επιστημονικός κλάδος που μελετάει τη σημασία ως προς τον τρόπο που επικοινωνείται από τους/τις ομιλητές/-τριες και ως προς τον τρόπο που προσλαμβάνεται από τους/τις ακροατές/-τριες (Yule, 1996).

Γλωσσικός σεξισμός & ιδεολογίες

Ωστόσο, η Στάμου (2014, σ. 151) παρατηρεί ότι οι τρόποι με τους οποίους η γλώσσα, *ο λόγος*, συντελεί στην κοινωνική διαμόρφωση ιδεολογιών δεν γίνονται άμεσα αντιληπτοί από τους/τις ομιλητές/-τριες, διότι οι υπάρχουσες ιδεολογίες παρουσιάζουν ως φυσιολογικά τα διάφορα νοήματα του *λόγου*. Παρόμοια και η Mills (2008), αναφερόμενη στον γλωσσικό σεξισμό, υπογραμμίζει ότι η γλώσσα αποτυπώνει συγχρονικά γλωσσικές ιδεολογίες και γλωσσικές πρακτικές παλαιότερων γλωσσικών περιόδων που διαμορφώθηκαν και επιβλήθηκαν κατά την προσπάθεια συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων για κυριαρχία και εξουσία με αποτέλεσμα την κοινωνική και γλωσσική περιθωριοποίηση (αορατότητα) των υπόλοιπων κοινωνικών ομάδων. Οι παρελθούσες γλωσσικές ιδεολογίες και πρακτικές έχουν φυσικοποιηθεί κατά την πάροδο του χρόνου και είναι δύσκολα αναγνωρίσιμες από τους σύγχρονους ομιλητές και τις σύγχρονες ομιλήτριες.[6] Οι γλωσσικές ιδεολογίες οι οποίες συσχετίζουν γλωσσικά με κοινωνικά χαρακτηριστικά έχουν τη δυνατότητα να επιφέρουν γλωσσική καταπίεση και χειραγώγηση κοινωνικών ομάδων ή αντίθετα την απελευθέρωσή τους (Ξυδόπουλος & Τσιπλάκου, 2022, σ. 637).

Κριτική Ανάλυση Λόγου & Φεμινιστική Γλωσσολογία

Ως εκ τούτων, η Κριτική Ανάλυση Λόγου σε πρώτο επίπεδο συμβάλλει στον εντοπισμό και στην κατανόηση των γλωσσικών μηχανισμών με τους οποίους η γλώσσα επιτυγχάνει την αναπαραγωγή και διατήρηση παγιωμένων κοινωνικών συμβάσεων και κατεστημένων ιδεολογιών, ενώ σε δεύτερο επίπεδο επιδιώκει την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης των ομιλητών/-τριών, ώστε να αναγνωρίζουν και να κατανοούν την αμφίδρομη σχέση μεταξύ γλωσσικών συμβάσεων και σχέσεων εξουσίας και κοινωνικής ιεραρχίας (Λαμπροπούλου, 2014, σ. 424). Αντίστοιχα και όσον αφορά τους *έμφυλους λόγους*, η Κριτική Ανάλυση Λόγου εντοπίζει τους τρόπους με τους οποίους η γλώσσα γίνεται σεξιστική κατά την παραγωγή λόγου από τους συντάκτες ή/και τις συντάκτριες κειμένων και αναδεικνύει τους μηχανισμούς με τους οποίους η σεξιστική γλώσσα αναπαράγει έμφυλες ιδεολογίες τις οποίες κατασκεύασε η κοινωνία, αλλά παρουσιάζονται ως φυσιολογικές. Τα δεδομένα και οι παρατηρήσεις που συλλέγονται από τα κείμενα με τη μέθοδο της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου αξιοποιούνται από τη Φεμινιστική Γλωσσολογία, η οποία προτείνει με τη σειρά της εναλλακτικούς τρόπους γλωσσικής χρήσης με σκοπό την αποφυγή του γλωσσικού σεξισμού που θα επιφέρει σταδιακά κοινωνική-ιδεολογική αλλαγή.

Βασική αρχή όλων των προτάσεων μη σεξιστικής χρήσης της γλώσσας απο-

6. Η Mills (2008) χαρακτηρίζει τον γλωσσικό σεξισμό που κατασκευάστηκε από ιδεολογίες παλαιότερων γλωσσικών περιόδων ως 'ιζηματοποιημένο' *(sedimented sexism)*.

Πρακτικές κατά του γλωσσικού σεξισμού

τελεί ο σεβασμός των γλωσσολογικών και κοινωνικών παραγόντων και η γραμματικότητα[7], η τήρηση της τυπολογίας της εκάστοτε γλώσσας, ώστε οι προτάσεις έχοντας ως στόχο την ισότητα των φύλων και τη συμπερίληψη να είναι γλωσσικά βιώσιμες και να αντανακλούν την κοινωνική αλλαγή. Οι προτάσεις μη σεξιστικής χρήσης της γλώσσας βασίζονται κυρίως σε δύο μεθόδους που κατά μία έννοια λειτουργούν συμπληρωματικά ώστε να αντιμετωπίζονται όλες οι περιπτώσεις γλωσσικού σεξισμού:

α) τη συγκεκριμενοποίηση του γένους (gender-specification ή feminization)[8], και

β) την ουδετεροποίηση του γένους (gender-neutralization).

α) Η συγκεκριμενοποίηση του γένους επιδιώκει με νέες γραμματικές πρακτικές την ταυτόχρονη δήλωση του αρσενικού και του θηλυκού γραμματικού γένους σε ονοματικούς τύπους που δηλώνουν πρόσωπο και κυρίως των επαγγελματικών ουσιαστικών, καθώς και των προσαρτημάτων τους, ώστε να επιτυγχάνεται η ίση γλωσσική αναπαράσταση των φύλων και να αποφεύγεται η κυρίαρχη γενικευτική χρήση του αρσενικού γένους, η οποία συχνά συγχέεται ως συμπεριληπτική:

- ✓ για την αγγλική γλώσσα *s/he* ή *they* αντί του γενικευτικού αρσενικού *he* (Pauwels, 2003),
- ✓ για την ισπανική γλώσσα η ταυτόχρονη χρήση *los abogados* (ο δικηγόρος-ΑΡΣ) και *las abogadas* (η δικηγόρος-ΘΗΛ) ή η χρήση του συμβόλου @ ως ταυτόχρονη μορφολογική αναπαράσταση και των δύο γενών *l@s abogad@s* (ο/η δικηγόρ-ΑΡΣ/ΘΗΛ) αντί του γενικευτικού αρσενικού *los abogados* (Bengoechea, 2011)
- ✓ για την ελληνική γλώσσα *φοιτητής και φοιτήτρια* αντί του γενικευτικού αρσενικού *φοιτητής* (σύμφωνα με τις προτάσεις των Γκασούκα & Γεωργαλίδου, 2014)

β) Αντίθετα με τη συγκεκριμενοποίηση του γένους που δίνει έμφαση στη γραμματική και στη μορφολογία του θηλυκού και αρσενικού γραμματικού γένους, η ουδετεροποίηση του γένους επιδιώκει τη χρήση λέξεων που δεν ανήκουν στο αρσενικό ή θηλυκό γραμματικό γένος και επομένως δεν παραπέμπουν συγκεκριμένα σε κάποιο φύλο. Στις περιπτώσεις λέξεων και φράσεων που αξιολογούνται ως έμφυλα στερεοτυπικές και εκφράζουν ρητό σεξισμό, η ουδετεροποίηση του γένους επιτυγχάνεται μέσω του μηχανισμού της γλωσσικής παρέμβασης (linguistic disruption) που προτείνει εναλλακτικούς γλωσσικούς τύπους:

7. Η γραμματικότητα εκφράζει τη γραμματική ορθότητα των προτασιακών και φραστικών δομών που κατά τον Chomsky οι φυσικοί/-ές ομιλητές/-τριες μίας γλώσσας είναι σε θέση να αναγνωρίσουν βάσει του φωνολογικού, μορφολογικού, συντακτικού ή σημασιολογικού επιπέδου της γραμματικής (διάκριση της γραμματικής κατά τον Chomsky σε αντίθεση με την παραδοσιακή) (βλ. Radford, 1981).
8. Αφορά γλώσσες με γραμματικά γένη, όπως η ελληνική γλώσσα.

- ✓ για την αγγλική γλώσσα *fire fighter* αντί για *fireman* και *police officer* αντί για *policeman*, ώστε να αποφευχθούν οι έμφυλες σύνθετές λέξεις με β' συνθετικό *-man* 'άνδρας' (Pauwels, 2003)
- ✓ για τη σουηδική γλώσσα εισαγωγή ενός νέου τύπου αντωνυμίας *hen* αντί του γενικευτικού αρσενικού *han* 'αυτός' (*hon* 'αυτή', *den* 'αυτό') (Milles, 2011)
- ✓ για την ελληνική γλώσσα η λέξη *στελεχώνω* αντί της λέξης *επανδρώνω* που χαρακτηρίζεται ως έμφυλη λόγω της σύνδεσής της με τη λέξη *άνδρας* (Ντάλτας, 1992) ή η φράση *φοιτητικό κοινό* αντί για το αρσενικό γενικευτικό *φοιτητές* (σύμφωνα με τις προτάσεις των Γκασούκα & Γεωργαλίδου, 2014).

Γραμματικότητα & Κοινή γνώμη

Παρόλο που κοινή συνιστώσα των προτάσεων αντιμετώπισης του γλωσσικού σεξισμού αποτελεί η γλωσσική αλλαγή, οι διαφορετικοί τρόποι προσέγγισης των προτάσεων έγκεινται κυρίως στις διαφορετικές ιδεολογικές θεωρίες σχετικά με τη γλωσσική αλλαγή, αλλά και σε υποκειμενικούς παράγοντες, όπως η προσωπική αντίληψη του/της εκάστοτε ερευνητή/-τριας σχετικά με τη γλωσσική αλλαγή, τη δομή της γλώσσας (γραμματική, μορφήματα, κ.ά.) και τη σχέση σημασιολογίας, γραμματικής και μορφολογίας. Ως εκ τούτων, ανάμεσα στις προτάσεις αντιμετώπισης του γλωσσικού σεξισμού συγκαταλέγονται και ορισμένες ακραίες και αντιδεοντολογικές περιπτώσεις με χαρακτηριστικό το παράδειγμα της εναλλακτικής γλώσσας που πρότεινε η γλωσσολόγος Elgin (1988). Τέτοιου είδους ακραίες περιπτώσεις αξιοποιήθηκαν ως παραδείγματα ενίσχυσης της γενικότερης αντίδρασης που αναδύθηκε για τις προτάσεις αντιμετώπισης του γλωσσικού σεξισμού κυρίως από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Η γενικότερη αυτή αντίδραση βασίζεται πρωτίστως, όπως ανέδειξε η Mills (2008), στη δυσκολία των σύγχρονων ομιλητών/-τριών να αναγνωρίσουν τις παρελθούσες ιδεολογίες που παρήγαγαν γλωσσικό σεξισμό και επομένως οι όποιες συγχρονικές προτάσεις μη σεξιστικής χρήσης της γλώσσας να λαμβάνονται ως παράβαση του γλωσσικού αισθήματός τους και οι προτεινόμενοι εναλλακτικοί τύποι να θεωρούνται μαρκαρισμένοι. Πιθανότατα, όμως, η αντίδραση να οφείλεται και δευτερευόντως στο γεγονός ότι η μελέτη της σχέσης γλώσσας και φύλου ταυτίστηκε με τις διεκδικήσεις του φεμινιστικού κινήματος, το οποίο, σύμφωνα με την Talbot (2010, σ. 117), διαθέτει πολιτικό χαρακτήρα με στόχο τη χειραφέτηση. Αποτέλεσμα της έντονης αυτής αντίδρασης ήταν οι ρυθμιστικές προτάσεις που στόχευαν στη γλωσσική συμπερίληψη και σχεδιάστηκαν με γλωσσικά κριτήρια και σεβασμό προς το γραμματικό σύστημα της εκάστοτε γλώσσας (γραμματικότητα), να συνδεθούν, και ως έναν βαθμό να ταυτιστούν, με τον όρο πολιτική ορθότητα, η οποία απέκτησε αρνητική χροιά και χρησιμοποιείται ευρέως ως αστεϊσμός από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και την κοινή γνώμη.

2. Ο ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΣΕΞΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Ο γλωσσικός σεξισμός, όπως γίνεται αντιληπτό και από την αναλυτική παρουσίαση της πρώτης ενότητας, συνδέεται άμεσα με την έννοια του φύλου. Πώς όμως αποτυπώνεται το φύλο στις γλώσσες και ιδιαίτερα στην ελληνική γλώσσα;

Φύλο & γραμματικό γένος

Η Cameron (1992) παρατηρεί ότι σε πολλές ινδοευρωπαϊκές γλώσσες, ανάμεσά τους και η ελληνική, το φύλο συνδέεται με το γραμματικό γένος. Το γραμματικό γένος (gender) αποτελεί μια ιδιαίτερη γραμματική κατηγορία που εμφανίζεται σε κάποιες γλώσσες και μπορεί να έχει κύριο ή δευτερεύοντα ρόλο στη διαμόρφωση της μορφολογικής και συντακτικής δομής της γλώσσας, ενώ μπορεί να βρίσκεται ή όχι σε άμεση αλληλεξάρτηση με το βιολογικό φύλο (sex) (Corbett, 1999). Σύμφωνα με τους Hellinger και Bussmann (2001a, 2001b, 2002, 2003) στην περίπτωση που κάποια γλώσσα διαθέτει σύστημα γενών (grammatical genders), και επομένως διακρίνει τα ουσιαστικά της σε γένη, το ανδρικό και γυναικείο φύλο δηλώνονται αντίστοιχα με το αρσενικό γραμματικό γένος και το θηλυκό γραμματικό γένος.

Γραμματικό γένος & ελληνική γλώσσα

Όσον αφορά την ελληνική γλώσσα πιο συγκεκριμένα, η ελληνική γλώσσα έχει τη δομή ενός μεικτού κλιτικού συστήματος και όπως παρουσιάζεται στη Γραμματική Τριανταφυλλίδη (2005) διαθέτει ονοματικό κλιτικό σύστημα που αποτελείται από τρία γραμματικά γένη (αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο) με το κάθε γένος να διαθέτει από δύο αριθμούς (ενικό και πληθυντικό) με τέσσερις πτώσεις ανά αριθμό (ονομαστική, γενική, αιτιατική και κλητική). Ως γλώσσα, επομένως, με γραμματικά γένη η απόδοση γραμματικού γένους στα ουσιαστικά που αναφέρονται σε πρόσωπα γίνεται βάσει του φύλου του προσώπου αναφοράς (Alvanoudi, 2015), χαρακτηριστικό που ταυτίζεται με τις παρατηρήσεις τόσο της Cameron (1992) όσο και με των Hellinger και Bussmann (2001a, 2001b, 2002, 2003). Ακολούθως, η ελληνική εμφανίζει ορισμένους γραμματικούς μηχανισμούς, τόσο γενικότερα κατά τη διαδικασία κατηγοριοποίησης του ονοματικού συστήματος σε γραμματικά γένη, όσο και ειδικότερα κατά τη διαδικασία απόδοσης γραμματικού γένους σε ουσιαστικά που δηλώνουν πρόσωπο. Κατ' αναλογία με τις παρατηρήσεις του Corbett (1999, 2007) για τις γλώσσες με συστήματα γενών, η ελληνική γλώσσα:

1. Διαθέτει τον μηχανισμό της συμφωνίας (agreement) βάσει του οποίου τα σημασιολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά των ουσιαστικών αποτελούν τα κριτήρια κατηγοριοποίησής τους σε γένη. Συγκεκριμένα, στα ουσιαστικά που δηλώνουν πρόσωπο παρατηρούνται τα εξής:

   - Τα σημασιακά χαρακτηριστικά [+ανθρώπινο], [+έμψυχο] και [+άνδρας] ή/και [+γυναίκα] καθορίζουν το γραμματικό γένος:
   - ✓ [+ανθρώπινο], [+έμψυχο], [+άνδρας] > αρσενικό γραμματικό γένος (*φοιτητής*)
   - ✓ [+ανθρώπινο], [+έμψυχο], [+γυναίκα] > θηλυκό γραμματικό γένος (*φοιτήτρια*)
   - ✓ [+ανθρώπινο], [+έμψυχο], [+άνδρας], [+γυναίκα] > ουδέτερο γραμματικό γένος (*μέλος*)
   - Τα μορφολογικά χαρακτηριστικά και συγκεκριμένα το επίθημα (κατάληξη) του εκάστοτε ουσιαστικού ορίζει συγκεκριμένο γραμματικό γένος στο ουσιαστικό με αναλογία 1:1 (κάθε επίθημα μπορεί να ορίζει μόνο ένα γραμματικό γένος):
   - ✓ παράδειγμα 1: *φοιτη-τής* (*-τής* επίθημα που αναφέρεται για άνδρες και επομένως προσδίδει αρσενικό γραμματικό γένος)
   - ✓ παράδειγμα 2: *φοιτή-τρια* (*-τρια* επίθημα που αναφέρεται για γυναίκες και επομένως προσδίδει θηλυκό γραμματικό γένος)
     - η επιθηματοποίηση των θηλυκών ονομάτων δεν διαθέτει συγκεκριμένους κανόνες σχηματισμού στη ελληνική γλώσσα
   - Κάθε ουσιαστικό λειτουργεί ως ελεγκτής-κεφαλή των ονοματικών και ρηματικών φράσεων, καθορίζοντας το γένος (τον αριθμό και την πτώση) των προσαρτημάτων του (άρθρα, επίθετα, αντωνυμίες, αριθμητικά κ.λπ.) και των συμπληρωμάτων του (κατηγορούμενα), ώστε βάσει της συντακτικής του συμφωνίας με τους υπόλοιπους προτασιακούς όρους να επιτυγχάνεται ταυτόχρονα η ταύτισή του με ένα συγκεκριμένο γραμματικό γένος και η διάκρισή του από τα υπόλοιπα γένη
   - ✓ παράδειγμα 1: ***ο*** *προπτυχιακ**ός** φοιτητ**ής*** *φοιτητ**ής*** ΟΥΣ. ΑΡΣ. λειτουργεί ως ελεγκτής και ορίζει το γένος του άρθρου ***ο*** ΑΡΘ. ΑΡΣ. και του επιθέτου *προπτυχιακ**ός*** ως ΕΠΘ. ΑΡΣ., ενώ
   - ✓ παράδειγμα 2: ***η*** *προπτυχιακ**ή** φοιτήτρι**α*** *φοιτήτρι**α*** ΟΥΣ. ΘΗΛ. λειτουργεί ως ελεγκτής και ορίζει το γένος του άρθρου ***η*** ΑΡΘ. ΘΗΛ. και του επιθέτου *προπτυχιακ**ή*** ως ΕΠΘ. ΘΗΛ..

Εξαίρεση του κανόνα της συμφωνίας: Ορισμένα ουσιαστικά παρουσιάζουν στοιχεία συμφωνίας με περισσότερα γένη (αρσενικό και θηλυκό)[9], πιθανότατα λόγω αλλαγών που συμβαίνουν ως προς τον μηχανισμό της συμφωνίας ή επειδή πρόκειται για σχετικά νέες λεξιλογικά λέξεις:-

✓ παράδειγμα 1: ***ο*** *ασκού**μενος** δικηγόρ**ος*** *δικηγόρ**ος*** ΟΥΣ. ΑΡΣ. λειτουργεί ως ελεγκτής και ορίζει το γένος του άρθρου ***ο*** ΑΡΘ. ΑΡΣ. και του επιθέτου *ασκού**μενος*** ως ΕΠΘ. ΑΡΣ., αλλά και

✓ παράδειγμα 2: ***η*** *ασκού**μενη** δικηγόρ**ος*** *δικηγόρ**ος*** ΟΥΣ. ΘΗΛ. λειτουργεί ως ελεγκτής και ορίζει το γένος του άρθρου ***η*** ΑΡΘ. ΘΗΛ. και του επιθέτου *ασκού**μενη*** ως ΕΠΘ. ΘΗΛ..

9. Τα συγκεκριμένα ουσιαστικά ονομάζονται ουσιαστικά κοινού γένους κατά τον Corbett (1999) ή επίκοινα κατά τις Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Χειλά-Μαρκοπούλου (2003) ή διγενή κατά την Παυλίδου (2006).

Βοηθητικοί δείκτες γραμματικού γένους

Στις συγκεκριμένες περιπτώσεις των διγενών ουσιαστικών, ο κυρίαρχος ρόλος τους ως ελεγκτές γραμματικού γένους που καθορίζουν το γραμματικό γένος των προσαρτημάτων τους βάσει του επιθήματός που τα ίδια φέρουν, ώστε να συμφωνεί γραμματικά μαζί τους, δεν γίνεται άμεσα αντιληπτός από τους/τις ομιλητές/-τριες της ελληνικής. Ωστόσο, τα προσαρτήματά τους λειτουργούν βοηθητικά ως δείκτες γένους, προσδιορίζοντας με σαφήνεια, βάσει των δικών τους μορφολογικών χαρακτηριστικών, το γραμματικό γένος των διγενών που συνοδεύουν. Επομένως, θέση δείκτη γραμματικού γένους λαμβάνουν οι εξής γραμματικές κατηγορίες:

α) άρθρα: ***ο*** *πρόεδρος* / ***η*** *πρόεδρος*

β) επίθετα: *αναπληρω**τής** πρόεδρος* / *αναπληρώ**τρια** πρόεδρος*

γ) μετοχές: *ενδιαφερό**μενος** εκπαιδευτικός* / *ενδιαφερό**μενη** εκπαιδευτικός*

δ) αντωνυμίες: ***όποιος*** *εκπαιδευτικός* / ***όποια*** *εκπαιδευτικός*

Οι δείκτες γραμματικού γένους μπορούν ανάλογα με τη συντακτική δομή της πρότασης είτε να απαντώνται μόνοι τους είτε να συνυπάρχουν συντακτικά λειτουργώντας συμπληρωματικά μεταξύ τους κατά την αποσαφήνιση του γραμματικού γένους των διγενών. Σε περίπτωση συνύπαρξης δεικτών, το άρθρο έχει συνήθως κυρίαρχο ρόλο και αυτό γίνεται περισσότερο εμφανές στις περιπτώσεις που ο άλλος δείκτης είναι επίσης διγενής (***ο*** *συμβασιούχος υπάλληλος* / ***η*** *συμβασιούχος υπάλληλος*). Κατά τη σύνταξη κειμένων σε συμπεριληπτική γλώσσα ή ακόμα και κατά τη διαδικασία βελτίωσης/διόρθωσης ήδη υπαρχόντων κειμένων για τον ίδιο σκοπό, αυτοί ακριβώς οι δείκτες αποτελούν τα βασικά γλωσσικά εργαλεία που η σωστή αξιοποίησή τους εξασφαλίζει την αποφυγή φαινομένων γλωσσικού σεξισμού.

2. Σε άμεση συνάρτηση με τα παραπάνω χαρακτηριστικά διαθέτει, επίσης, ένα σύστημα απόδοσης γραμματικού γένους (assignment system) το οποίο προσδίδει προβλεψιμότητα στη διαδικασία κατηγοριοποίησης των ουσιαστικών σε γένη, υπό την έννοια ότι τα συγκεκριμένα μορφολογικά, φωνολογικά και κυρίως τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά που προσδίδονται σε κάθε ουσιαστικό επιτρέπουν στους/στις φυσικούς/-ές ομιλητές/-τριες να το κατατάξουν σε συγκεκριμένο γραμματικό γένος.

Γραμματικό γένος & γλωσσικός σεξισμός

Πώς όμως το γραμματικό γένος, μέσω του οποίου δηλώνεται στην ελληνική γλώσσα το φύλο των προσώπων αναφοράς, συνδέεται με τον γλωσσικό σεξισμό και πώς συγκεκριμένα εκδηλώνεται ο γλωσσικός σεξισμός στην ελληνική γλώσσα παρόλο που διαθέτει μηχανισμούς απόδοσης γένους με προβλέψιμο τρόπο; Σύμφωνα με την Aikhenvald (2016), το γραμματικό γένος των ουσιαστικών που εκφράζουν πρόσωπο αναφοράς αντανακλά το κατασκευασμένο κοινωνικό κύρος του φύλου που δηλώνουν και αποτυπώνει μέσω γλωσσικών ασυμμετριών έμφυλα στερεότυπα και κοινωνικούς ρόλους του παρελθόντος. Η σχέση του γραμματικού γένους με τον γλωσσικό σεξισμό εντοπίζεται σε επίπεδο α) σύνταξης και μορφολογίας, β) σημασιολογίας και γ) λεξιλογίου (λημματογράφησης).

Σύνταξη, μορφολογία & γλωσσικός σεξισμός

Συγκεκριμένα, στο επίπεδο της σύνταξης παρατηρεί ότι το γραμματικό γένος καθορίζει τους μαρκαρισμένους και αμαρκάριστους γραμματικούς τύπους με το αρσενικό γραμματικό γένος να χαρακτηρίζει τους μη μαρκαρισμένους τύπους και το θηλυκό γραμματικό γένος τους μαρκαρισμένους. Το αρσενικό γένος νοείται ως γενικευτικό, χρησιμοποιείται αντιπροσωπευτικά, ως νόρμα, για τη δήλωση ομάδων ανθρώπων ή επαγγελματιών και προτάσσεται έναντι του θηλυκού. Η Γραμματική Τριανταφυλλίδη (2005, σ. 216) περιγράφει την κυριαρχία του αρσενικού γένους στην ελληνική γλώσσα (που βέβαια απαντάται και σε άλλες ινδοευρωπαϊκές γλώσσες) έναντι των υπολοίπων ως εξής:

> «*Το αρσενικό γένος είναι γενικά το δυνατότερο προσωπικό γένος. Έτσι παριστάνομε με αυτό όχι μόνο πρόσωπα αρσενικού γένους παρά και γενικά ένα πρόσωπο, όταν δε μας ενδιαφέρει ιδιαιτέρως το γένος του. Αυτό γίνεται όχι μόνο σε ουσιαστικά αλλά και σ' επίθετα, αντωνυμίες και μετοχές…*».[10]

Παρόλο που η χρήση του αρσενικού γένους ως επικρατέστερου αναφέρεται μονάχα στην περίπτωση που υπάρχει έλλειψη ενδιαφέροντος για το γένος των προσώπων αναφοράς, το αρσενικό γένος έχει επικρατήσει στην ελληνική ως γενικευτικό, ως προεπιλογή άνευ προϋποθέσεων (by default). Αποτέλεσμα της γενικευτικής χρήσης του αρσενικού είναι το θηλυκό γένος και η μορφολογία του να απουσιάζει από τη σύνταξη κειμένων μαζικής κουλτούρας, ενώ η οποιαδήποτε εμφάνιση του να μαρκάρεται και να θεωρείται μη φυσιολογική από τους/τις ομιλητές/-τριες, γεγονός που συνδέεται και ενισχύεται από την έλλειψη συγκεκριμένων κανόνων μορφολογικού σχηματισμού θηλυκών τύπων ονομάτων.

Σημασιολογία & γλωσσικός σεξισμός

Παρόμοια, σύμφωνα με την Aikhenvald (2016), και στο σημασιολογικό επίπεδο τα ουσιαστικά θηλυκού γραμματικού γένους που δηλώνουν θηλυκό πρόσωπο αναφοράς φέρουν υπόρρητες συνδηλώσεις και θεωρούνται μαρκαρισμένοι τύποι, ακόμα και όταν έχουν αντίστοιχη θηλυκή μορφολογία (*δικηγορίνα*). Τα σημασιολογικά αυτά χαρακτηριστικά επιτείνονται από τη γενικευτική χρήση του αρσενικού γένους ή την άμεση εξάρτηση των θηλυκών τύπων από τους αρσενικούς, υποδηλώνοντας έμμεσα την εξάρτηση των γυναικών από τους άνδρες. Τέτοιες περιπτώσεις είναι τα επώνυμα που λαμβάνουν οι γυναίκες από τους πατέρες ή τους συζύγους τους (*Παπαδόπουλος > Παπαδοπούλου*), τα ανδρωνυμικά ουσιαστικά (*Παύλαινα= η γυναίκα του Παύλου, μανάβισσα= η γυναίκα του μανάβη*) και κατ' επέκταση τα θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά (*μανάβισσα= η γυναίκα που επαγγέλλεται την πώληση λαχανικών και φρούτων*) με εξαίρεση στερεοτυπικά θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά (*νοσοκόμα*) των οποίων οι αντίστοιχοι αρσενικοί τύποι θεωρούνται μαρκαρισμένοι (*νοσοκόμος*).

10. Ανάλογα και ο Τζάρτζανος (1946, σ. 47) αναφέρει το αρσενικό γένος ως το επικρατέστερο (αναφερόμενος σχετικά με τη σύνταξη του κατηγορουμένου πολλών υποκειμένων διαφορετικού γραμματικού γένους).

Λεξιλόγιο & γλωσσικός σεξισμός

Όσον αφορά τέλος το λεξιλογικό επίπεδο, ο γλωσσικός σεξισμός γίνεται εμφανής στις λεξιλογικές ασυμμετρίες οι οποίες εμφανίζονται μεταξύ ουσιαστικών που αναφέρονται σε γυναίκες και ουσιαστικών που αναφέρονται σε άνδρες. Συγκεκριμένα, οι λέξεις θηλυκού γένους που δηλώνουν γυναίκα και φέρουν θετικό υπονόημα είναι σαφώς ποσοτικά λιγότερες από τις λέξεις αρσενικού γραμματικού γένους που αναφέρονται σε άνδρες και έχουν θετικό υπονόημα. Μάλιστα λέξεις θηλυκού γένους που στερεοτυπικά προσδίδουν αρνητικά χαρακτηριστικά σε γυναίκες (*ανδροχωρίστρα, παλιογυναίκα*) δεν εμφανίζουν αντίστοιχες αρσενικού γένους που να προσδίδουν τα όμοια αρνητικά χαρακτηριστικά στους άνδρες (**γυναικοχωριστής, *παλιοάνδρας*). Λεξιλογική ασυμμετρία παρατηρείται, επίσης, μεταξύ των παράγωγων ή σύνθετων λέξεων από τη λέξη *γυναίκα* και των παράγωγων ή σύνθετων λέξεων από τη λέξη *άνδρας*. Παρόλη την ποσοτική υπεροχή των λέξεων που είναι παράγωγες ή σύνθετες από τη λέξη *γυναίκα*, οι περισσότερες από αυτές φέρουν αρνητικές συνδηλώσεις. Σε αντίθεση με θετικό υπονόημα που έχουν οι περισσότερες παράγωγες ή σύνθετες λέξεις από τη λέξη *άνδρας* (*επανδρώνω, αντράκι, ανδραγάθημα*), οι παράγωγες ή σύνθετες λέξεις από το *γυναίκα* υποδεικνύουν ότι οι γυναίκες καθορίζονται κοινωνικά βάσει των ανδρικών δραστηριοτήτων και παρουσιάζονται ως μέλη μιας κοινωνικά άμορφης μάζας και ως άτομα αμφιβόλου ηθικής (*γυναικοδουλειά, γυναικοκουβέντα, γυναικοκρατία, γύναιο, γυναικάκι, γυναίκα του δρόμου*) (βλ. σχετικά Τσοκαλίδου, 1996· Aikhenvald, 2016· Ιορδανίδου και Μάντζαρη, 2005 για την απουσία θηλυκών επαγγελματικών τύπων σε λεξιλογικό επίπεδο).

Δημόσια έγγραφα & γλωσσικός σεξισμός

Η ποιοτική και ποσοτική έρευνα των Γκασούκα και Γεωργαλίδου (2014) που εκπονήθηκε σε 949 διοικητικά και αυτοδιοικητικά έγγραφα υπουργείων, περιφερειών και δήμων του ελληνικού κράτους επιβεβαιώνει την ύπαρξη γλωσσικού σεξισμού στις συντακτικές, μορφολογικές, σημασιακές και λεξιλογικές πρακτικές (επομένως και του γλωσσικού σεξισμού σχετικά με τα θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά) που εφαρμόζονται στα εν λόγω έγγραφα και κατ' επέκταση στο πραγματολογικό αντίκτυπο που επιφέρουν (συντάκτες/-τριες, αποδέκτες/-τριες, γλωσσικά μέσα και επικοινωνιακοί στόχοι). Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η απουσία χρήσης λέξεων θηλυκού γένους που αναφέρονται στερεοτυπικά στο γυναικείο φύλο προσδίδοντας αρνητικές-μειωτικές συνδηλώσεις στα πρόσωπα αναφοράς. Η ανάλυση τόσο των ποσοτικών όσο και των ποιοτικών δεδομένων της έρευνας αναδεικνύει κυρίως:

1. τη γενικευτική χρήση του αρσενικού γραμματικού γένους των επαγγελματικών ουσιαστικών (με ανώτερο ποσοστό στις περιφέρειες περίπου 66% και κατώτερο στα υπουργεία περίπου 47%), καθώς και την πιστή συντακτική συμφωνία σε αρσενικό γένος των προσαρτημάτων τους (άρθρα, επίθετα, αντωνυμίες):

   "Υπηρεσιακού Γενικού Γραμματέα"

   "ο αμέσως επόμενος αδιάθετος υπάλληλος"

   "του εκκαθαριστικού του σημειώματος"

   "ημερομηνία διορισμού του"

   "με άλλους ειδικούς ιατρούς"

   "υπάλληλο με βαθμό Πληρεξούσιου Υπουργού Β΄ ο οποίος"

2. την περιορισμένη συμπερίληψη των θηλυκών επαγγελματικών ουσιαστικών (με θηλυκό ή/και διγενές επίθημα) και του θηλυκού άρθρου (ανώτερο ποσοστό στα υπουργεία περίπου 38% και κατώτερο στις περιφέρειες περίπου 27%), *ο/η εργοδότης, η εργοδότρια, εκπαιδευτής/ η εκπαιδεύτρια*. Η μοναδική περίπτωση χρήσης μονάχα θηλυκού επαγγελματικού απαντάται στην περίπτωση του επαγγέλματος της *μαίας*.

3. στις περιπτώσεις συμπερίληψης των θηλυκών τύπων παρατηρείται απόλυτη πρόταξη των αρσενικών τύπων (100% των περιπτώσεων) και ασυνέπεια στη συστηματική χρήση των θηλυκών τύπων εντός των συγκεκριμένων εγγράφων, δημιουργώντας τη λανθασμένη αίσθηση ότι πρόκειται για συμπεριληπτικό κείμενο, ενώ στην πραγματικότητα οι γυναίκες καθίστανται μη ορατές.

4. Περιπτώσεις υπερδιορθώσεων που αναδεικνύουν και επιβεβαιώνουν τα παραπάνω ευρήματα γλωσσικού σεξισμού, καθώς σε κείμενα και σε αποσπάσματα κειμένων όπου γίνεται αναφορά συγκεκριμένα σε γυναίκες αντί να χρησιμοποιούνται οι θηλυκοί τύποι χρησιμοποιούνται οι αρσενικοί από επίδραση κυρίως του γενικευτικού αρσενικού που χαρακτηρίζει γενικότερα τα συγκεκριμένα έγγραφα:

   "Στο νέο στρατηγικό πλαίσιο αγροτικής πολιτικής, θα υπάρξουν ευκαιρίες για <u>νεοεισερχόμενες</u> στην αγροτική παραγωγή, για ***μικροκαλλιεργητές****, αλλά και για <u>υποψήφιες</u> με φρέσκιες ιδέες και πραγματικό ενδιαφέρον για την γη."*

   Υπουργείο Εσωτερικών, μήνυμα της Γενικής Γραμματέως Ισότητας των Φύλων για τον εορτασμό της Διεθνούς Ημέρας Αγρότισσας

   "Αυτό το φυλλάδιο στοχεύει <u>στις εργαζόμενες γυναίκες</u>, ***στους εκπρόσωπους*** *των εργαζομένων και* ***στους εργοδότες****. […] Κάντε το απρόσμενο: Ονομάστε τη συμπεριφορά. Οτιδήποτε μόλις έκανε πείτε το και γίνετε* ***συγκεκριμένοι****. Να είστε* ***σοβαροί****,* ***άμεσοι*** *και να μιλάτε απερίφραστα. Βρείτε* ***έναν μάρτυρα*** *συμπεριφοράς. Ενημερώστε* ***έναν έμπιστο συνάδελφο*** *και προσπαθήστε να διασφαλίσετε ότι είναι* ***αυτόπτης ή αυτήκοος μάρτυρας*** *σε κάποια κατάσταση όπου παρενοχλείστε σεξουαλικά. […] Εργασιακές ομάδες που βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο εργασιακής βίας από άλλες:* ***Εργαζόμενοι*** *στο χώρο της καθαριότητας και σε συνεργεία καθαρισμού,* ***οικιακοί βοηθοί****.* ***Αλλοδαποί εργαζόμενοι*** *[…]"*

   Οδηγός του προγράμματος DAPHNE III (2007-2013) για την αποφυγή και την αντιμετώπιση φαινομένων άσκησης βίας στις γυναίκες στον χώρο εργασίας τους.

Θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά & γλωσσικός σεξισμός

Όπως διαφαίνεται από τα παραπάνω, ο γλωσσικός σεξισμός στην ελληνική γλώσσα συνδέεται άμεσα σε συντακτικό, μορφολογικό, σημασιολογικό και λεξιλογικό επίπεδο με την κατηγορία των θηλυκών επαγγελματικών ουσιαστικών που αποτελεί μία ιδιαίτερη και σύνθετη περίπτωση στην ελληνική. Η εν λόγω κατηγορία ουσιαστικών κατέχει σημαντική θέση στις προτάσεις του παρόντα Οδηγού, με απαραίτητη, επομένως, την κατανόησή της για την κατανόηση των προτάσεων που παρουσιάζονται στο τέταρτο κεφάλαιο. Με τον όρο θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά οι Ιορδανίδου και Μάντζαρη (2005, σ. 73) ορίζουν τα ουσιαστικά θηλυκού γραμματικού γένους που αναφέρονται σε γυναίκες, δηλώνοντας, είτε την επαγγελματική τους ιδιότητα, είτε την ενασχόλησή τους με κάποια συγκεκριμένη δραστηριότητα, είτε την κατοχή κάποιου ορισμένου αξιώματος. Η συγκεκριμένη ομάδα ουσιαστικών δεν διαθέτει συγκεκριμένους γραμματικούς κανόνες μορφολογικού σχηματισμού, παρόλο που είναι μία ομάδα αρκετά ευρεία, καθώς περιλαμβάνει πέρα από λέξεις που εντάσσονται στη γραμματική κατηγορία των ουσιαστικών (*η καθηγήτρια, η δικηγόρος*) και λέξεις από τις γραμματικές κατηγορίες των επιθέτων και των μετοχών που έχουν ουσιαστικοποιηθεί[11], δηλαδή, ουσιαστικοποιημένα επίθετα (*η απόφοιτος* ή *η απόφοιτη*) και ουσιαστικοποιημένες μετοχές (*η ενδιαφερόμενη, η αιτούσα*). Η σύνδεση των θηλυκών επαγγελματικών ουσιαστικών με τον γλωσσικό σεξισμό στην ελληνική γλώσσα οφείλεται αφενός στην περιορισμένη χρήση τους στον *λόγο*, ως απόρροια της γενικευτικής χρήσης του αρσενικού γένους, και αφετέρου, αλλά άμεσα σχετικά με την περιορισμένη χρήση τους, στον τρόπο μορφολογικού σχηματισμού τους, καθώς η επιλογή επιθήματος (επιθηματοποίηση) ενδέχεται να συνδέεται σημασιολογικά με υπόρρητες συνδηλώσεις και σημασιολογικά μαρκαρίσματα.

Ελλείψει συγκεκριμένων κανόνων μορφολογικού σχηματισμού των θηλυκών επαγγελματικών, ο τρόπος επιθηματοποίησής τους προκάλεσε μία συστηματική συζήτηση επί του θέματος βάσει του συστήματος γραμματικής συμφωνίας που χαρακτηρίζει την ελληνική γλώσσα. Ήδη κατά τη δεκαετία του 1940 ο Τριανταφυλλίδης στη Γραμματική του (2005, σ. 217) παρατηρεί ότι τις τελευταίες δεκαετίες είχε δημιουργηθεί εντονότερη ανάγκη σχηματισμού θηλυκών επαγγελματικών που έως τότε δεν υπήρχαν. Αναφερόμενος αποκλειστικά στη λαϊκή γλώσσα σημειώνει ότι τα εν λόγω θηλυκά ουσιαστικά σχηματίζονται με δύο τρόπους: α) με τη χρήση των θηλυκών επιθημάτων *-ισσα, τρια, τρα, -ίνα, -αίνα, -α, -ού, -τειρα, -ίδα, -εια, -ιά* (*βασίλισσα, διευθύντρια, ράφτρα, γιατρίνα, ψωμάδαινα, δασκάλα, μυλωνού, αυτοκράτειρα, ηρωίδα, ιέρεια, παπαδιά*), και β) ελλείψει σχηματισμού με θηλυκό επίθημα, με τη χρήση του αρσενικού επαγγελματικού να έπεται της λέξης *γυναίκα* (*γυναίκα δικηγόρος, γυναίκες συγγραφείς*). Ωστόσο, δεν αναφέρει συγκεκριμένους κανόνες σχηματισμού των θηλυκών επαγγελματικών ουσιαστικών,

11. Με τον όρο ουσιαστικοποίηση περιγράφεται ο γραμματικός μηχανισμός κατά τον οποίο ένα στοιχείο αλλάζει γραμματική κατηγορία (βλ. Φλιάτουρας, 2015, σ. 294), για παράδειγμα μία μετοχή ή ένα επίθετο μετατρέπεται σε ουσιαστικό.

ενώ παρατηρεί αρκετές πολυτυπίες (*δασκάλα/δασκάλισσα, γιάτραινα/γιατρίνα*) που συχνά χαρακτηρίζονται από πιθανές σημασιολογικές διαφοροποιήσεις μεταξύ της ανδρωνυμικής σημασίας (‘η γυναίκα του άνδρα που επαγγέλλεται το συγκεκριμένο επάγγελμα’) και της επαγγελματικής ιδιότητας (‘η γυναίκα που ασκεί το συγκεκριμένο επάγγελμα’). Ως εκ τούτων και λαμβάνοντας υπόψη ότι σε αντίθεση με τα δεδομένα από τη Γραμματική Τριανταφυλλίδη παρατηρούνταν την ίδια περίοδο και η χρήση θηλυκών επαγγελματικών με αρσενικό ή διγενές επίθημα παράλληλα με τύπους με θηλυκό επίθημα, δημιουργήθηκε προβληματισμός για τον ορθότερο τρόπο επιθηματοποίησής τους γενικότερα στη γλώσσα (και όχι μονάχα στη λαϊκή ποικιλία) με θηλυκό ή διγενές ή αρσενικό επίθημα (*η βουλευ**τής*** ή *η βουλεύ**τρια***, *η δικηγόρ**ος*** ή *η δικηγορ**ίνα***).

Η εν λόγω συζήτηση ξεκίνησε στο πλαίσιο της τυποποίησης της δημοτικής, προτού το θέμα απασχολήσει την αγγλική γλώσσα στο πλαίσιο της φεμινιστικής γλωσσολογίας, και ενόσω επίσημη γλώσσα του ελληνικού κράτους ήταν η καθαρεύουσα, αναζητώντας συχνά απαντήσεις στη διαχρονία και στη γλωσσική ιστορικότητα της ελληνικής γλώσσας. Ο προβληματισμός στη χρήση των θηλυκών επιθημάτων σχετίζεται αφενός με τη γενικότερη παρατήρηση της Aikhenvald (2016) ότι η οποιαδήποτε προσπάθεια αλλαγής στη χρήση του γραμματικού γένους μίας γλώσσας, όπως η γενικευτική χρήση του αρσενικού γένους, αποτυπώνει μια επικείμενη κοινωνική αλλαγή και επομένως αλλαγή στερεοτύπων. Αφετέρου και ιδιαίτερα για την ελληνική γλώσσα, συνδέεται με τη διατήρηση του γλωσσικού συντηρητισμού, ο οποίος λειτουργεί ανασταλτικά σε οποιαδήποτε προσπάθεια γλωσσικής μεταρρύθμισης, και επομένως με την ιδεολογική πρόσληψη στην κοινή γνώμη της αρχαίας ελληνικής γλώσσας ως γλώσσα πρότυπο που χαρακτηρίζεται από γραμματικότητα και γλωσσική καλαισθησία (βλ. σχ. Γεωργαλίδου κ. συν., 2018). Ωστόσο, κατά την προσπάθεια μίμησης της αρχαίας ελληνικής με στόχο τη γλωσσική καθαρότητα στο γενικότερο πλαίσιο του κινήματος του γλωσσικού συντηρητισμού και κατ’ επέκταση του γλωσσικού ζητήματος και της κορύφωσής του της γλωσσικής διαμάχης, διαμορφώθηκαν και εφαρμόστηκαν διάφορες γλωσσικές πρακτικές. Οι πρακτικές αυτές δεν τηρούσαν πάντα τους μορφολογικούς κανόνες της αρχαίας ελληνικής και φαίνεται να μην βασίζονται στους ενδογλωσσικούς και εξωγλωσσικούς παράγοντες που οδήγησαν σε αλλαγές κατά τη διαχρονία της ελληνικής, αλλά σε κοινωνιογλωσσικούς παράγοντες (βλ. Σαρρή-Χασάν, 2018, 2021), με αποτέλεσμα, την εμφάνιση φαινομένων υπερδιόρθωσης.[12] Η επίδραση των διάφορων κοινωνιογλωσσικών πρακτικών διαφαίνεται κατά τη διαχρονική εξέταση της επιθηματοποίησης των επαγγελματικών ουσιαστικών.[13]

12. Το φαινόμενο της υπερδιόρθωσης υφίσταται όταν οι ομιλητές/-τριες μίας γλώσσας στην προσπάθειά τους να παράγουν λόγο αντίστοιχο της γλωσσικής ποικιλίας που κοινωνικά θεωρείται υψηλή και τα στοιχεία της τείνουν να υπεργενικεύονται, αντ’ αυτού σχηματίζουν λανθασμένα αντιγραμματικούς τύπους (βλ. Labov, 1966a· Lampropoulou & Georgalidou, 2017· Trudgill, 1974).

13. Γίνεται αντιληπτό ότι η συγκεκριμένη κατηγορία ουσιαστικών διαφέρει σε κάθε περίοδο, καθώς εξαρτάται άμεσα από τις κοινωνικές ανάγκες της εκάστοτε εποχής.

Διαχρονία & Θηλυκά επαγγελματικά

Η γραμματική και λεξικογραφική μελέτη για την περίοδο της αρχαίας ελληνικής (Σαρρή-Χασάν, 2018, 2021) ανέδειξε τη χρήση μίας πληθώρας επιθημάτων για τον σχηματισμό θηλυκών επαγγελματικών ουσιαστικών. Συγκεκριμένα, αξιοποιούνταν τα θηλυκά επιθήματα *-α*, *-η/-ή*, *-ώ* (*ἡ μαία, ἡ λεχώ / λοχώ, ἡ γυνή, ἡ δούλη< ὁ δοῦλος, ἡ ταμία < ὁ ταμίας*) και κυρίως μία ομάδα θηλυκών παραγωγικών επιθημάτων που σχημάτιζαν αντίστοιχα θηλυκά επαγγελματικά από αρσενικά σε *-τής/ -της, -τήρ,- τωρ*, *-εύς*, *-ης, -ίας* και *-ων*, όπως φαίνεται και στον πίνακα 1 που ακολουθεί:

Θηλυκά επιθήματα	Αρσενικά επιθήματα	Παραδείγματα
-τειρα **<**	*-τήρ*	*σώτειρα< σωτήρ*
-τρια **<**	*-της, -τωρ*	*ψάλτρια< ψάλτης, συλλήπτρια< συλλήπτωρ*
-εια **<**	*-εύς*	*ἱέρεια και ἱερείη< ἱερεύς*
-ισσα **<**	*-εύς*	*βασίλισσα< βασιλεύς*
-αινα **<**	*-ων*	*θεράπαινα< θεράπων*
-τις[14] **<**	*-της*	*προφῆτις< προφήτης, ἐργάτις< ἐργάτης*
-τρίς **<**	*-τήρ*	*αὐλητρὶς< αὐλητήρ*
-ίς **<**	*-ς*	*ἡρωίς< ἥρως, βασιλίς< βασιλεύς*

Πίνακας 1 Θηλυκά παραγωγικά επιθήματα αρχαίας ελληνικής

Πέρα όμως από τα θηλυκά επιθήματα, χρησιμοποιούνταν και ορισμένα διγενή, όπως τα *-ος /-ός, -τηρ/-τήρ, -τωρ, -ς, -εύς* και *-ών*, με αποτέλεσμα την εμφάνιση πολλών περιπτώσεων θηλυκών και αρσενικών επαγγελματικών με όμοιο μορφολογικό σχηματισμό και με τα άρθρα ή τα προσαρτήματά τους να λειτουργούν ως δείκτες γραμματικού γένους προσδιορίζοντας το φύλο του εκάστοτε προσώπου αναφοράς (*ἡ/ὁ ἰατρός, ἡ/ὁ ἄνθρωπος, ἡ/ὁ θεός, ἡ/ὁ τροφός, ἡ/ὁ παῖς, ἡ/ὁ διαφθορεύς, ἡ/ὁ ἡγεμών*), χωρίς να λείπουν, ωστόσο, και οι μεμονωμένες περιπτώσεις θηλυκών επαγγελματικών με διγενή επιθήματα για ιδιότητες που χαρακτήριζαν μονάχα γυναίκες (*ἡ λεχώς, ἡ γραῦς, ἡ μήτηρ, ἡ θυγάτηρ*).

Αντίστοιχα και η ποσοστιαία ανάλυση της λεξικογραφικής έρευνας για την περίοδο της αρχαίας ελληνικής (Σαρρή-Χασάν, 2021) αποτυπώνει τη χρήση μονάχα θηλυκών και διγενών επιθημάτων κατά την επιθηματοποίηση θηλυκών επαγγελματικών, σε αντίθεση με τα δεδομένα από τη νέα ελληνική όπου χρησιμοποιούνται και αρσενικά επιθήματα. Συγκεκριμένα, στο σύνολο των περίπου

14. Το θηλυκό επίθημα *-τις [tis]* στην αρχαία ελληνική διέφερε στην προφορά από το αρσενικό επίθημα *-της [tēs]*.

1.160 θηλυκών επαγγελματικών που εντοπίστηκαν, η πλειονότητά τους (1.083) σχηματιζόταν με κάποιο θηλυκό επίθημα, ενώ ελάχιστα (μόλις 77) με κάποιο διγενές. Πέρα όμως από τη διαφορά στην απουσία χρήσης αρσενικών επιθημάτων μεταξύ αρχαίας και νέας ελληνικής, παρατηρείται ομοιότητα στην απουσία συγκεκριμένων γραμματικών κανόνων κατά τον μορφολογικό σχηματισμό των θηλυκών επαγγελματικών, καθώς και στην εμφάνιση παράλληλων τύπων με την ίδια λεξική σημασία με διγενή ή/και θηλυκά επιθήματα (*ἡ βασιλίς/βασίλισσα/βασίλεια, ἡ ἰατρός/ἰάτρια/ἰάτραινα/ἰατρίνη, ἡ θεός/θεά/θέαινα*), αλλά όχι με αρσενικό και θηλυκό επίθημα όπως στη νέα ελληνική.

Ωστόσο, στις γλωσσικές περιόδους που ακολουθούν, ενδογλωσσικοί και εξωγλωσσικοί παράγοντες επέφεραν αλλαγές στο γλωσσικό σύστημα της αρχαίας ελληνικής σημειώνοντας αλλαγές στη μορφή και στην παραγωγικότητα των επιθημάτων των θηλυκών επαγγελματικών και εισάγοντας ακόμα και νέα επιθήματα με τη συγκεκριμένη λειτουργία (βλ. σχετικά Browning, 1969, σελ. 38-40, 66· Καραντζόλα & Φλιάτουρας, 2004· Παπαναστασίου, 2004· Παπαναστασίου & Πετρούνιας, 2004· Τσοπανάκης, 1982· Χατζιδάκις, 1977· Χριστίδης, 2010, σ. 181). Συγκεκριμένα, μειώθηκε η παραγωγικότητα των επιθημάτων *-αινα* και *-τειρα*, αυξήθηκε η παραγωγικότητα των *-ισσα* και *-τρια*, ξεκίνησε η διαδικασία μεταπλασμού[15] των θηλυκών ουσιαστικών σε *-ος/-ός*, που θα οδηγήσει κατά τη μεσαιωνική ελληνική στον σχεδόν ολοκληρωτικό περιορισμό τους για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών και στη χρήση του συγκεκριμένου επιθήματος αποκλειστικά για το αρσενικό γένος, ενώ ξεκίνησε η χρήση των θηλυκών επιθημάτων *-ίνα*, *-ού*, *-έσα* και *-τρα*. Παράλληλα, η απλοποίηση του ονοματικού συστήματος επέφερε αλλαγές στη μορφή ορισμένων καταλήξεων θηλυκών επαγγελματικών που ανήκαν στην τρίτη κλίση της αρχαίας ελληνικής, ώστε να προσαρμοστούν στο νέο κλιτικό σύστημα (*μήτηρ > μητέρα, ἡρωίς > ἡρωίδα*).

Έως το τέλος της μεσαιωνικής ελληνικής, βάσει των γλωσσικών αλλαγών που διετελέστηκαν στη γλώσσα, τα θηλυκά επαγγελματικά φαίνεται ότι σχηματίζονταν κυρίως με θηλυκά επιθήματα. Ωστόσο, ο γλωσσικός συντηρητισμός και η καθαρεύουσα, έχοντας ως πρότυπο την αρχαία ελληνική, επέφεραν την επαναχρησιμοποίηση θηλυκών επιθημάτων της τρίτης κλίσης της αρχαίας (*ἡ καλλιτέχνις < ὁ καλλιτέχνης, ἡ βιοτέχνις < ὁ βιοτέχνης*) και διγενών επιθημάτων της (*ὁ/ἡ ἰατρός, ὁ/ἡ φιλόλογος, ὁ/ἡ ἀρχιτέκτων, ὁ/ἡ γραμματεύς*), αλλά και για πρώτη φορά τη χρήση των αρσενικών επιθημάτων *-ης, -τής* και *-ίας* (*ὁ/ἡ πρύτανης, ὁ/ἡ βουλευτής, ὁ/ἡ ταμίας*) (βλ. και Παυλίδου, 2006, σελ. 48-49) που αποτελούν περιπτώσεις υπερδιορθώσεων.

Οι κοινωνιογλωσσικοί παράγοντες της περιόδου της καθαρεύουσας με τον γλωσσικό συντηρητισμό και της περιόδου που έπεται με την προσπάθεια προτυποποίησης της δημοτικής (βλ. Γραμματική Τριανταφυλλίδη), διαμόρφωσαν τον τρόπο σχηματισμού των θηλυκών επαγγελματικών στη νέα ελληνική και

15. Γλωσσική διαδικασία κατά την οποία ένα όνομα προσαρμόζεται σε μία άλλη γραμματική κλίση (Παπαναστασίου, 2004, σ. 452).

των σημασιολογικών μαρκαρισμάτων που φέρουν ορισμένα από τα επιθήματά τους. Συγκεκριμένα, παρατηρείται η χρήση θηλυκών επιθημάτων, διγενών, αλλά και αρσενικών επιθημάτων κληρονομημένων από την καθαρεύουσα. Ωστόσο, τα αρσενικά επιθήματα που χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά κατά την καθαρεύουσα αναγνωρίζονται πλέον από τους/τις σύγχρονους/-ες ομιλητές/-τριες ως διγενή και δεν αξιολογούνται ως φαινόμενα υπερδιόρθωσης. Η χρήση των διγενών και αρσενικών επιθημάτων συνδέονται με το λόγιο επίπεδο και χρησιμοποιούνται κυρίως στον σχηματισμό θηλυκών επαγγελματικών από επαγγέλματα υψηλού κύρους, ενώ πολλά από αυτά βρίσκονται σε συμπληρωματική κατανομή με θηλυκά επιθήματα που σχηματίζουν τους παράλληλους τύπους των θηλυκών επαγγελματικών, αλλά συνδέονται με αρνητικές/μειωτικές συνδηλώσεις (*η βουλευτής / βουλεύτρια / βουλευτίνα, η γιατρός / γιατρίνα / γιάτρισσα / γιατρέ(σ)σα, η αρχιτέκτονας / αρχιτεκτόνισσα*) (Κλαίρης & Μπαμπινιώτης, 2011, σ. 59· Παυλίδου, 2006). Αντίθετα, στα θηλυκά επαγγελματικά από επαγγέλματα χαμηλού κοινωνικού κύρους που σχηματίζονται με θηλυκά επιθήματα δεν παρατηρούνται παράλληλοι τύποι με αρσενικό ή διγενές επίθημα.

Οι ρυθμιστικές προτάσεις

Ακριβώς αυτή η πολυτυπία των θηλυκών επαγγελματικών υψηλού κοινωνικού κύρους συγκέντρωσαν το ερευνητικό ενδιαφέρον των πρώτων προσεγγίσεων με τους Τριανταφυλλίδη (1963), Τσοπανάκη (1982), Κριαρά (1988) και Λυπουρλή (1990) να εστιάζουν κυρίως στη μορφολογική ρύθμιση των θηλυκών επαγγελματικών που παράγονται από αρσενικά σε *-ος, -τής, -ης, -ας, -ίας* (*φιλόλογος, βουλευτής, πρύτανης, συγγραφέας, ταμίας*). Στον πίνακα 2 που ακολουθεί παρουσιάζονται συγκεντρωτικά οι ρυθμιστικές προτάσεις τους για τον καταλληλότερο τρόπο επιθηματοποίησης των θηλυκών επαγγελματικών ανάλογα με το επίθημα των αρσενικών επαγγελματικών από τα οποία παράγονται:

	-τής	***-ος***	***-ης***	***-έας***	***-ιάς***
Τριανταφυλλίδης[16]	*-ίνα*[17]	-	-	-	-
Τσοπανάκης	*-τρια*	-	*-ισσα*[18]	-	-
Κριαράς	-	*-ος*	*-ισσα*	*-ισσα*	*-ισσα*
Λυπουρλής	*-τρια*	*-ίνα* ή *-ισσα*	*-ισσα*[19]	-	-

Πίνακας 2 Προτάσεις επιθηματοποίησης θηλυκών επαγγελματικών ουσιαστικών

16. Τα υπόλοιπα επιθήματα που εξέτασε επιχειρηματολογώντας ο Τριανταφυλλίδης ήταν τα *-τής (η βουλευτής), -τίς (η βουλευτίς), -τις (η βούλευτις), -ού (η βουλευτού), -τρια (η βουλεύτρια)* και *-τρα (η βουλεύτρα)* (Τριανταφυλλίδης, 1963, σ. 326).
17. Αντίθετα με την πρόταση του Τριανταφυλλίδη, ο Κριαράς (1988) θεωρεί το επίθημα *-ίνα*, όπως και το *-αίνα*, ως καθαρά ανδρωνυμικά.
18. Αναφερόμενος κυρίως στα θηλυκά επαγγελματικά από αρσενικά με β΄ συνθετικό σε *-τέχνης* (Τσοπανάκης, 1982).
19. Αναφερόμενος κυρίως στα θηλυκά από αρσενικά επαγγελματικά σε *-άρχης, -δίκης, -μέτρης* και *-πώλης* (Λυπουρλής, 1990).

Γίνεται αντιληπτό ότι, παρά τις όποιες συγκλίσεις ή/και αποκλίσεις εμφανίζουν μεταξύ τους οι προσεγγίσεις, έχουν ως κοινό τη χρήση θηλυκών επιθημάτων στον σχηματισμό θηλυκών επαγγελματικών από επαγγέλματα υψηλού κοινωνικού κύρους. Εξαίρεση αποτελεί η πρόταση του Κριαρά (1988) που προτείνει τη διατήρηση του επιθήματος *-ος* στα θηλυκά επαγγελματικά από αρσενικά σε *-ος* και τη λειτουργία του άρθρου ως δείκτη γένους (*ο δικηγόρος/η δικηγόρος*). Αν και ο Κριαράς υποστηρίζει ότι ο συγκεκριμένος σχηματισμός αντιβαίνει το κλιτικό σύστημα, ωστόσο τον θεωρεί επιτρεπτό ως ένα είδος συμβιβασμού μεταξύ του κλιτικού συστήματος της νέας και της αρχαίας ελληνικής δεδομένου ότι έχουν διατηρηθεί από την αρχαία ορισμένα θηλυκά ουσιαστικά σε *-ος* (*η πρόοδος*).

Παράλληλα και στο ίδιο πλαίσιο ερευνών διατυπώθηκαν και οι πρώτες παρατηρήσεις σχετικά με την τήρηση της συμφωνίας μεταξύ των θηλυκών επαγγελματικών και των προσαρτημάτων τους, ιδιαίτερα των λεγόμενων λόγιων επιθέτων σε *-ων/-ουσα/-ον* (*ο προεδρεύων / η προεδρεύουσα / το προεδρεύον*), *-ης/-ης/-ες* (*ο πλήρης / η πλήρης / το πλήρες*), *-ής/-ής/-ές* (*ο ευτυχής / η ευτυχής / το ευτυχές*) και *-ός/-ός* ή και *ή/-ό* (*ο γενεσιουργός / η γενεσιουργός ή γενεσιουργή / το γενεσιουργό*). Πρώτος ο Κριαράς (1988) παρατήρησε ότι δεν τηρείται η συμφωνία γραμματικού γένους μεταξύ θηλυκών επαγγελματικών σε *-ος* και των επιθέτων-προσαρτημάτων τους, καθώς αντί του θηλυκού τύπου του επιθέτου συνηθίζεται να χρησιμοποιείται ο αρσενικός (**η προεδρεύων αντιπρόεδρος* αντί *η προεδρεύουσα αντιπρόεδρος*). Ως προτάσεις επίλυσης της ασυμφωνίας προτείνει, είτε την τήρηση του θηλυκού τύπου του επιθέτου (*η προεδρεύουσα αντιπρόεδρος*), είτε την περιφραστική δήλωσή του (*η αντιπρόεδρος που προέδρευε*). Παρόμοια και ο Λυπουρλής (1990) παρατήρησε φαινόμενα ασυμφωνίας κατά τη σύνταξη θηλυκών επαγγελματικών με αρχαιοελληνικά επίθετα σε *-ης, -ες, -ων* (*ευγνώμων*) και *-ος* (*γενεσιουργός*), που, κατά τη γνώμη του, οφείλονται στη δυσκολία προσαρμογής τους στο μορφολογικό και κλιτικό σύστημα της νέας ελληνικής[20], προτείνοντας τη χρήση συνώνυμων λέξεων με προσαρμοσμένα επιθήματα για αποφυγή των ασυμφωνιών.

Πέρα από τις προαναφερθείσες ρυθμιστικές προτάσεις στο πλαίσιο της μορφολογικής προτυποποίησης της νέας ελληνικής, το θέμα της χρήσης/επιλογής επιθήματος των θηλυκών επαγγελματικών αποτέλεσε πεδίο μελέτης προσεγγίσεων στο πλαίσιο της κοινωνιογλωσσολογίας και της φεμινιστικής γλωσσολογίας, όπως των Παυλίδου (1985), Μακρή-Τσιλιπάκου (1996), Αραποπούλου (1996, 2005), Μπασλή (1996) κ.ά.. Προσεγγίσεις που ανέδειξαν τη σχέση των κοινωνικών παραγόντων (ηλικία και φύλο ομιλητών/-τριών, κοινωνικό κύρος επαγγελμάτων κ.ά.) με την επιλογή επιθήματος. Στο ίδιο πλαίσιο διεξήχθησαν και οι έρευνες της Τσοκαλίδου (1996) και των Γκασούκα και Γεωργαλίδου (2014), τα ευρήματα των

20. Κατά τον Λυπουρλή (1990) τα θηλυκά επίθετα σε *-ος*, αν και μειώθηκαν συγκριτικά με την αρχαία ελληνική, καθώς προσαρμόστηκαν στην κλίση των επιθέτων σε *-η* και *-α*, εξακολουθούν να συντάσσονται αντιγραμματικά κατά την κλίση τους (*η γενεσιουργός αιτία / οι *γενεσιουργές αιτίες* αντί το γραμματικό ορθό *οι γενεσιουργοί αιτίες*).

οποίων έχουν ήδη παρουσιαστεί παραπάνω, και που οδήγησαν στην ανάπτυξη των πρώτων οδηγών με ρυθμιστικές προτάσεις συμπεριληπτικής γλώσσας για την ελληνική, «*Το Φύλο της Γλώσσας: Οδηγός μη Σεξιστικής Γλώσσας για τον Δημόσιο Ελληνικό Λόγο*» (Τσοκαλίδου, 1996) και αντίστοιχα «*Οδηγός Χρήσης μη-Σεξιστικής Γλώσσας στα Διοικητικά Έγγραφα*» (Γκασούκα & Γεωργαλίδου, 2014).

Αντίσταση υιοθέτησης ρυθμιστικών προτάσεων

Τόσο οι αρχικές προτάσεις μορφολογικής ρύθμισης των θηλυκών επαγγελματικών των Τριανταφυλλίδη (1963), Τσοπανάκη (1982), Κριαρά (1988) και Λυπουρλή (1990), όσο και οι μετέπειτα προτάσεις συμπεριληπτικής γλώσσας των Τσοκαλίδου (1996) και Γκασούκα και Γεωργαλίδου (2014), αποτελούν προτάσεις με κριτήριο τη γραμματικότητα των θηλυκών επαγγελματικών ουσιαστικών και των προσαρτημάτων και συμπληρωμάτων τους, οι οποίες εναρμονίζονται με το μορφολογικό και κλιτικό σύστημα της νέας ελληνικής και τηρούν τη συμφωνία γραμματικού γένους. Ωστόσο, παρόλη την πληθώρα των προσεγγίσεων, καμία από τις προτεινόμενες ρυθμιστικές προτάσεις για επιθηματοποίηση με κάποιο θηλυκό επίθημα δεν φαίνεται να έχει επικρατήσει ως νόρμα στις επίσημες γλωσσικές ποικιλίες. Άλλωστε, σύμφωνα με τον Τριανταφυλλίδη (1963), απαραίτητη προϋπόθεση για την καθιέρωση των θηλυκών επιθημάτων αποτελεί η χρήση και η επανάληψή τους, ώστε να εναρμονιστούν με το γλωσσικό αίσθημα των ομιλητών/-τριών. Η επιφυλακτικότητα σχηματισμού θηλυκών επαγγελματικών με θηλυκά επιθήματα παρατηρείται κυρίως στους/στις ομιλητές/-τριες με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, οι οποίοι/οποίες ορίζουν τη νόρμα και επιλέγουν είτε περιφραστικό σχηματισμό (*οι γυναίκες συγγραφείς*), είτε σχηματισμό με αρσενικό επίθημα (*η συγγραφέας*) ή ακόμα και σχηματισμό σύμφωνα με τη μορφολογία της καθαρεύουσας (*η συγγραφεύς*) (Τσοπανάκης, 1982). Πρόκειται για την κοινωνική αξιολόγηση που υφίστανται οι γλωσσικές χρήσεις από τους/τις ομιλητές/-τριες, διακρίνοντάς τες σε 'καλές γλωσσικές χρήσεις' που χαρακτηρίζουν τους/τις κοινωνικά 'εκλεκτούς/-ές' ομιλητές/-τριες και σε 'κακές γλωσσικές χρήσεις' που χαρακτηρίζουν την 'ακαλλιέργητη πλειοψηφία' (Χριστίδης, 2001, σ. 166). Κατ' επέκταση δημιουργείται το ερώτημα και κατά πόσο πρακτικές συμπεριληπτικής γλώσσας έχουν γίνει αποδεκτές από τους/τις ομιλητές/-τριες της ελληνικής και εφαρμόζονται σε επίσημα έγγραφα φορέων, όπως του ΕΑΠ, συμβάλλοντας στον περιορισμό και στην υπέρβαση του γλωσσικού σεξισμού.

3. Η ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΕΑΠ: ΕΜΦΥΛΟΣ ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Σύμφωνα με τα επίσημα αριθμητικά στοιχεία του Ελληνικού Ανοιχτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ), τα οποία βρίσκονται αναρτημένα στη σελίδα του Ιδρύματος, 'Το ΕΑΠ με Αριθμούς' (https://numbers.eap.gr/index.html), η σύνθεση ανά φύλο[21] της ακαδημαϊκής κοινότητας του ΕΑΠ το ακαδημαϊκό έτος 2020-2021 διαμορφωνόταν με μία σαφή υπεροχή του ανδρικού φύλου έναντι του γυναικείου στο ακαδημαϊκό προσωπικό, ενώ το αντίθετο καταγραφόταν στην κατηγορία των φοιτητριών/-τών. Συγκεκριμένα, στα 44 μέλη ΔΕΠ (Διδακτικό Ερευνητικό Προσωπικό) το 61% ήταν άνδρες, ενώ μόλις το 39% γυναίκες, και αντίστοιχα στα 2.835 μέλη ΣΕΠ (Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό) το 63% ήταν άνδρες και το 37% γυναίκες. Αντίθετα, στο σύνολο των 11.289 νεοεισαχθείσων/-έντων φοιτητριών/-τών και των 7.792 αποφοιτήσασων/-σαντων το 64% ήταν γυναίκες και μόλις το 36% άνδρες.

Η ποσοτική αυτή ανάλυση της σύνθεσης των φύλων στο ΕΑΠ αναδεικνύει την αντίθεση ανάμεσα στην αυξημένη επίδοση του γυναικείου φύλου στο επίπεδο σπουδών-διαδικασίας εξετάσεων και στην περιορισμένη επιτυχία του ίδιου φύλου στην επαγγελματική και ακαδημαϊκή ανέλιξη, επιβεβαιώνοντας την υποεκπροσώπηση του γυναικείου φύλου σε θέσεις εξουσίας-λήψης αποφάσεων και σε τομείς έρευνας και ακαδημαϊκής εξέλιξης. Ο περιορισμός αυτός αφενός φαίνεται να συνδέεται με έμφυλες προκαταλήψεις και στερεότυπα, που λειτουργούν ως αόρατα εμπόδια –φαινόμενο της 'γυάλινης οροφής'[22]– εμποδίζοντας σε ποικίλα επίπεδα την επαγγελματική και ακαδημαϊκή σταδιοδρομία των γυναικών έναντι των ανδρών. Αφετέρου, ο περιορισμός πιθανότατα να οφείλεται στην ελλιπή ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και επιμόρφωση της ευρύτερης κοινωνίας, αλλά και πιο συγκεκριμένα των στελεχών εξουσίας και του εργατικού δυναμικού, σε θέματα ισότητας των φύλων, κριτικής αναγνώρισης των ορατών και αόρατων έμφυλων προκαταλήψεων, των φαινομένων σεξισμού και των τρόπων αντιμετώπισής τους με στόχο την αλλαγή της στερεοτυπικής νοοτροπίας (βλ. σχετικά Γκασούκα & Γεωργαλίδου, 2014 και Συρεγγέλα, 2020).

21. Σε αυτό το σημείο χρειάζεται να υπογραμμιστεί ότι η δυαδική διάκριση άνδρας-γυναίκα ακολουθεί τις δεδομένες καταχωρήσεις με βάση ληξιαρχικούς καταμερισμούς με τις ανάλογες γραμματικές επιλογές αρσενικό-θηλυκό γραμματικό γένος που αναπόφευκτα διαμορφώνουν την ανάλυση και τις προτάσεις του Οδηγού, γεγονός που αδικεί τη θεωρητική συζήτηση για τη σχετικοποίηση των έμφυλων ταυτοτήτων και μας πάει πίσω στην ουσιοκρατική βιολογική διάκριση.

22. Ο όρος 'γυάλινη οροφή' (*glass escalator* ή *glass cliff* ή *sticky floor*) εμφανίστηκε για πρώτη φορά το 1986 οπότε και χρησιμοποιήθηκε από την Wall Street Journal σε έκθεση σχετική με τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες κατά την προσπάθεια ανέλιξής τους σε ανώτερες θέσεις εξουσίας (Παπαλεξανδρή, 2018, σ. 226). Έκτοτε ο όρος αναφέρεται στο αόρατο φράγμα έμφυλων στερεοτύπων και προκαταλήψεων που δομείται σε ανδροκρατούμενα περιβάλλοντα και προκαλεί τον αποκλεισμό κυρίως του γυναικείου φύλου, αλλά και γενικότερα μη κυρίαρχων ομάδων, από ανώτερες θέσεις εργασίας (βλ. Γκασούκα & Γεωργαλίδου, 2014).

Ως εκ τούτων, η κατανομή των φύλων στο ΕΑΠ εγείρει την ανάγκη να διερευνηθεί εάν στη γλωσσική πραγματικότητα του ΕΑΠ εφαρμόζονται πρακτικές γλωσσικού σεξισμού ενισχύοντας το φαινόμενο της γυάλινης οροφής, που, όπως διαπιστώθηκε στην έρευνα των Γκασούκα και Γεωργαλίδου (2014), χαρακτηρίζει γενικότερα τη δημόσια ελληνική διοίκηση και τα έγγραφά της ή εάν εφαρμόζονται πρακτικές συμπεριληπτικής γλώσσας εκπροσωπώντας γλωσσικά και με γνώμονα τη γραμματικότητα της ελληνικής γλώσσας όλα τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην αλλαγή της έμφυλης νοοτροπίας και του ανδροκεντρικού πυρήνα διοικητικής οργάνωσης. Για τον σκοπό αυτό, ο παρών Οδηγός διερευνάει την έμφυλη γλωσσική διάσταση στο ΕΑΠ μελετώντας, βάσει των αρχών της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου (βλ. § 1.1), έγγραφα του εν λόγω Ιδρύματος ως προς τη χρήση γλωσσικού σεξισμού και αναζητά προτάσεις εναλλακτικών πρακτικών αντιμετώπισής του, βάσει των αρχών της Φεμινιστικής Γλωσσολογίας (βλ. § 1.1), στοχεύοντας στη συμπεριληπτική γλώσσα που θα συμβάλλει μακροπρόθεσμα στην κοινωνική αλλαγή και στην κατάρριψη της 'γυάλινης οροφής' (βλ. § 1.1).

3.1 Η έρευνα της έμφυλης διάστασης στα έγγραφα του ΕΑΠ

Η διερεύνηση της γλωσσικής πραγματικότητας του ΕΑΠ βασίστηκε στην ποιοτική έρευνα Ανάλυσης Λόγου 143 αντιπροσωπευτικών εγγράφων του Ιδρύματος. Το υπό εξέταση υλικό συγκεντρώθηκε και μελετήθηκε κατά την περίοδο Μαΐου-Ιουνίου 2023. Σε πρώτη φάση το σύνολο των εγγράφων αρχειοθετήθηκε και ταξινομήθηκε σε αρχείο excel ανάλογα με την πηγή προέλευσής τους και ανάλογα με την κειμενική τους τυπολογία. Επιπρόσθετα για κάθε έγγραφο σημειώνονταν επιπλέον πληροφορίες όπως, η ονομασία του εγγράφου, η υπηρεσία σύνταξής του και πιθανές πληροφορίες ελάσσονος σημασίας. Όσον αφορά τη διάκριση του υλικού βάσει της πηγής προέλευσής του, αυτό αρχειοθετήθηκε σε:

α) **Άμεσο υλικό**: πρόκειται για το υλικό που παραχωρήθηκε από Υπηρεσίες του ΕΑΠ έπειτα από σχετικό κάλεσμα συνεργασίας για τη διεξαγωγή της έρευνας και οι οποίες Υπηρεσίες κατέχουν σημαντικό ρόλο στη λειτουργία του Ιδρύματος. Οι συνεργαζόμενες Υπηρεσίες ήταν οι εξής: Βιβλιοθήκη, Γραμματεία Κοσμητείας ΣΑΕ, Γραφείο Αντιπροέδρου Ακαδημαϊκών Υποθέσεων και Φοιτητικής Μέριμνας, Γραφείο Διασύνδεσης, Γραφείο Στρατηγικού Σχεδιασμού και Ανάπτυξης ΕΑΠ, Κέντρο Συμβουλευτικής και Ψυχολογικής Υποστήριξης (ΚεΣυΨΥ), Επιτροπή Εξετάσεων, Κέντρο Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης (ΚΕΔιΒιΜ), Γραμματεία Σχολής Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Δημοσίων και Διεθνών Σχέσεων, Τμήμα Εκπαίδευσης, Τμήμα Μητρώου Φοιτητών και Τμήμα Προσωπικού.

β) **Έμμεσο συνοδευτικό υλικό:** αφορά ορισμένα έγγραφα συνοδευτικά και σχετικά με το Άμεσο υλικό τα οποία προέρχονται από τις ακόλουθες Υπηρεσίες: Βιβλιοθήκη, Γραφείο Διασύνδεσης, Κέντρο Συμβουλευτικής και Ψυχολογικής Υποστήριξης (ΚεΣυΨΥ), Επιτροπή Εξετάσεων και Τμήμα Δημοσίων και Διεθνών Σχέσεων, και

γ) **Συμπληρωματικό υλικό:** πρόκειται για συμπληρωματικό υλικό που συγκεντρώθηκε για λόγους επίτευξης των στόχων της έρευνας, ώστε το δείγμα των εγγράφων να είναι όσο το δυνατόν πιο αντιπροσωπευτικό (βλ. Παπαναστασίου & Παπαναστασίου, 2016· Creswell, 2011). Το συμπληρωματικό υλικό προέρχεται από ιστοσελίδες (Κέντρο Συμβουλευτικής και Ψυχολογικής Υποστήριξης (ΚεΣυΨΥ), Κέντρο Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης (ΚΕΔιΒιΜ), Συνήγορος του Φοιτητή, ιστοσελίδες τμημάτων προπτυχιακών, μεταπτυχιακών και ειδικών προγραμμάτων σπουδών, καθώς και διδακτορικών σπουδών), εκπαιδευτικές πλατφόρμες και την παραχώρηση προωθημένης ηλεκτρονικής ιδρυματικής αλληλογραφίας θεμάτων διοίκησης με τα επισυναπτόμενα έγγραφά τους μέλους ΣΕΠ του ΕΑΠ.

Όσον αφορά την τυπολογία των εγγράφων και του ερευνητικού υλικού αυτή διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες:

α) **Διοικητικά Έγγραφα** (σε πρότυπη και μη πρότυπη μορφή)

β) **Εκπαιδευτικό Υλικό**

γ) **Ιστοσελίδες**

Πιο συγκεκριμένα, τα ποικίλα είδη των εγγράφων που μελετήθηκαν στην έρευνα περιγράφονται αναλυτικά στον πίνακα 3 που ακολουθεί:

Βεβαιώσεις: Μεταπτυχιακών σπουδών, Υπηρεσίας εκπαιδευτικού έργου, Άσκησης ιδιωτικού έργου επιμορφωτή/-τριας, Παρακολούθησης εκπαιδευτικού προγράμματος επιμόρφωσης, Πρόσθετου διδακτικού έργου, Αποδοχών εργαζόμενου/-ης

Οδηγίες: Ηλεκτρονικής συμπλήρωσης εντύπου νέων θεματικών ενοτήτων, Επανεγγραφής και δήλωσης θεματικών ενοτήτων προπτυχιακών σπουδών, Ανάρτησης διπλωματικής εργασίας στο αποθετήριο ΕΑΠ, Εγκατάστασης εφαρμογών για ομαδικές συνεργασίες και συσκέψεις, Σύνδεσης σε ηλεκτρονικές πλατφόρμες ΕΑΠ, Διαδικασίας εξετάσεων, Καταβολής αμοιβής σε μέλη ΔΕΠ-ΕΕΠ-ΕΔΙΠ, Υποβολής θέματος διπλωματικής εργασίας, Προδιαγραφών συγγραφής διπλωματικών εργασιών

Επιστολές: Καλωσορίσματος διδακτικού-εκπαιδευτικού προσωπικού, Καλωσορίσματος φοιτητών, Γενικής ενημέρωσης, Ενημέρωσης έναρξης συμβουλευτικής, Ενημέρωσης επιβεβαίωσης ραντεβού, Συμπλήρωσης ερωτηματολογίου ανατροφοδότησης χρηστών/-τριών, Ενημέρωσης φοιτητών/-τριών για εξ αποστάσεως εξετάσεις, Γνωστοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων επιμόρφωσης προς ΥΠΑΙΘ, Διοργάνωσης διαδικτυακού επιμορφωτικού σεμιναρίου

Αιτήματα: Δανεισμού βιβλίων, Διαδανεισμού βιβλίων, Ενημέρωσης συμπλήρωσης ερωτηματολογίου

Πρακτικά: Συνεδριάσεων (κοσμητειών, σχολών, κ.λπ.), Αποσπάσματα πρακτικών συνεδριάσεων, Απόσπασμα πρακτικού απόφασης διοικούσας επιτροπής

Δελτία Τύπου: Ανακοινώσεις/γνωστοποιήσεις σε έντυπο και ηλεκτρονικό Τύπο εκδηλώσεων/δρώμενων ΕΑΠ (εκπαίδευση ενηλίκων, έναρξη προγραμμάτων κατάρτισης, έναρξη νέων μεταπτυχιακών προγραμμάτων, συνεργασίες με τοπικούς φορείς, μνημόνια συνεργασίας με φορείς εξωτερικού, εκδηλώσεις σε συνεργασία με άλλους φορείς, κοινοποίηση αιτήματος αποφοίτων για επαγγελματικά δικαιώματα), Πρότυπο ανακοίνωσης δελτίου τύπου

Προσκλήσεις: Εκδήλωσης ενδιαφέροντος εκπόνησης διδακτορικής διατριβής, Εκδήλωσης ενδιαφέροντος επιμορφωτικού προγράμματος ΚεΔιΒιΜ, Συνεδρίασης κοσμητείας, Συνεδρίασης ημερήσιας διάταξης (κοσμητείας), Τελετής ομοτιμοποίησης καθηγητή

Μηνύματα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας: Προσκλήσεων (τελετής απονομής, εκδήλωσης βράβευσης), Αιτημάτων (ανάρτησης ανακοίνωσης συμμετοχής ΕΑΠ σε εκδήλωση, σύνδεσης λογαριασμού, αλλαγής κωδικών πρόσβασης), Ενημερωτικών επιστολών (έργων/δράσεων, σύμβασης, αμοιβής μέλους ΣΕΠ/αξιολογητή, αξιολόγησης διδακτικού προσωπικού, παρουσιάσεων μεταπτυχιακών διπλωματικών εργασιών, διεξαγωγής εξετάσεων, έγκρισης θέματος Διπλωματικών Εργασιών, υποτροφιών ΕΑΠ, επιμόρφωσης μελών ΣΕΠ, ανάρτησης υλικού δράσης, συμμετοχής σε δράση, προώθησης υλικού συναντήσεων), Υπενθυμίσεων (διαδικτυακών συναντήσεων ΚΕΔΙΜΑ_ΕΑΠ για ομαδικές συμβουλευτικές συναντήσεις, διοργάνωσης επιμορφωτικών σεμιναρίων), Οδηγιών (αμοιβής, εξετάσεων), Δηλώσεων φοιτητών/-τριών (παρουσιάσεων, εξετάσεων)

Αιτήσεις/Εισηγήσεις/Δηλώσεις: Έγκρισης διεξαγωγής προσκλήσεων και ορισμού επιτροπής αξιολόγησης αιτήσεων/προτάσεων, Ηλεκτρονικής παρακολούθησης έργων, Πρόσκλησης υποβολής προσφορών, Εκπόνησης διδακτορικής διατριβής, Συμμετοχής στις υπηρεσίες ΚεΣυΨΥ, Εισήγησης προς διοικούσα επιτροπή ΕΑΠ, Χορήγησης μείωσης εισφορών σπουδών

Ερωτηματολόγια-Φόρμες: Συμμετοχής και αποδοχής προσωπικών δεδομένων, Αξιολόγησης υπηρεσιών (γραφείο διασύνδεσης, ΚεΣυΨΥ), Συμμετοχής σε ομαδική συμβουλευτική συνεδρία, Αξιολόγησης παρεχόμενων υπηρεσιών ΚεΣυΨΥ, Αντιμετώπισης προβλημάτων ΚεΣυΨΥ, Έναρξης συμβουλευτικής ΚεΣυΨΥ

Τίτλοι Σπουδών/Πιστοποιητικά Σπουδών: Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης, Παραρτήματος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης, Πιστοποιητικού Επιμόρφωσης ΚεΔιΒιΜ, Παραρτήματος Πιστοποιητικού Επιμόρφωσης, Πιστοποιητικού βαθμολογίας, Γνησιότητας Πιστοποιητικού Επιμόρφωσης

Έντυπα Διοίκησης: Ελέγχου (Οδηγού μελέτης συνοδευτικού βιβλίου, Συντονιστή, Κριτικού αναγνώστη, Εισερχόμενου παγίου), Ανάπτυξης προγράμματος σπουδών, Πακέτου διδακτικού υλικού φοιτητών/-τριών, Συνοπτικής κατάστασης αμειβόμενων τρίτων, Ονομαστικής κατάστασης πανεπιστημιακών, Ονομαστικής κατάστασης αμειβόμενων τρίτων, Πράξης πιστοποίησης οδηγού μελέτης συνοδευτικού βιβλίου, Σύμβαση πρόσθετης απασχόλησης, Ενημέρωσης ημερησίων διατάξεων

Προγράμματα: Πρόγραμμα ομοτιμοποίησης καθηγητή, Πρόγραμμα παρουσιάσεων διπλωματικών εργασιών, Πρόγραμμα εξέτασης

Κανονισμοί: Σπουδών, Εκπόνησης Μεταπτυχιακών Διπλωματικών Εργασιών σε ΠΜΣ (Θ.Ε. εξαμηνιαίας διάρκειας), Εκπόνησης Μεταπτυχιακών Διπλωματικών Εργασιών σε ΠΜΣ (Θ.Ε. ετήσιας διάρκειας), Λειτουργίας ΚεΣυΨΥ, Μητρώου εκπαιδευτών, Γενικός Κανονισμός Διδακτορικών Σπουδών

Οδηγοί: Συγγραφής Διπλωματικών Εργασιών, Συγγραφής Πτυχιακών Εργασιών, Παρουσίασης Διπλωματικών Εργασιών, Παρουσίασης Πτυχιακών Εργασιών

Ενημερωτικά κείμενα ιστοσελίδων: Διεξαγωγής μαθήματος εκμάθησης του συστήματος ΑΡΑ, Εκπαίδευσης χρήσης των υπηρεσιών βιβλιοθήκης, Συμβουλευτικής ψυχολογίας και συμβουλευτικής διαδικασίας, Κοινού πλαισίου αξιολόγησης για τους φορείς Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Ανατροφοδότησης ΚεΣυΨΥ, Ιστορικού ίδρυσης και στόχων ΚεΣυΨΥ, Γραφείου Συνηγόρου του φοιτητή, portal Γραφείου Διασύνδεσης, portal Αποθετηρίου, portal Βιβλιοθήκης-Μήνυμα Καλωσορίσματος, Μήνυμα Προέδρου ΕΑΠ

Προγράμματα Σπουδών: Προπτυχιακών σπουδών (Δημόσιας Διοίκησης, Διοίκησης Επιχειρήσεων & Οργανισμών, Διοίκησης Τουρισμού, Ισπανικής Γλώσσας & Πολιτισμού, Πληροφορικής, Σπουδών Κινηματογραφικής Γραφής, Πρακτικής & Έρευνας, Σπουδών στις Φυσικές Επιστήμες, Σπουδών στον Ελληνικό Πολιτισμό, Σπουδών στον Ευρωπαϊκό Πολιτισμό), Μεταπτυχιακών σπουδών (Σπουδών Φύλου_Μεθοδολογίες, θεωρίες, πολιτικές), Ειδικών προγραμμάτων σπουδών (Παιδαγωγικής & Διδακτικής Επάρκειας)

Εκπαιδευτικό Υλικό: Εξαμηνιαίου μεταπτυχιακού προγράμματος ΑΔΕ61_ Ζητήματα κοινωνιογλωσσολογίας για Εκπαιδευτικούς, Παρουσιάσεων επιμορφωτικών σεμιναρίων προς διδακτικό προσωπικό ΕΑΠ («Καλές πρακτικές υποστήριξης της μαθησιακής διεργασίας στο ΕΑΠ», «Εξ αποστάσεως υποστήριξης φοιτητών/-τριών»)

Σε δεύτερη φάση ακολούθησε η ποιοτική ανάλυση του συνόλου των κειμένων που συλλέχθηκαν. Κατά την ποιοτική ανάλυση αναζητήθηκαν «με το χέρι» και επισημειώθηκαν στο σύνολο των εγγράφων γλωσσικές πρακτικές που συνάδουν με περιπτώσεις γλωσσικού σεξισμού, όπως περιεγράφηκαν αναλυτικά στα προηγούμενα κεφάλαια. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρθηκε και στο πρώτο κεφάλαιο, ο γλωσσικός σεξισμός αφορά γλωσσικές πρακτικές που είτε αποκλείουν ή μειώνουν κάποια ομάδα ή κάποιες ομάδες ατόμων με γνώμονα το φύλο τους, είτε αναδεικνύουν ως ανώτερη κάποια συγκεκριμένη ομάδα ατόμων με κριτήριο και πάλι το φύλο τους έναντι των υπόλοιπων ομάδων. Ακολούθως και με βάση την παράμετρο του γλωσσικού σεξισμού τα έγγραφα διερευνήθηκαν ως προς τις:

1) **Γλωσσικές πρακτικές** που δύναται να παράγουν σεξιστική γλώσσα. Όπως περιεγράφηκε στο κεφάλαιο 2, οι σεξιστικές γλωσσικές πρακτικές εντοπίζονται στο επίπεδο της μορφολογίας των ονομάτων, της σύνταξής τους και των σημασιακών-λεξικών πληροφοριών που τυχόν φέρουν (επίπεδο σημασιολογίας). Η μορφολογία και συγκεκριμένα το επίθημα (κατάληξη) του ονόματος είναι αυτό που πρωτίστως καθορίζει το γραμματικό γένος των ονομάτων-επαγγελματικών ουσιαστικών που με τη σειρά του προσδιορίζει το φύλο του προσώπου αναφοράς. Επίσης, αναφέρθηκε ότι λόγω του μηχανισμού της συμφωνίας που χαρακτηρίζει την ελληνική γλώσσα, το επίθημα του ονόματος καθορίζει και το γένος των προσαρτημάτων (άρθρο, επίθετο, μετοχές, αντωνυμίες) και των συμπληρωμάτων του (κατηγορούμενα) που οφείλουν να φέρουν συντακτικά αντίστοιχη μορφολογία με το γραμματικό γένος του ονόματος. Ιδιαίτερες βέβαια είναι οι περιπτώσεις των επαγγελματικών ουσιαστικών υψηλού κοινωνικού κύρους που φέρουν διγενές ή αρσενικό επίθημα (*-ος, -της, -ης, -ας*) και ο καθορισμός του γραμματικού τους γένους δεν γίνεται άμεσα εμφανής από το επίθημα, αλλά από το γραμματικό γένος των άρθρων τους και από τη μορφολογία των προσαρτημάτων τους που λειτουργούν ως δείκτες γραμματικού γένους. Ως εκ τούτων, κατά την ανάλυση των εγγράφων διερευνήθηκαν οι πρακτικές σχετικά με α) τη μορφολογία των ονομάτων (επαγγελματικών ουσιαστικών) και β) τη συντακτική συμφωνία των προσαρτημάτων (άρθρα, επίθετα, μετοχές και αντωνυμίες) και συμπληρωμάτων τους, καθώς και γ) οι λεξιλογικές επιλογές με σημασιακές ως προς τα φύλα πληροφορίες.

2) **Πραγματολογικές και κειμενικές λειτουργίες** που φέρουν πληροφορίες σχετικά με τους/τις συντάκτες/-τριες των κειμένων, τους επικοινωνιακούς στόχους των κειμένων, αλλά και τη συνέπεια στη χρήση συγκεκριμένου γραμματικού γένους, όπως του γενικευτικού αρσενικού (πρακτική γλωσσικού σεξισμού), ή τη συνέπεια στην παράλληλη χρήση των δύο γραμματικών γενών (πρακτική συμπεριληπτικής γλώσσας).

3.2 Συγκεντρωτικά συμπεράσματα της ανάλυσης: η γλωσσική πραγματικότητα του ΕΑΠ και η ψευδαίσθηση της ισότητας των φύλων

3.2.1 Οι γλωσσικές πρακτικές

α) Η μορφολογία των ονομάτων-επαγγελματικών ουσιαστικών

Η συνολική εικόνα των υπό εξέταση εγγράφων και κειμένων ιστοσελίδων του ΕΑΠ, παρά τις όποιες διαφοροποιήσεις υπάρχουν ανά υπηρεσία και έγγραφα (βλ. § 3.3 την αναλυτική παρουσίαση των συμπερασμάτων), παρουσιάζει μια **ετερόκλητη εικόνα** ως προς τις μορφολογικές πρακτικές χρήσης των ονομάτων που την καθιστά **μη συμπεριληπτική**. Σε αντίθεση με τα δεδομένα από τα διοικητικά έγγραφα των ερευνών Ελλάδας και Κύπρου (βλ. αντίστοιχα Γκασούκα και Γεωργαλίδου (2014) και Γκασούκα κ. συν. (2020), στα έγγραφα διοίκησης του ΕΑΠ, καθώς και στα κείμενα των ιστοσελίδων του, που απευθύνονται προς γυναίκες και άνδρες παρατηρείται:

- ✓ **προσπάθεια εφαρμογής καλών πρακτικών συμπερίληψης** με την παράλληλη χρήση των αρσενικών και θηλυκών τύπων μη διγενών ονομάτων (*καθηγητής/-τρια, προϊστάμενος/-μένη*) (**διπλή σήμανση γραμματικού γένους**)
  - ➢ ΔΕΝ εφαρμόζεται καθολικά σε όλο το υλικό και ΔΕΝ τηρείται με συνέπεια στο εσωτερικό των εκάστοτε εγγράφων καθώς οι θηλυκοί τύποι παραλείπονται (**αστάθεια διπλής σήμανσης γραμματικού γένους**)
- ✓ **περιστασιακή χρήση του συμπεριληπτικού συμβόλου @** (*όλ@ς* αντί *όλες και όλους*) σε κείμενα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας που απευθύνονται προς φοιτητές και φοιτήτριες του ΕΑΠ (καταγράφονται μόλις τέσσερις περιπτώσεις χρήσης στο σύνολο των εγγράφων)
- ✓ **συστηματική και γενικευμένη χρήση των αρσενικών τύπων** μη διγενών ονομάτων (*φοιτητής* αντί *φοιτητής/-τρια*) για αναφορές και στα δύο φύλα (**γενικευτική χρήση αρσενικού γένους**)
  - ➢ Η γενικευτική χρήση τους ενισχύεται λόγω της αστάθειας διπλής σήμανσης γραμματικού γένους
- ✓ **προβλέψιμη χρήση διγενών ουσιαστικών** χωρίς παραδείγματα σήμανσης με θηλυκά επιθήματα για τη δήλωση των θηλυκών τύπων (*διδάκτορας* και όχι *διδακτόρισσα*)
  - ➢ ανάλογα με την υπόλοιπη συμπεριληπτική ή μη σύνταξη των κειμένων τα διγενή ονόματα νοηματοδοτούνται ως συμπεριλητικά ή μη αντίστοιχα.

Όσον αφορά, πιο συγκεκριμένα, τις περιπτώσεις αναφοράς σε συγκεκριμένα πρόσωπα γυναικείου φύλου της ακαδημαϊκής κοινότητας του ΕΑΠ παρατηρείται κυρίως:

- ✓ χρήση **θηλυκών επαγγελματικών** με **θηλυκή μορφολογία** (*καθηγήτρια, προϊσταμένη, αναπληρώτρια προϊσταμένη, συντάκτρια, συνεργάτιδα, υπεύθυνη*)
- ✓ χρήση **διγενών επαγγελματικών** με **διγενή μορφολογία** (*υπουργός, υπάλληλος, ομόλογος, αντιπρόσωπος, διδάκτορας*)
  - ➢ συντάσσονται με **θηλυκούς τύπους** άρθρων ή προσαρτημάτων επιτυγχάνοντας καθ΄ αυτόν τον τρόπο ή με το γενικότερο συμπεριληπτικό προτασιακό συγκείμενο τη δήλωση θηλυκού γραμματικού γένους.

Αλλά και πιο σπάνια:

- ✓ χρήση **αρσενικών επαγγελματικών** με **αρσενική μορφολογία** (*εκπαιδευτής, υπεύθυνος* αντί *εκπαιδεύτρια, υπεύθυνη*)
- ✓ χρήση **διγενών επαγγελματικών** με **διγενή μορφολογία**
  - ➢ συντάσσονται με **αρσενικούς τύπους** άρθρων ή προσαρτημάτων δημιουργώντας μία μορφή σημασιακής ασυμφωνίας με τα θηλυκά πρόσωπα αναφοράς (*τον υπουργό* αντί *την υπουργό*).

Αντίθετα, στις περιπτώσεις αναφοράς σε συγκεκριμένα πρόσωπα ανδρικού φύλου της ακαδημαϊκής κοινότητας του ΕΑΠ παρατηρείται η συστηματική χρήση αρσενικών επαγγελματικών ή διγενών με τήρηση της αρσενικής συμφωνίας των άρθρων ή των προσαρτημάτων τους (*ο καθηγητής, ο κοσμήτορας*).

Τέλος ως προς τις πρακτικές χρήσεις της μορφολογίας των ονομάτων, αξίζει να σημειωθεί ότι η ετερόκλητη εικόνα που σημειώνεται στα έγγραφα του ΕΑΠ και την καθιστά μη συμπεριληπτική απασχολεί τόσο το εσωτερικό των κειμένων όσο και τις ονομασίες των εγγράφων ή των υπηρεσιών. Παρόλο που στο σύνολο των τίτλων που χρησιμοποιούνται από το ΕΑΠ εφαρμόζονται γλωσσικές χρήσεις που δεν απασχολούν ως προς το φαινόμενο του γλωσσικού σεξισμού, ανάμεσα στα έγγραφα που αναλύθηκαν εντοπίστηκαν ορισμένες πρακτικές ονοματοδοσίας εγγράφων, υπηρεσιών ή τμημάτων που προβληματίζουν ως προς την έννοια της συμπερίληψης. **Ονομασίες τμημάτων** και **υπηρεσιών** ('Τμήμα Μητρώου Φοιτητών', 'Συνήγορος του Φοιτητή') ή **τίτλοι εγγράφων** (Έντυπο πακέτου φοιτητή, Έντυπο Ελέγχου Συντονιστή, Πιστοποιητικό βαθμολογίας φοιτητή, Εκπαίδευση χρηστών) χρησιμοποιούν τους **αρσενικούς τύπους** (*φοιτητών, φοιτητή, συντονιστή* και *χρηστών*) με τρόπο γενικευτικό και περιεκτικό για την αναφορά σε άτομα και των δύο φύλων, προβληματίζοντας, ωστόσο, για την αίσθηση αποκλεισμού που δημιουργούν προς το γυναικείο φύλο.

β) Τα άρθρα και τα προσαρτήματα των ονομάτων

Ανάλογα σχεδόν με τα δεδομένα των μορφολογικών επιλογών κατά τη χρήση των ονομάτων είναι και τα δεδομένα σχετικά με τα άρθρα, τα προσαρτήματα και τα συμπληρώματά τους με σαφή, όμως, την **υπεροχή χρήσης των αρσενικών τύπων**, ακόμα και στις περιπτώσεις που στο όνομα παρατηρείται συμπεριληπτικότητα,

γεγονός που ενισχύει σημαντικά τη μη συμπεριληπτική εικόνα των εγγράφων και κειμένων του ΕΑΠ. Η υπεροχή χρήσης των αρσενικών τύπων ανιχνεύεται συγκεκριμένα στις εξής περιπτώσεις με αντίστοιχα ευρήματα:

1. Η περίπτωση του άρθρου:

Οι πρακτικές που εφαρμόζονται στη χρήση των άρθρων των ονομάτων είναι αρκετά ετερόκλητη με δεδομένα όπως:

- ✓ **παράλληλη χρήση αρσενικού και θηλυκού άρθρου**, που ανιχνεύεται: α) στις περισσότερες περιπτώσεις επαγγελματικών ουσιαστικών στα οποία εφαρμόζεται διπλή σήμανση γραμματικού γένους (*ο/η φοιτητής/-τρια*), και β) σε αρκετές περιπτώσεις χρήσης διγενών ουσιαστικών (*ο/η διδάκτορας*).
- ✓ **αστάθεια παράλληλης χρήσης αρσενικού και θηλυκού άρθρου**, που παρατηρείται σε πολλές περιπτώσεις: α) ονομάτων με διπλή σήμανση γένους (*ο φοιτητής/-τρια*), και β) διγενών ονομάτων (*ο διδάκτορας*)
  - ➢ σε αυτές τις περιπτώσεις τα ονόματα συνοδεύονται **αποκλειστικά από αρσενικά άρθρα**, ενώ αντίθετα δεν παρατηρείται καμία περίπτωση σύνταξης μονάχα με θηλυκό άρθρο
  - ➢ η γραμματική ασυμφωνία μεταξύ άρθρων και ονομάτων συμβάλλει στην υπεροχή της γενικευτικής χρήσης του αρσενικού γραμματικού γένους

2. Η περίπτωση των επιθετικών προσδιορισμών και των κατηγορουμένων:

Πρακτικές παρόμοιες σχεδόν με αυτές που ακολουθούνται κατά τη συμφωνία των άρθρων με τα ονόματα που συνοδεύουν, είναι και οι πρακτικές που εφαρμόζονται στη συμφωνία των επιθετικών προσδιορισμών (επίθετα, μετοχές ή αντωνυμίες σε θέση επιθέτου) με τα ονόματα που συμπληρώνουν, όπως και των κατηγορουμένων με τα ονόματα που χαρακτηρίζουν. Ωστόσο, σε αυτές τις περιπτώσεις παρατηρείται **ακόμα πιο συχνά παράβαση της γραμματικής συμφωνίας** μεταξύ ονομάτων και επιθετικών προσδιορισμών ή κατηγορουμένων. Πιο συγκεκριμένα, οι επιθετικοί προσδιορισμοί και τα κατηγορούμενα των ονομάτων που χρησιμοποιούνται με διπλή σήμανση συχνά απαντώνται μονάχα σε **αρσενικό γένος**, όπως το ίδιο συμβαίνει και σε περιπτώσεις διγενών ονομάτων με αποτέλεσμα να νοηματοδοτούνται ως αρσενικού γένους (***Υπεύθυνος*** *εκπαιδευτής/τρια*, ***ελεύθερος*** *επαγγελματίας*, ***υποψήφιος*** *απασχολούμενος-η* / *'Οι φοιτητές/τριες θα πρέπει να είναι* ***ενήμεροι****…'*).

3. Η περίπτωση των αντωνυμιών:

Σε παρόμοιο βαθμό εμφανίζεται και η **γενικευμένη χρήση των αρσενικών τύπων των αντωνυμιών**, εκφράζοντας μεγαλύτερη δυσκολία από πλευράς συντακτών/-τριών στην τήρηση του κανόνα της συμφωνίας και για τα δύο γραμματικά γένη στις περιπτώσεις ονομάτων με διπλή σήμανση γένους. Αντίστοιχα, επιλέγονται

οι αρσενικοί τύποι αντωνυμιών και στη σύνταξη διγενών ουσιαστικών, ακόμα και όταν τυγχάνουν να συντάσσονται με άρθρα και στα δύο γένη, καθιστώντας την όλη προτασιακή δομή γενικευτικά αρσενικού γένους (*…τρίτος/η αξιολογητής/ήτρια, **ο οποίος** θα είναι ο/η Διευθυντής/ύντρια… / Πολλοί/ές συμβουλευόμενοι/ες δεν γνωρίζουν από την αρχή τους στόχους τους οποίους θέλουν να πετύχουν. Ένας από τους κυριότερους σκοπούς της συμβουλευτικής είναι ακριβώς να **τους** βοηθήσει να… / Ο συμβουλευόμενος/-η ενημερώνεται με σαφή, απλό και κατανοητό τρόπο για τη συλλογή και επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων **του** και για τα σχετικά δικαιώματά **του**, πριν ξεκινήσει η διαδικασία παροχής βοήθειας και παρέχει έγγραφα και ρητά τη συγκατάθεσή **του**, την οποία μπορεί να ανακαλέσει ανά πάσα στιγμή. Σε κάθε περίπτωση μπορεί να ανακαλέσει ανά πάσα στιγμή τη συγκατάθεσή **του**.*).

Η περίπτωση των γενικών

Η ετερόκλητη εικόνα του υπό εξέταση υλικού με την ασυνεπή τήρηση της διπλής σήμανσης γενών και τη συχνή χρήση του γενικευτικού αρσενικού γένους τόσο σε επίπεδο μορφολογίας ονόματος όσο και στη συντακτική συμφωνία των άρθρων και προσαρτημάτων ενισχύεται μέσω των γενικών πληθυντικού. Συγκεκριμένα, στα κείμενα ανιχνεύονται πολλές περιπτώσεις γενικών πληθυντικού αριθμού ονομάτων στα οποία δεν γίνεται άμεσα εμφανές σε ποιο γένος ή σε ποια γένη αναφέρονται. Πρόκειται, είτε για ονόματα διγενή που, όπως και τα ίδια, τα άρθρα ή τα προσαρτήματα που τυχόν τα συνοδεύουν έχουν όμοιους τύπους στη γενική πληθυντικού (*διδακτόρων, υποψήφιων διδακτόρων, των συμβούλων, ακαδημαϊκών συμβούλων, των συμβούλων-ψυχολόγων, πολλών συγγραφέων, δρομέων, ενηλίκων*), είτε για ονόματα που, ενώ στην ονομαστική πτώση οι καταλήξεις μεταξύ αρσενικών και θηλυκών τύπου διαφέρουν, στη γενική πληθυντικού έχουν όμοιους τύπους, όπως και τα άρθρα ή τα προσαρτήματα που τυχόν τα συνοδεύουν (*αποφοίτων, των ενδιαφερομένων, των εμπλεκομένων, όλων των εμπλεκομένων, εκπαιδευομένων, αιρετών*). Οι συγκεκριμένες γενικές νοηματοδοτούνται ως αρσενικού γένους όταν στο κείμενο εφαρμόζεται γενικευτικά η σύνταξη με αρσενικό γένος ή λαμβάνονται ως συμπεριληπτικοί όταν στην υπόλοιπη σύνταξη του κειμένου εφαρμόζονται πρακτικές συμπερίληψης.

Η σειρά των γραμματικών γενών

Υπό το πρίσμα της συμπεριληπτικής γλώσσας σημαντική θέση κατέχει και η τακτική που εφαρμόζεται στη σειρά παράθεσης των γραμματικών γενών, καθώς, υπό μία έννοια, το γραμματικό γένος που έπεται στη σύνταξη υστερεί στην ορατότητά του στον λόγο και έμμεσα συμβάλλει στην αορατότητα των προσώπων αναφοράς του. Σε όλες τις προαναφερθείσες περιπτώσεις στις οποίες εφαρμόζεται συμπερίληψη και των δύο γραμματικών γενών, είτε στα ονόματα, είτε στα άρθρα ή στα υπόλοιπα προσαρτήματα και συμπληρώματα των ονομάτων, η σειρά των γενών γίνεται **κυρίως** με **πρόταξη του αρσενικού γένους**. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο αρσενικός

τύπος γράφεται πλήρως και συνήθως ακολουθείται από τα σύμβολα /- ή μόνο / ή μόνο - και την κατάληξη του θηλυκού τύπου (*φοιτητής/-τρια, φοιτητής/τρια, φοιτητής-τρια*), ενώ πιο σπάνια ακολουθείται από το συνδετικό 'και' μαζί με τον θηλυκό τύπο γραμμένο σε πλήρη μορφή (*φοιτητής και φοιτήτρια*). Αρκετά **πιο περιορισμένα** καταγράφονται και περιπτώσεις **πρόταξης του θηλυκού γένους**, οι οποίες είναι σαφώς λιγότερες, αλλά υπαρκτές και αισθητές. Αντίστοιχα αλλά αντίθετα με τις περιπτώσεις πρόταξης του αρσενικού γένους, στις περιπτώσεις πρόταξης του θηλυκού γένους, ο θηλυκός τύπος γράφεται ολόκληρος και συνήθως ακολουθείται από τα σύμβολα /- ή μόνο / ή μόνο - και την κατάληξη του αρσενικού τύπου, ενώ πιο σπάνια ακολουθείται από το συνδετικό 'και' μαζί με τον αρσενικό τύπο σε πλήρη μορφή.

γ) Λεξιλογικές επιλογές και σημασιολογία

Στο σύνολο των εγγράφων που αναλύθηκαν παρατηρείται **περιορισμένη χρήση ουδέτερων γραμματικά ή/και νοηματικά λέξεων** που δηλώνουν πρόσωπα (*μέλη, προσωπικό, ομάδα*) και **σημασιακά ουδέτερων ονοματικών φράσεων** (*φοιτητικά θέματα* αντί *θέματα φοιτητών/-τριών*). Ανάμεσά τους συγκαταλέγονται και οι λέξεις 'εαυτός' και 'άνθρωπος', οι οποίες στο πλαίσιο της φεμινιστικής γλωσσολογίας προβληματίζουν ως προς την έκφραση γλωσσικού σεξισμού, καθότι αρσενικού γένους, και ως προς την ανάγκη ενδεχόμενης μορφολογικής ρύθμισής τους (βλ. Παναγιωτίδης, 2020 για το 'εαυτός'). Ωστόσο οι συγκεκριμένες χρήσεις, όπως και οι υπόλοιπες ουδέτερες χρήσεις που καταγράφονται, ανάλογα με το κείμενο ή το προτασιακό συγκείμενο που χρησιμοποιούνται μπορούν σημασιακά ή να ληφθούν ως συμπεριληπτικές όταν οι υπόλοιπες γλωσσικές χρήσεις που τις πλαισιώνουν είναι συμπεριληπτικές ή να θεωρηθούν μη συμπεριληπτικές όταν το υπόλοιπο κείμενο συντάσσεται σε αρσενικό γένος και επομένως τα πρόσωπα αναφοράς ταυτίζονται με το αρσενικό φύλο.

Πέρα από τις ουδέτερες λεξιλογικές επιλογές, αξίζει να σημειωθεί ότι στα έγγραφα σε επίπεδο λεξιλογίου και σημασιολογίας δεν παρατηρούνται γλωσσικές χρήσεις οι οποίες να εκφράζουν ρητά μειωτικούς ή υβριστικούς χαρακτηρισμούς προς συγκεκριμένες ομάδες ατόμων λόγω του φύλου τους. Όμοια δεν παρατηρούνται και γλωσσικά σχήματα που να επιχειρούν να αποδώσουν υπόρρητα στερεοτυπικούς χαρακτηρισμούς σε κάποιο συγκεκριμένο φύλο. Η μοναδική πρακτική που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί έμφυλα στερεοτυπική και η οποία συνδέεται με μία πρακτική που εφαρμόζεται γενικότερα στα δημόσια έγγραφα κατά τη συμπλήρωση/παράθεση ατομικών/προσωπικών στοιχείων είναι η δήλωση/αναφορά του ονόματος πατέρα (*ο / η …. **του**….*), ενώ δεν περιλαμβάνεται και το όνομα μητέρας, ώστε να γίνεται λόγος για πρακτική συμπερίληψης (**ο / η …. **του**…. και **της**…*). Ωστόσο, παρατηρείται πρωτοτυπία σε ερωτηματολόγια του ΚεΣυΨυ, όπου εκτός από τη δυαδική διάκριση των φύλων σε άνδρες-γυναίκες υπάρχουν και οι επιλογές ***κουήρ*** και ***αυτοπροσδιοριζόμενος***, αλλά δυστυχώς με την απουσία του θηλυκού τύπου

αυτοπροσδιοριζόμενη. Παρόμοια και σε φόρμα συμπλήρωσης ατομικών στοιχείων του Γραφείο Διασύνδεσης καταγράφεται ο τύπος 'άλλο' στην επιλογή φύλου.

3.2.2 Πραγματολογική/κειμενική ανάλυση

Το υλικό των 143 εγγράφων και κειμένων ιστοσελίδων του ΕΑΠ που εξετάστηκαν αποτελούν έγγραφα που διευθετούν θέματα διοίκησης του Ιδρύματος και αφορούν το σύνολο της ακαδημαϊκής κοινότητας (διδακτικό προσωπικό, φοιτητές/-τριες, κ.ά.), αλλά και έγγραφα που το περιεχόμενό τους αφορά τη σχέση της πανεπιστημιακής ζωής με την ευρύτερη κοινωνία. Πρόκειται, επομένως, για έγγραφα που συντάσσονται και από τα δύο φύλα και απευθύνονται προς άτομα όλων των φύλων. Ωστόσο, η ποιοτική ανάλυσή τους επιβεβαιώνει την **ελλιπή εφαρμογή συμπεριληπτικής ως προς τα φύλα γλώσσας**. Η ανάλυση ανέδειξε **αστάθεια στη συστηματική διπλή χρήση των γενών** των επαγγελματικών ουσιαστικών και αστάθεια στη συστηματική διπλή χρήση των άρθρων και προσαρτημάτων των διγενών επαγγελματικών ουσιαστικών. Αυτή η αστάθεια, όπως και η **περιορισμένη χρήση των ουδέτερων γραμματικά ή σημασιακά λέξεων**, ενισχύει την παρουσία του **αρσενικού γένους** στο σύνολο των εγγράφων καθιστώντας το **γενικευτικό** και περιορίζοντας κατ' επέκταση την παρουσία και αντιπροσώπευση του γυναικείου φύλου στα έγγραφα. Η αστάθεια στη συστηματική χρήση του θηλυκού γένους των ονομάτων και των προσαρτημάτων/συμπληρωμάτων τους προκαλεί τη λεγόμενη **'ψευδαίσθηση της ισότητας των φύλων'**. Δημιουργεί, δηλαδή, λανθασμένα την αίσθηση ότι τα κείμενα είναι συμπεριληπτικά, ενώ στην πραγματικότητα παράγουν σεξιστική γλώσσα με τη γενικευτική χρήση του αρσενικού γένους που με τη σειρά του αντανακλά και ταυτόχρονα αναπαράγει και φυσικοποιεί την υπεροχή του ανδρικού φύλου στην κοινωνική ιεραρχία. Ως αποτέλεσμα οι συντάκτες/-τριες και οι αποδέκτες/-τριες των εγγράφων αδυνατούν να αναγνωρίσουν τη σεξιστική χρήση της γλώσσας και την κοινωνική ανισότητα που αυτή αντανακλά και έτσι δεν επιδιώκουν τη συστηματική χρήση πρακτικών συμπερίληψης για να την υπερβούν.

3.3 Αναλυτικά Συμπεράσματα ανά Υπηρεσία

1) Βιβλιοθήκη

Στα έγγραφα από την Υπηρεσία Βιβλιοθήκης που αναλύθηκαν περιλαμβάνονται οδηγίες, εισηγήσεις, έντυπα ημερησίων διατάξεων, επιστολές, αιτήματα, κανονισμοί σπουδών και πρότυπες μορφές κειμένων. Πρόκειται, δηλαδή, για έγγραφα που απευθύνονται εξίσου σε γυναίκες και άνδρες του ΕΑΠ. Ωστόσο, οι γλωσσικές επιλογές των εγγράφων παρουσιάζουν μια αρκετά ετερόκλητη εικόνα, καθώς παρατηρούνται χρήσεις διπλής σήμανσης γένους και χρήσεις ουδέτερων τύπων, αλλά και χρήσεις αρσενικών τύπων ως γενικευτικών. Όπως ενδεικτικά

παρουσιάζεται στον πίνακα[23] που ακολουθεί, η ετερόκλητη αυτή εικόνα αφορά τόσο το επίπεδο των ονομάτων (διγενών και μη), όσο και των άρθρων, των προσαρτημάτων και των συμπληρωμάτων τους.

Οι φοιτητές οι συμμετέχοντες δανειζομένου Φοιτητή Εξωτερικοί χρήστες & Φοιτητές του παραλήπτη	οι υποψήφιοι/ες μεταπτυχιακοί/ές φοιτητές/ήτριες τον/τη Διευθυντή/ύντρια τους/τους Συντονιστές/ίστριες επιβλέπων/ουσα ειδικοί/ές επιστήμονες	Μέλη το προσωπικό κάθε μέλους το επιβλέπον μέλος στο κοινό του αναγνωστικού κοινού
[…] τρίτος/η αξιολογητής/ήτρια, **ο οποίος** θα είναι ο/η Διευθυντής/ύντρια ή άλλο μέλος […] Ο/Η φοιτητής/ήτρια ήταν πολύ καλά **προετοιμασμένος/η**.		

Αξίζει να υπογραμμιστεί ότι στις περιπτώσεις αναφοράς σε συγκεκριμένα πρόσωπα γυναικείου φύλου χρησιμοποιούνται οι ανάλογοι θηλυκοί τύποι, ενώ στην περίπτωση διγενών ονομάτων συνοδεύονται από το θηλυκό άρθρο (*Η Αναπληρώτρια Προϊσταμένη, της Προέδρου*, κ.ά.).

2) Γραμματεία Κοσμητείας

Στα έγγραφα από το Γραφείο Κοσμητείας της ΣΑΕ που αναλύθηκαν περιλαμβάνονται πρότυπες μορφές πρακτικών συνεδριάσεων της κοσμητείας, προσκλήσεις συνεδρίασης της κοσμητείας προς τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας και πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για διδακτορικές σπουδές προς το ευρύ κοινό. Πρόκειται, επομένως, για έγγραφα τα οποία απευθύνονται εξίσου σε άνδρες και γυναίκες εντός και εκτός της ακαδημαϊκής κοινότητας. Στο σύνολό τους οι γλωσσικές πρακτικές που εφαρμόζουν εκφράζουν μία τάση ταυτόχρονης χρήσης του αρσενικού και του θηλυκού γραμματικού γένους με την ανάλογη μορφολογία στα επαγγελματικά σε *-τής*> *-τρια* και σε *-ων*> *-ουσα* (ουσιαστικοποιημένες μετοχές).

23. Τα παραδείγματα του πίνακα, όπως και των υπόλοιπων πινάκων του κεφαλαίου 3.3, παρατίθενται ακριβώς όπως ήταν στα κείμενα από τα οποία αντλήθηκαν (ορθογραφία, τονισμός, σύμβολα, κ.λπ.).

Διευθύντριες/ντές εισηγητής/εισηγήτρια φοιτητών/τριών Παρόντες/ούσες Απόντες/ούσες επιβλέπων/ουσα επιβλέποντες/ουσες	υποψήφιος Διδακτόρων	μέλη μελών φοιτητικά θέματα

Ακόμα και στην περίπτωση των επαγγελματικών ουσιαστικών με διγενές επίθημα (*υποψήφιος, διδακτόρων*) παρατηρείται διάθεση από την πλευρά των συντακτών/-τριών να αποσαφηνίσουν ότι αναφέρονται και στα δύο γένη, είτε με τη συνδήλωση του αρσενικού και θηλυκού άρθρου (στην περίπτωση του τύπου *υποψήφιος* > ***ο/η*** *υποψήφιος*), είτε με τη γενικότερη συμπεριληπτική σύνταξη του κειμένου που επιτρέπει να εννοηθεί ότι γίνεται αναφορά και στα δύο γένη (στην περίπτωση του τύπου *διδακτόρων* όπου το επίθετο προσάρτημα που το συνοδεύει *υποψήφιων διδακτόρων* δεν αποσαφηνίζει άμεσα το γένος ή τα γένη που δηλώνονται). Ταυτόχρονα, αξιοποιούνται πρακτικές γλωσσικής ουδετεροποίησης με τη χρήση ουδέτερων ονομάτων (*μέλη*) και ουδέτερης σύνταξης (*φοιτητικά θέματα* αντί *θέματα φοιτητών/-τριών*) μέσω των οποίων επιτυγχάνεται η ταυτόχρονη αναφορά σε άνδρες και γυναίκες. Εξαίρεση της συμπεριληπτικής εικόνας των εγγράφων αποτελεί η χρήση του αρσενικού τύπου *γραμματέα* αντί του κατά σύμβαση θηλυκού *γραμματέως* σε έγγραφο που αναφέρεται σε θηλυκό πρόσωπο, παραβαίνοντας τη συντακτική και γραμματική συμφωνία (*η εκτελούσα χρέη* ***γραμματέα*** αντί *η εκτελούσα χρέη γραμματέως*).

3) Γραφείο Αντιπροέδρου Ακαδημαϊκών Υποθέσεων και Φοιτητικής Μέριμνας

Αντίστοιχα και στα έγγραφα που παραχωρήθηκαν από το Γραφείο Αντιπροέδρου Ακαδημαϊκών Υποθέσεων και Φοιτητικής Μέριμνας (κυρίως ηλεκτρονικής αλληλογραφίας) και μελετήθηκαν παρατηρούνται γλωσσικές πρακτικές ταυτόχρονης χρήσης αρσενικού και θηλυκού γραμματικού γένους των ονομάτων και μάλιστα με πρόταξη των θηλυκών τύπων:

Αξιότιμες, αξιότιμοι όλες και όλοι περισσότερες/ους

4) Γραφείο Διασύνδεσης

Τα έγγραφα που μελετήθηκαν από το Γραφείο Διασύνδεσης είναι κυρίως ερωτηματολόγια και το portal της ιστοσελίδας του. Πρόκειται επομένως για έγγραφα που απευθύνονται σε άνδρες και γυναίκες και μάλιστα τα ερωτηματολόγια χαρακτηρίζονται από την πρωτότυπη θα λέγαμε επιλογή 'άλλο' στην κατηγορία επιλογής

φύλου των συμμετεχόντων/-ουσών (φύλο: 'άνδρας', 'γυναίκα', 'άλλο'). Ωστόσο, η χρήση ονομάτων ουδέτερου γένους που συμβάλλει στη συμπεριληπτική γλώσσα των εγγράφων είναι αρκετά περιορισμένη (*προσωπικό, μέλος*), ενώ η υπόλοιπη εικόνα των εγγράφων χαρακτηρίζεται σε μεγάλο βαθμό από ασυνέπεια στην τήρηση της ταυτόχρονης δήλωσης αρσενικού και θηλυκού γραμματικού γένους των ονομάτων (*φοιτητής, εργοδότης, απόφοιτος, άνεργος, συμμετεχόντων*). Ως αποτέλεσμα η προσπάθεια εφαρμογής συμπεριληπτικής γλώσσας στο σύνολο του κάθε εγγράφου να φαίνεται ημιτελής. Ακόμα και κατά την αντιπαραβολή των εγγράφων μεταξύ τους, παρατηρείται διαφοροποίηση τακτικής σε επαγγελματικά ουσιαστικά που άλλοτε απαντώνται με τη συμπεριληπτική χρήση και των δύο γενών τους και την ανάλογη μορφολογία των θηλυκών τύπων και άλλοτε με τη γενικευτική χρήση μονάχα του αρσενικού τύπου τους (*φοιτητής/-τρια* αλλά και *φοιτητής*, *απόφοιτος/-η* αλλά και *απόφοιτος, συμμετέχοντα/-ούσας* αλλά και *συμμετεχόντων*, κ.λπ.).

Φοιτητής-τρια Απόφοιτος-η Άνεργος-η Εργαζόμενος-η συμμετέχοντα/ούσας απασχολούμενος-η Εκπαιδευόμενος-η Εκπαιδευμένος-η	Φοιτητής εργοδότης Απόφοιτος Άνεργος Σύμβουλοι Εργαζόμενος Συμμετεχόντων Επιχειρηματίας επαγγελματίας	προσωπικό Προσωπικού Μέλος

Ωστόσο, στις περιπτώσεις των επαγγελματικών που εφαρμόζεται η ταυτόχρονη χρήση αρσενικού και θηλυκού τύπου παρατηρείται συχνά η μη τήρηση της συμφωνίας των προσαρτημάτων τους, με τους θηλυκούς τύπους συνήθως να παραλείπονται και να τονίζεται καθ' αυτόν τον τρόπο η γενικευτική χρήση του αρσενικού γένους. Παρόμοια και στις περιπτώσεις επαγγελματικών με διγενές επίθημα, οπότε και παραλείπεται ο θηλυκός τύπος των προσαρτημάτων τους (*ακαδημαϊκοί σύμβουλοι* αντί *ακαδημαϊκοί/-ές σύμβουλοι*).

Ελεύθερος επαγγελματίας **υποψήφιος** απασχολούμενος-η **του** συμμετέχοντα/ούσας **προπτυχιακός** φοιτητής-τρια **μεταπτυχιακός** φοιτητής-τρια **διδακτορικός** φοιτητής-τρια **ακαδημαϊκοί** σύμβουλοι

5) Γραφείο Στρατηγικού Σχεδιασμού και Ανάπτυξης

Τα έγγραφα από το Γραφείο Στρατηγικού Σχεδιασμού και Ανάπτυξης περιλαμβάνουν μία ευρεία ποικιλία ειδών εγγράφων, όπως έντυπα, βεβαιώσεις, αιτήσεις, πρακτικά, καταστάσεις, πιστοποιητικά, κ.ά.. Όπως παρόμοια καταγράφεται και στα έγγραφα άλλων υπηρεσιών του ΕΑΠ, τα έγγραφα της εν λόγω υπηρεσίας παρουσιάζουν ενδοκειμενικά ασυνέπεια και αστάθεια στη χρήση συμπεριληπτικών πρακτικών. Συγκεκριμένα, απαντώνται περιορισμένες χρήσεις ονομάτων/επαγγελματικών με διπλή σήμανση γένους (*φοιτητής/-τρια*, *υπεύθυνος/-η*), ελάχιστες χρήσεις ουδέτερων τύπων (*μέλος, μέλη*) και σε μεγάλο βαθμό χρήσεις μονάχα των αρσενικών τύπων που λειτουργούν ως γενικευτικοί (*καθηγητές, επιστημονικά υπεύθυνος*, *ελεύθεροι επαγγελματίες*).

Διευθύντριες/ντές Καθηγητής/ήτρια υπογράφων/ουσα Επιστημονικά Υπεύθυνος/η Προϊστάμενος/η Παρόντες/ούσες Απόντες/ούσες φοιτητές/-τριες	Φοιτητές Καθηγητή Εισηγητής Προμηθευτές υποψήφιοι αμειβόμενος Εκπαιδευτής Αλλοδαπός Καταρτιζόμενος Αιτούντος Χρήστη Παρόντες Απόντες εκτελών Συντονιστής εκπαιδευόμενος αναγνώστη Συντάκτης	Μέλη Μέλος

Η ίδια ετερόκλητη εικόνα παρατηρείται και στη γραμματική συμφωνία των συμπληρωμάτων των προαναφερθέντων επαγγελματικών ονομάτων με πρακτικές ανάλογες των πρακτικών των ονομάτων που συμπληρώνουν. Έτσι, στα επαγγελματικά που εφαρμόζεται συμπεριληπτική μορφολογία ή το προτασιακό συγκείμενο των διγενών ουσιαστικών είναι συμπεριληπτικό απαντώνται συμπεριληπτικές χρήσεις των άρθρων, των επιθέτων και των αντωνυμιών τους. Αντίστοιχα, στα επαγγελματικά που απαντώνται με τη γενικευτική χρήση του αρσενικού τύπου τους ή στα διγενή επαγγελματικά που το προτασιακό συγκείμενο δεν είναι συμπεριληπτικό τα προσαρτήματα/συμπληρώματά τους είναι αντίστοιχα σε αρσενικό γένος. Ωστόσο, παρατηρούνται και ορισμένες περιπτώσεις συντακτικής ασυμφωνίας, όπου ενώ η μορφολογία των προσαρτημάτων των ονομάτων είναι συμπεριληπτική, τα ίδια τα ονόματα βρίσκονται σε αρσενικό γένος.

τον/την Κοσμήτορα **τις/τους** Διευθύντριες/ντές **Ο/Η** υπογράφων/ουσα **Ο/Η Επιστημονικός/η** Υπεύθυνος/η **ο/η Αναπληρωτής/τρια** Προϊστάμενος/η **Ο/Η** Γραμματέας **Ο/Η** Πρόεδρος **ένας/μια φοιτητής/-τρια**
υποψήφιο/ους ανάδοχο/ους **Προτεινόμενοι** Προμηθευτές **ένας (1)** υποψήφιος **Ο Επιστημονικός** Υπεύθυνος **Ελεύθεροι** επαγγελματίες **Έλληνας** Υπότροφος **Αλλοδαπός** Υπότροφος **Άνεργος** καταρτιζόμενος […] ώστε **ο** εκπαιδευόμενος να μπορεί να διερευνά περαιτέρω **μόνος του**. […] **τον** αναγνώστη
Ο/Η Επιστημονικά Υπεύθυνος

6) Έγγραφα ΚεΣυΨΥ

Τα έγγραφα που διατέθηκαν από την υπηρεσία ΚεΣυΨΥ περιλαμβάνουν κυρίως επιστολές ενημέρωσης-γνωστοποίησης προς την ακαδημαϊκή κοινότητα σχετικά με την παροχή υπηρεσιών του ΚεΣυΨΥ και την προτροπή συμμετοχής σε αυτές. Οι γλωσσικές πρακτικές που εφαρμόζονται σε αυτά τα κείμενα είναι αρκετά ετερόκλητες. Απαντώνται συμπεριληπτικές χρήσεις επαγγελματικών, με ταυτόχρονη χρήση του αρσενικού και θηλυκού γένους, σε -ος > -α (*κα./ κ.*) και σε -μενος > -μενη (*συμβουλευόμενος/η, συμβουλευόμενου/ης*), χρήσεις διγενών ουσιαστικών σε -ος (*σύμβουλος, συμβούλων-ψυχολόγων, συνάδελφο*) που λαμβάνονται ως συμπεριληπτικές χρήσεις, καθώς τα συμπληρώματά τους και το προτασιακό τους συγκείμενο συντάσσονται σε αρσενικό και θηλυκό γένος, και χρήσεις ουδέτερων ονομάτων που σημασιακά θεωρούνται συμπεριληπτικές (*πρόσωπο, ατόμων, προσωπικού*). Παράλληλα, όμως, στα ίδια έγγραφα καταγράφονται μη συμπεριληπτικές πρακτικές με τους αρσενικούς τύπους επαγγελματικών σε -της (*χρήστη, χρήστες, φοιτητών, φοιτητές, καθηγητές*), -ος (*φίλος, επιστημονικά υπεύθυνο*), -μένος (*εξοικειωμένοι*) και -ων (διδασκόντων) και με τους τύπους διγενών επαγγελματικών σε -ος (*εκπαιδευτικούς, σύντροφος*) και -ης (*συγγενής*) που λόγω των μη συμπεριληπτικών συντάξεων των προσαρτημάτων/συμπλη-

ρωμάτων τους και του υπόλοιπου προτασιακού συγκείμενου λαμβάνονται και αυτοί ως αρσενικοί τύποι.

κα./ κ. συμβουλευόμενος/η συμβουλευόμενου/ης συμβουλευόμενο/η σύμβουλος συμβούλου σύμβουλο συμβούλων-ψυχολόγων συνάδελφο	χρήστη χρήστες φοιτητών φοιτητές καθηγητές φίλος επιστημονικά υπεύθυνο εξοικειωμένοι διδασκόντων εκπαιδευτικούς σύντροφος συγγενής	προσώπου πρόσωπο ατόμων προσωπικού

Η ίδια ετερόκλητη εικόνα παρατηρείται και στη γραμματική συμφωνία των συμπληρωμάτων των προαναφερθέντων επαγγελματικών ονομάτων με πρακτικές ανάλογες των πρακτικών των ονομάτων που συμπληρώνουν. Έτσι, στα επαγγελματικά που εφαρμόζεται συμπεριληπτική μορφολογία ή το προτασιακό συγκείμενο των διγενών ουσιαστικών είναι συμπεριληπτικό απαντώνται συμπεριληπτικές χρήσεις των άρθρων, των επιθέτων και των αντωνυμιών τους. Αντίστοιχα, στα επαγγελματικά που απαντώνται με τη γενικευτική χρήση του αρσενικού τύπου τους ή στα διγενή επαγγελματικά που το προτασιακό συγκείμενο δεν είναι συμπεριληπτικό τα προσαρτήματα/συμπληρώματά τους είναι αντίστοιχα σε αρσενικό γένος. Ωστόσο, παρατηρούνται και ορισμένες περιπτώσεις συντακτικής ασυμφωνίας, όπου ενώ η μορφολογία των ονομάτων είναι συμπεριληπτική τα προσαρτήματα/συμπληρώματά τους βρίσκονται σε αρσενικό γένος.

Αγαπητή/έ κα./ κ.
του/της συμβούλου
του/της συμβουλευόμενου/ης
ο/η συμβουλευόμενος/η
τον/την συμβουλευόμενο/η
τον/την σύμβουλο
ο/η σύμβουλος
άλλον/η συμβουλευόμενο/η
'…οφείλετε να ενημερώσετε **τον/την** σύμβουλο ήδη κατά την πρώτη τηλεφωνική επαφή, προκειμένου να κλειστεί το ραντεβού σας με **άλλον/η** συνάδελφο του Κέντρου, από **αυτόν/η που** βλέπει **το οικείο** σας πρόσωπο…'

Αγαπητέ χρήστη
τους χρήστες
τον επιστημονικά υπεύθυνο
κοντινός συγγενής, σύντροφος ή φίλος

'Αναμένεται ότι **ο/η** συμβουλευόμενος/η φροντίζει για την ευπρέπεια **του εαυτού του**, της συμπεριφοράς **του** και του χώρου μέσα στον οποίο βρίσκεται…'
'**Ο** συμβουλευόμενος/-η ενημερώνεται με σαφή, απλό και κατανοητό τρόπο για τη συλλογή και επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων **του** και για τα σχετικά δικαιώματά **του**, πριν ξεκινήσει η διαδικασία παροχής βοήθειας και παρέχει έγγραφα και ρητά τη συγκατάθεσή **του**, την οποία μπορεί να ανακαλέσει ανά πάσα στιγμή. Σε κάθε περίπτωση μπορεί να ανακαλέσει ανά πάσα στιγμή τη συγκατάθεσή **του**.'

7) Επιτροπή Εξετάσεων

Τα έγγραφα από την Επιτροπή Εξετάσεων περιλαμβάνουν επιστολές με οδηγίες-κανονισμούς για τη διαδικασία διεξαγωγής εξ αποστάσεως εξετάσεων προς φοιτητές/-τριες, καθηγητές/-τριες-συμβούλους και συντονιστές/-τριες, καθώς και οδηγίες σύνδεσης στις κατάλληλες ηλεκτρονικές υπηρεσίες. Όσον αφορά τη μορφολογία των ονομάτων, τα έγγραφα εφαρμόζουν σε μεγάλο βαθμό πρακτικές συμπερίληψης με την ταυτόχρονη χρήση αρσενικών και θηλυκών τύπων επαγγελματικών σε -τής > -τρια (*φοιτητές/τριες, συντονιστές/τριες, καθηγητής/τρια*) ή σε -ος> -η (*υπεύθυνος/η*) ή στην περίπτωση χρήσης του διγενούς ουσιαστικού *σύμβουλος* με τη συνοδεία του *καθηγητής/-τρια* (*καθηγητής/-τρια - σύμβουλος*) καθιστώντας κατά αυτό τον τρόπο την πρακτική χρήσης του συμπεριληπτική. Επιπλέον, αξιοποιούνται και οι ουδέτεροι συμπεριληπτικοί τύποι *προσωπικό, επιτροπή*. Ωστόσο, καταγράφονται ορισμένες περιπτώσεις αποκλειστικά γενικευτικής χρήσης αρσενικών επαγγελματικών (*συνεργάτες, χρήστης*) ή περιπτώσεις γενικευτικών αρσενικών επαγγελματικών που, όμως, σε άλλα σημεία των εγγράφων χρησιμοποιούνται συμπεριληπτικά με την παράλληλη χρήση των θηλυκών τύπων (*φοιτητές, φοιτητή, φοιτητών*).

Φοιτήτριες, Φοιτητές ή φοιτητές/τριές φοιτητών/τριών Καθηγητή/τρια – Σύμβουλο Καθηγητές/τριες – Συμβούλους Συντονιστή/τρια Συντονιστές/τριες Υπεύθυνο/η	Φοιτητές φοιτητή φοιτητών συνεργάτες χρήστης	επιτροπή προσωπικό

Αντίστοιχα, σχεδόν, με τις πρακτικές χρήσης της μορφολογίας των ονομάτων είναι και τα δεδομένα από τη γραμματική συμφωνία των προσαρτημάτων/συμπληρωμάτων τους. Έτσι, στις περιπτώσεις συμπεριληπτικής χρήσης των ονομάτων απαντάται συνήθως η ταυτόχρονη χρήση αρσενικών και θηλυκών άρθρων και η ταυτόχρονη χρήση αρσενικών και θηλυκών επιθέτων και αντωνυμιών:

του/της φοιτητή/τριας **στον/στην** Συντονιστή/τρια **του/της** Συντονιστή/τριας **τον/την** Καθηγητή/τρια-Σύμβουλο (Κ-Σ)
Αγαπητές Φοιτήτριες **Αγαπητοί** Φοιτητές **όλες** και **όλους** **όλους/όλες** ή **συγκεκριμένους/νες** φοιτητές/τριες
‘Ο/Η Συντονιστής/τρια θα πρέπει να ενημερώσει τους/τις Κ-Σ και **αυτοί/ες** με τη σειρά **τους** τους/τις φοιτητές/τριες των Τμημάτων **τους** για την ενεργοποίηση των θεμάτων εξέτασης…’ ‘Φοιτητής/τρια, **ο/η οποίος/α**…’

Ανάλογα, στις περιπτώσεις γενικευτικής χρήσης του αρσενικού απαντάται κυρίως η χρήση συμπληρωμάτων αρσενικού γένους (***του*** *φοιτητή,* ***ο*** *χρήστης… θα* ***του*** *ζητηθεί η συγκατάθεσή* ***του***…). Εξαίρεση αποτελούν παραδείγματα στα οποία επιλέγεται η χρήση των αρσενικών προσαρτημάτων/συμπληρωμάτων ως γενικευτικών, παρόλο που τα ονόματα που συνοδεύουν έχουν συμπεριληπτική μορφολογία, ή αντίθετα παραδείγματα στα οποία επιλέγεται η συμπεριληπτική χρήση των προσαρτημάτων, ενώ τα ονόματα που συνοδεύουν βρίσκονται μονάχα στο αρσενικό τύπο.

τον Καθηγητή/τρια-Σύμβουλο (Κ-Σ) **τους** Κ-Σ ‘Ο/Η Κ-Σ θα μεταφέρει την πληροφορία στον/στην Συντονιστή/τρια και **αυτός** με τη σειρά **του** στο προσωπικό του ΓΔΠΥ…’ ‘Οι φοιτητές/τριες θα πρέπει να είναι **ενήμεροι** από τον/την Κ-Σ για το παραπάνω πριν την έναρξη της εξέτασης.’ ‘Φοιτητής/τρια…ή δεν φροντίζει για την απόκτηση του απαραίτητου εξοπλισμού προκειμένου να πραγματοποιηθεί η ταυτοποίησή **του**…
του/της φοιτητή **Αγαπητές** και **Αγαπητοί** συνεργάτες

8) Κέντρο Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης (ΚΕΔιΒιΜ)

Τα έγγραφα που συγκεντρώθηκαν από το Κέντρο Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης (ΚΕΔιΒιΜ) αφορούν πρότυπες μορφές βεβαιώσεων διαφόρων ειδών, πιστοποιητικών επιμορφωτικών προγραμμάτων (και των παραρτημάτων τους) και επιστολών σχετικών με τη συγκεκριμένη υπηρεσία. Οι γλωσσικές πρακτικές που εφαρμόζονται στα συγκεκριμένα έγγραφα διαφέρουν αρκετά μεταξύ τους με αποτέλεσμα ορισμένα έγγραφα να χαρακτηρίζονται από μία πιο επιμελή προσπάθεια εφαρμογής συμπεριληπτικών πρακτικών, ενώ άλλα από την ολοκληρωτική έλλειψη τους και την επικράτηση της γενικευτικής χρήσης του αρσενικού γένους. Συγκεκριμένα και όσον αφορά τη μορφολογία των επαγγελματικών ουσιαστικών, συναντάμε τη συμπεριληπτική πρακτική της παράλληλης χρήσης αρσενικών και θηλυκών τύπων, και μάλιστα με πρόταξη του θηλυκού τύπου σε ορισμένες περιπτώσεις, από επαγγελματικά σε -τής > -τρια (*επιμορφώτρια/της*), σε -ών > -ούσα (*παρακολουθούντα/ουσα*), σε -ος > -η ή -α (*επιστημονικά υπεύθυνος/η, κα/κο, κας/κου*), καθώς και τη χρήση του διγενούς επαγγελματικού σε -ος *υπάλληλος* το οποίο καθώς συντάσσεται με το αρσενικό και το θηλυκό άρθρο (*ο/η υπάλληλος*) καθίσταται συμπεριληπτικό. Πέρα, όμως, από αυτές τις συμπεριληπτικές πρακτικές στη μορφολογία του ονόματος, παρατηρούνται και μη συμπεριληπτικές πρακτικές με τη χρήση του γενικευτικού αρσενικού επαγγελματικών σε -ων (*συμμετεχόντων*), σε -μενος (*ενδιαφερόμενου*) αλλά και σε -ος και μάλιστα σε περιπτώσεις επαγγελματικών που σε άλλα έγγραφα χρησιμοποιούνται συμπεριληπτικά (*Επιστημονικά* ***Υπεύθυνου***).

κα/κο… ή κας/κου επιμορφώτρια/της παρακολουθούντα/ουσα Επιστημονικά Υπεύθυνος/η υπάλληλος	συμμετεχόντων ενδιαφερόμενου Επιστημονικά Υπεύθυνου

Αντίστοιχα σχεδόν με τις γλωσσικές πρακτικές που εφαρμόζονται ως προς τη μορφολογία του ονόματος είναι και τα στοιχεία σχετικά με τη συμφωνία των συμπληρωμάτων τους. Στα περισσότερα παραδείγματα συμπεριληπτικής χρήσης των επαγγελματικών που προαναφέρθηκαν υπάρχει συμπεριληπτική συμφωνία στη χρήση των συμπληρωμάτων τους, ενώ στις περιπτώσεις γενικευτικής χρήσης των αρσενικών τύπων των επαγγελματικών τα συμπληρώματά τους βρίσκονται σε συμφωνία μαζί τους στο αρσενικό γένος. Ωστόσο, υπάρχουν και φαινόμενα όπου δεν παρατηρείται τήρηση της γραμματικής συμφωνίας μεταξύ επαγγελματικών και προσαρτημάτων/συμπληρωμάτων, με τα συμπληρώματα είτε να είναι συμπεριληπτικά ενώ το όνομα που συμπληρώνουν να βρίσκεται σε αρσενικό τύπο είτε το αντίθετο, να υπάρχει συμπερίληψη στη μορφολογία του ονόματος και όχι στο προσάρτημα/συμπλήρωμα.

της/του επιμορφώτριας/τη **τον/την** παρακολουθούντα/ουσα **ο/η** επιστημονικά υπεύθυνος/η **της/του** κας/κου **ο/η**…. ‘**Η/Ο**… υπάλληλος…. εκτός ωραρίου της εργασίας **της/του**. Η αμοιβή **της/του**…’
‘Βεβαιώνεται…. ότι **στον** κ….’ ‘Στο πλαίσιο του έργου…με Επιστημονικά Υπεύθυνο **τον** κ….’ ‘… από αίτηση **του** ενδιαφερόμενου…’
του/της Επιστημονικά Υπεύθυνου του Προγράμματος ‘Πιστοποιητικού Μεταπτυχιακής Επιμόρφωσης της/του κας/κου ….., **η οποία** παρακολούθησε επιτυχώς το….’

9) Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Τα υπό εξέταση έγγραφα από τη Σχολή Κοινωνικών Επιστημών περιλαμβάνουν πρότυπες μορφές πρακτικών, αποσπασμάτων πρακτικών, έντυπων-αιτήσεων και προσκλήσεων συνεδριάσεων. Στα έγγραφα εφαρμόζονται κυρίως πρακτικές συμπεριληπτικής γλώσσας. Αναφορικά με τη μορφολογία των επαγγελματικών ουσιαστικών χρησιμοποιούνται συμπεριληπτικά αρσενικοί και θηλυκοί τύποι επαγγελματικών σε -τής > -τρια (*διευθυντές/τριες, διευθύντρια/ντές, εισηγητής/ εισηγήτρια*), σε -ων > -ούσα (*παρόντες/ούσες, απόντες/ούσες, αιτών/ούσα*) και οι τύποι διγενών ουσιαστικών σε -ας και -έας (*κοσμήτορας, διδακτόρων, γραμματέας*), οι οποίοι λαμβάνονται ως συμπεριληπτικοί καθώς, είτε οι συμπληρωματικοί δείκτες γραμματικού γένους που τους συνοδεύουν είναι αρσενικού και θηλυκού γένους, είτε ελλείψει συμπληρωματικών δεικτών όλο το έγγραφο έχει συμπεριληπτική σύνταξη και επομένως έτσι θεωρούνται και αυτοί. Επιπλέον, στις συμπεριληπτικές πρακτικές συγκαταλέγονται και ορισμένες χρήσεις ουδέτερων ουσιαστικών (*μέλος, μελών ΔΕΠ*) ή ουδέτερων ονοματικών φράσεων (*θέματα φοιτητικά* αντί *θέματα φοιτητών/-τριών*). Το μοναδικό παράδειγμα-εξαίρεση των συμπεριληπτικών πρακτικών που εφαρμόζονται στα έγγραφα αποτελεί η γενικευτική χρήση του αρσενικού τύπου *επιβλέποντα*.

Διευθυντές/τριες Διευθύντρια/ντές εισηγητής/ εισηγήτρια Παρόντες/ούσες Απόντες/ούσες αιτών/ουσα Κοσμήτορας Κοσμήτορα διδακτόρων Γραμματέας	επιβλέποντα	μέλος Μέλη μελών ΔΕΠ θέματα φοιτητικά

Αντίστοιχα με τις συμπεριληπτικές πρακτικές στη μορφολογία των επαγγελματικών ουσιαστικών, είναι και οι γλωσσικές πρακτικές των συμπληρωμάτων τους (***παρόντες/ούσες*** *διευθυντές/τριες*, ***ο/η*** *κοσμήτορας*, ***ο/η*** *αιτών/ουσα*, ***τον/την*** *κοσμήτορα*, ***ο/η*** *γραμματέας*), ενώ στην περίπτωση της χρήσης του γενικευτικού αρσενικού *επιβλέποντα* παρατηρείται γραμματική συμφωνία του προσαρτήματός του στο αρσενικό γένος (***προτεινόμενο*** *επιβλέποντα*).

10) Τμήμα Δημοσίων & Διεθνών Σχέσεων

Τα έγγραφα που αξιοποιήθηκαν στην έρευνα από το Τμήμα Δημοσίων & Διεθνών Σχέσεων περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων προσκλήσεις, δελτία τύπου, εισηγήσεις και ανακοινώσεις. Όπως και στα έγγραφα άλλων υπηρεσιών η εικόνα των εγγράφων είναι ετερόκλητη ως προς τη σεξιστικές χρήσεις της γλώσσας τους. Από τη μία πλευρά καταγράφονται ελάχιστες συμπεριληπτικές χρήσεις, είτε με διπλή σήμανση γένους, είτε με τη χρήση ουδέτερου λεξιλογίου. Από την άλλη πλευρά, οι περισσότερες χρήσεις που καταγράφονται είναι αυτές των αρσενικών τύπων που λειτουργούν γενικευτικά και για τα δύο φύλα.

κυρίες/οι, εκπαιδευόμενος/η Επιστημονικά Υπεύθυνου/ης εκπαιδευτής/τρια Άνεργοι/ες,	Συμμετέχοντες φοιτητές απόφοιτους Ομιλητές καθηγητές συναδέλφους Συνέδρων απόφοιτοι ερευνητών εκπαιδευόμενους εκπαιδευτικοί Εισηγητές Εκπαιδευτές Εργαζόμενοι Συνεργάτες Διευθυντής ηγέτη μεσολαβητή Διαπραγματευτή χρήστες Επιστημονικά Υπεύθυνο Τρίτεκνοι/πολύτεκνοι καταθέτη	μέλη Στελέχη κοινό στελεχών προσωπικό στέλεχος επικεφαλής

Αντίστοιχα σχεδόν με τις γλωσσικές πρακτικές που εφαρμόζονται ως προς τη μορφολογία του ονόματος είναι και τα στοιχεία σχετικά με τη συμφωνία των συμπληρωμάτων τους. Στα περισσότερα παραδείγματα συμπεριληπτικής χρήσης των επαγγελματικών που προαναφέρθηκαν υπάρχει συμπεριληπτική συμφωνία στη χρήση των συμπληρωμάτων τους, ενώ στις περιπτώσεις γενικευτικής χρήσης των αρσενικών τύπων των επαγγελματικών τα συμπληρώματά τους βρίσκονται σε συμφωνία μαζί τους στο αρσενικό γένος. Ωστόσο, υπάρχουν και φαινόμενα όπου δεν παρατηρείται τήρηση της γραμματικής συμφωνίας μεταξύ επαγγελματικών και προσαρτημάτων/συμπληρωμάτων, με τα προσαρτήματα/συμπληρώματα είτε να είναι συμπεριληπτικά ενώ το όνομα που συμπληρώνουν να βρίσκεται σε αρσενικό τύπο είτε το αντίθετο, να υπάρχει συμπερίληψη στη μορφολογία του ονόματος και όχι στο προσάρτημα/συμπλήρωμα.

Αιρετά μέλη
μέλη Συνεργαζόμενου Εκπαιδευτικού Προσωπικού
πολλά στελέχη
τα στελέχη
Αξιότιμες/οι κυρίες/οι,
ο/η εκπαιδευόμενος/η

μεταπτυχιακοί φοιτητές
οι Ισραηλινοί καθηγητές
τους συναδέλφους
επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων
σε όλους τους πολίτες ίσα δικαιώματα
τους φοιτητές και τους αποφοίτους
[…] κοινότητα **των φοιτητών** και **ερευνητών** στις ανθρωπιστικές επιστήμες και τέχνες στη χώρα μας με τον ψηφιακό μετασχηματισμό των πρακτικών παραγωγής και διάδοσης της γνώσης στον χώρο της δουλειάς **τους** και να συγκροτήσει […]
[…] τι μπορεί να μάθει **κανείς** σε ένα μεταπτυχιακό που δεν εστιάζει σε μία επιστήμη ή μια τέχνη, αλλά γενικά σε ψηφιακές μεθόδους και πρακτικές και εργαλεία; Το συγκεκριμένο μεταπτυχιακό ξεκινά από μια παραδοχή: την κοινή βάση των επιστημών του ανθρώπου και των τεχνών, που είναι η μελέτη του ανθρώπου, του πολιτισμού και της κοινωνίας **του** και η μεταφορά […]
Στόχος του προγράμματος είναι οι απόφοιτοι να είναι **ικανοί**….
Γενικός Διευθυντής
του αποτελεσματικού ηγέτη
του Αποτελεσματικού Διαπραγματευτή

[…] τα στελέχη που έχουν αποφοιτήσει από τις ΑΣΣΥ, τα οποία αν και εισάγονται μέσω πανελλαδικών εξετάσεων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, εξέρχονται ως **απόφοιτοι** μεταδευτεροβάθμιας […]

[…] Στο μεταπτυχιακό αυτό, μαθαίνει **κανείς** τους όρους και τα όριά τους, τις κοινωνικές τους διαστάσεις, αλλά και την υπολογιστική σκέψη και τη λογική των εργαλείων που διαρκώς αλλάζουν. Μαθαίνει να δουλεύει διεπιστημονικά, να συνεργάζεται με **επιστήμονες** της πληροφορικής, αλλά στην κατεύθυνση που **ο ίδιος ή η ίδια** θέτει, μαθαίνει να γράφει κώδικα αν θέλει, κυρίως όμως μαθαίνει να μαθαίνει και να εφαρμόζει κάθε φορά κριτικά στα δικά **του/της** συμφραζόμενα όσα μαθαίνει […]

ο/η **υπεύθυνος** εκπαιδευτής/τρια

Τέλος, ανάμεσα στις σεξιστικές χρήσεις των εγγράφων συγκαταλέγεται και η χρήση του αρσενικού επαγγελματικού ‘*Εκπαιδευτή*’ ο οποίος αποδίδεται και χαρακτηρίζει συγκεκριμένο γυναικείο πρόσωπο.

11) Τμήμα Εκπαίδευσης

Τα έγγραφα που αναλύθηκαν από το Τμήμα Εκπαίδευσης περιλαμβάνουν οδηγίες και κανονισμούς σπουδών. Παρόμοια με τα έγγραφα άλλων υπηρεσιών η εικόνα των εγγράφων είναι ετερόκλητη ως προς τη σεξιστικές χρήσεις της γλώσσας τους. Καταγράφονται κυρίως συμπεριληπτικές χρήσεις, είτε με διπλή σήμανση γένους, είτε με τη χρήση ουδέτερου λεξιλογίου, ενώ είναι περιορισμένες οι χρήσεις αρσενικών τύπων που λειτουργούν γενικευτικά και για τα δύο φύλα. Αντίστοιχα με τις γλωσσικές πρακτικές που εφαρμόζονται ως προς τη μορφολογία του ονόματος είναι και τα στοιχεία σχετικά με τη συμφωνία των συμπληρωμάτων τους. Σχεδόν σε όλα τα παραδείγματα συμπεριληπτικής χρήσης των επαγγελματικών που προαναφέρθηκαν υπάρχει συμπεριληπτική συμφωνία στη χρήση των συμπληρωμάτων τους, ενώ στις περιορισμένες περιπτώσεις γενικευτικής χρήσης των αρσενικών τύπων των επαγγελματικών τα συμπληρώματά τους βρίσκονται σε συμφωνία μαζί τους στο αρσενικό γένος. Ωστόσο, υπάρχουν και μεμονωμένες περιπτώσεις όπου δεν παρατηρείται τήρηση της γραμματικής συμφωνίας μεταξύ επαγγελματικών και προσαρτημάτων/συμπληρωμάτων, με τα προσαρτήματα/συμπληρώματα να μην ακολουθούν τη συμπεριληπτική πρακτική των ονομάτων που συνοδεύουν.

Ο/η επί πτυχίω φοιτητής/ήτρια Ο/Η τελειόφοιτος/η τους/τις διοικητικά υπεύθυνους/ες ο/η ενδιαφερόμενος/η ένας/μία φοιτητής/ήτρια Ο/Η υποψήφιος/α	τους διδάσκοντες Ο Συντονιστής των φοιτητών ο Καθηγητής Σύμβουλος (Κ-Σ)	Μέλη τα εμπλεκόμενα μέλη Ομάδα Διδακτικού Προσωπικού Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό των διοικητικών οργάνων
[…] εξεταστική προσφέρεται **στους/ις** φοιτητές/ήτριες, **οι οποίοι/ες** μετά από επιτυχή εξέταση στη/στις Θ.Ε., ολοκληρώνουν τη φοίτησή τ**ους** στο Π.Σ. […] […] Ως *επί πτυχίω φοιτητής/ήτρια* νοείται **ο** φοιτητής/ήτρια των προπτυχιακών […] […] Ως ***τελειόφοιτος/η*** *φοιτητής/ήτρια των μεταπτυχιακών Π.Σ. με ετήσιες Θ.Ε.* νοείται **ο** φοιτητής/ήτρια που έχει εγγραφεί […] […] **Ο Συντονιστής** δύναται, επίσης, να παρατείνει έως επτά (7) ημέρες την ημερομηνία υποβολής μίας δραστηριότητας για **όλους/ες τους/ις** φοιτητές/ήτριες της Θ.Ε., εάν κατά την κρίση **του** συντρέχουν αντικειμενικοί […]		

12) Τμήμα Μητρώου Φοιτητών

Τα έγγραφα από το Τμήμα Μητρώου Φοιτητών περιλαμβάνουν πρότυπες μορφές βεβαίωσης σπουδών, πιστοποιητικού βαθμολογίας, τίτλου μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης και παραρτήματος διπλώματος. Οι συμπεριληπτικές γλωσσικές πρακτικές που εφαρμόζονται στα συγκεκριμένα έγγραφα είναι ελάχιστες, όπως μη συμπεριληπτική είναι και η ονομασία της ίδιας της υπηρεσίας (Τμήμα Μητρώου Φοιτητών και όχι Τμήμα Μητρώου Φοιτητών/-τριών). Συγκεκριμένα, περιορίζονται στη μεμονωμένη περίπτωση ταυτόχρονης χρήσης αρσενικού και θηλυκού γραμματικού γένους, και μάλιστα με πρόταξη του θηλυκού τύπου (*η/ο φοιτήτρια/της*), στην προτροπή του κατάλληλου μορφολογικού σχηματισμού επαγγελματικών ουσιαστικών ανάλογα με το πρόσωπο αναφοράς (*εγγεγραμμέν…, τ… ενδιαφερόμεν…*) και στις ελάχιστες περιπτώσεις χρήσης ουδέτερων τύπων (*άτομο, προσώπου*) ή ουδέτερων σχηματισμών (*ατομικοί βαθμοί* αντί *βαθμοί φοιτητών/-τριών*) με συμφωνία συμπληρωμάτων (*το άτομο που*). Αντίθετα, οι

περισσότερες πρακτικές αφορούν χρήσεις του αρσενικού γένους επαγγελματικών ουσιαστικών (*φοιτητές, φοιτητών, φοιτητής, φοιτητή, απόφοιτοι, υποψηφίους*) το οποίο λειτουργεί και πάλι ως γενικευτικό με τα άρθρα και τα συμπληρώματά τους να συμφωνούν στο αρσενικό γένος (*…**τους** υποψηφίους και στον Γενικό Βαθμό Πρόσβασής **τους**..., ο φοιτητής, των φοιτητών, όλοι οι απόφοιτοι*).

φοιτήτρια/της	φοιτητές φοιτητών φοιτητής φοιτητή απόφοιτοι υποψηφίους ενδιαφερομένων αποφοίτων κατόχου Υπουργό	άτομο προσώπου ατομικοί βαθμοί

Ακόμα και στις περιπτώσεις επαγγελματικών με διγενές επίθημα (*κατόχου, υπουργό*), οι δείκτες γραμματικού γένους που τα συνοδεύουν, τα άρθρα εν προκειμένω, είναι αρσενικού γένους (*του κατόχου, τον υπουργό*), ενισχύοντας τη γενίκευση του αρσενικού γένους. Κατ' επέκταση, η γενικότερη εικόνα των εγγράφων νοηματοδοτείται ως μη συμπεριληπτική με αποτέλεσμα οι τύποι γενικών (*ενδιαφερομένων, αποφοίτων*) που τυπολογικά είναι όμοιοι για αρσενικό και θηλυκό γένος και θα μπορούσαν να λειτουργούν συμπεριληπτικά, να εκλαμβάνονται ως αρσενικοί καθώς πλαισιώνονται από αρσενικούς τύπους και τα έγγραφα συντάσσονται με γενικευτικό αρσενικό.

13) Τμήμα Προσωπικού

Το μοναδικό έγγραφο από το Τμήμα προσωπικού αφορά βεβαίωση εκπαιδευτικού έργου σε πρότυπη μορφή και επομένως αναφέρεται δυνητικά σε άνδρες και γυναίκες. Οι γλωσσικές πρακτικές που χρησιμοποιούνται στο συγκεκριμένο έγγραφο εκφράζουν πρακτικές συμπεριληπτικής γλώσσας είτε με την ταυτόχρονη χρήση αρσενικού και θηλυκού γραμματικού γένους των ονομάτων (*ενδιαφερόμενου/νης*) είτε με τη χρήση ουδέτερων ουσιαστικών που σημασιολογικά αναφέρονται και στα δύο φύλα (*προσωπικού*).

14) Τα κείμενα των ιστοσελίδων του ΕΑΠ

Τα κείμενα των ιστοσελίδων του ΕΑΠ αποτελούν κατά μία έννοια τη δημόσια εικόνα του πανεπιστημίου προς το ευρύτερο κοινό. Κατ' αυτή την άποψη οι χρήσεις συμπεριληπτικών ή μη τακτικών έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα. Σε γενικές

γραμμές η εικόνα που παρουσιάζουν οι ιστοσελίδες αναφορικά με τον γλωσσικό σεξισμό και τη συμπεριληπτική γλώσσα είναι ανάλογη με αυτή των διοικητικών εγγράφων, δηλαδή ετερόκλητη, χωρίς να λείπουν διαφοροποιήσεις μεταξύ των ιστοσελίδων διαφορετικών υπηρεσιών. Οι συμπεριληπτικές γλωσσικές πρακτικές που εφαρμόζονται στα συγκεκριμένα έγγραφα είναι συνήθως περιορισμένες και παρατηρούνται σε περιπτώσεις ταυτόχρονης χρήσης αρσενικού και θηλυκού γραμματικού γένους ονομάτων και στις ελάχιστες περιπτώσεις χρήσης ουδέτερων τύπων ή ουδέτερων σχηματισμών. Σε αυτές τις συμπεριληπτικές πρακτικές παρατηρείται τήρηση της συμφωνίας των προσαρτημάτων και των συμπληρωμάτων τους. Αντίθετα, οι περισσότερες πρακτικές αφορούν χρήσεις του αρσενικού γένους επαγγελματικών ουσιαστικών, το οποίο λειτουργεί και πάλι ως γενικευτικό, με τα άρθρα και τα προσαρτήματα/συμπληρώματά τους να συμφωνούν στο αρσενικό γένος. Ενδεικτικά:

του/της ενδιαφερομένου/ης	Επισκέπτες Καθηγητές	μέλος
Φοιτητής/Φοιτήτρια	επισκέπτες ερευνητές	το ακροατήριο
συμφοιτητή/τρια	ερευνητές	του αναγνωστικού κοινού
διδάσκοντα/ουσα	Εκπαιδευτές	μέλη Διδακτικού
ο/η σύμβουλος	Κάθε ενδιαφερόμενος	Ερευνητικού
Έγγαμος/η	ο αιτών	Προσωπικού
Διαζευγμένος/η	ο υποψήφιος	διοικητικό
οι συμμετέχοντες/ουσες	οι ενταγμένοι	προσωπικό
	ο επιστημονικά υπεύθυνος	
	ακαδημαϊκά υπεύθυνος	

15) Τα κείμενα της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας

Σε γενικές γραμμές η εικόνα που παρουσιάζουν τα κείμενα της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (οδηγίες, ενημερώσεις, προσκλήσεις) αναφορικά με τον γλωσσικό σεξισμό και τη συμπεριληπτική γλώσσα είναι ανάλογη με αυτή των διοικητικών εγγράφων και των διαδικτυακών κειμένων, δηλαδή ετερόκλητη. Οι συμπεριληπτικές γλωσσικές πρακτικές που εφαρμόζονται στα συγκεκριμένα κείμενα παρατηρούνται σε περιπτώσεις διπλής σήμανσης γένους με την ταυτόχρονη χρήση αρσενικού και θηλυκού γραμματικού γένους ονομάτων και στις περιπτώσεις χρήσης ουδέτερων τύπων ή ουδέτερων σχηματισμών. Σε αυτές τις συμπεριληπτικές πρακτικές παρατηρείται τήρηση της συμφωνίας των προσαρτημάτων και των συμπληρωμάτων τους, χωρίς να εκλείπουν φαινόμενα γραμματικής ασυμφωνίας κατά τα οποία χρησιμοποιούνται οι γενικευτικοί αρσενικοί τύποι. Εξίσου παρατηρούνται και μη συμπεριληπτικές πρακτικές με χρήσεις του αρσενικού γένους επαγγελματικών ουσιαστικών, το οποίο λειτουργεί και πάλι ως γενικευτικό, με τα άρθρα και

τα προσαρτήματα/συμπληρώματά τους να συμφωνούν στο αρσενικό γένος. Η ιδιαιτερότητα που παρουσιάζεται στα κείμενα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας έγκειται στο γεγονός ότι οι συμπεριληπτικές πρακτικές εμφανίζονται κυρίως στις προσφωνήσεις και υπογραφές των μηνυμάτων, ενώ οι μη συμπεριληπτικές πρακτικές στο εσωτερικό των κειμένων αλληλογραφίας.

όλες και όλους	τον διαχειριστή	το προσωπικό
οι φοιτητές/τριές	κάποιος άλλος	Αξιότιμα μέλη
τον/την Συντονιστή/τρια	φοιτητής	
Αγαπητές και αγαπητοί συνάδελφοι	υπότροφος	
τον/την Καθηγητή/τρια-Σύμβουλο (Κ-Σ)	κρατούμενος	
Αγαπητοί/ες επιβλέποντες/ουσες	τους επιβλέποντες και τους αξιολογητές	
Αγαπητές/οί κυρίες/οι καθηγήτριες/ές	ο κάθε φοιτητής	
	όλους τους εκπαιδευτικούς	
	οι φοιτητές που	

[…] Ο/Η Κ-Σ θα μεταφέρει την πληροφορία στον/στην Συντονιστή/τρια και **αυτός** με τη σειρά **του** στο προσωπικό του […]

Αγαπητές και Αγαπητοί **συνεργάτες** […]

ο χρήστης (φοιτητές/τριες, Κ-Σ, Συντονιστές/τριες)

4. ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΦΥΛΟ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΟΥ ΕΑΠ

Η ανάλυση των διαθέσιμων εμπειρικών δεδομένων της έρευνας για τη γλωσσική πραγματικότητα στο ΕΑΠ καθιστούν εμφανή τη δυσκολία εφαρμογής πρακτικών συμπεριληπτικής ως προς τα φύλα γλώσσας στα επίσημα έγγραφα του Ιδρύματος. Σε αυτήν την πραγματικότητα αξίζει να υπογραμμιστεί η προσπάθεια των συντακτών και συντακτριών του ΕΑΠ να εφαρμόσουν καλές πρακτικές μη σεξιστικής γλώσσας στα κείμενα που συντάσσουν. Ωστόσο, η αστάθεια εφαρμογής των συμπεριληπτικών τακτικών που παρατηρείται κυρίως ενδοκειμενικά υπογραμμίζει την ανάγκη ενίσχυσης της προσπάθειάς τους, ώστε να περιοριστεί και να αποφευχθεί η ψευδαίσθηση της ισότητας των φύλων. Η συστηματική και με συνέπεια εφαρμογή των πρακτικών γλωσσικής συμπερίληψης αποτελεί μία διαδικασία που προϋποθέτει την πλήρη κατανόηση του φαινομένου του γλωσσικού σεξισμού, την αποδοχή της ανάγκης υπέρβασής του σε επίσημα κείμενα που απευθύνονται και στα δύο φύλα, και κυρίως τη συνειδητοποίηση ότι η εφαρμογή μη σεξιστικών πρακτικών χρειάζεται να γίνεται με συνέπεια καθώς το αντίκτυπο της ασυνέπειας της χρήσης τους οδηγεί στη λανθασμένη εντύπωση της ισότητας των φύλων. Πρόκειται για μια διαδικασία που η επίτευξή της απαιτεί συνεχή προσπάθεια εφαρμογής των συμπεριληπτικών πρακτικών και κυρίως συνεχή ενδοκειμενική επιμέλεια από την πλευρά των συντακτών/-τριών. Παρόλο που στο ευρύτερο πλαίσιο της δημόσιας ελληνικής διοίκησης η καθιέρωση της αυτοματοποιημένης συμπεριληπτικής σύνταξης καθυστερεί ακόμα να επέλθει, στην περίπτωση του ΕΑΠ, δεδομένου της παρούσας γλωσσικής του πραγματικότητας, η επίτευξη αυτού του στόχου βρίσκεται πιο κοντά. Υπό αυτό το πρίσμα, αξίζει ο περισσότερος κόπος που χρειάζεται σε αυτό το στάδιο από τους/τις συντάκτες/-τριες ώστε να επέλθει η καθολική εφαρμογή συμπεριληπτικής γλώσσας στα έγγραφα του ΕΑΠ.

Σε αυτό το πλαίσιο ο παρών Οδηγός, έχοντας ως πρότυπο τις προτάσεις του *Οδηγού Χρήσης μη-Σεξιστικής Γλώσσας στα Διοικητικά Έγγραφα* των Γκασούκα και Γεωργαλίδου (2014), παραθέτει μία σειρά από προτάσεις συμπεριληπτικών πρακτικών μαζί με αντίστοιχα παραδείγματα που μπορούν να αξιοποιηθούν από τους/τις συντάκτες/-τριες του ΕΑΠ τόσο κατά τη σύνταξη νέων επίσημων εγγράφων σε συμπεριληπτική γλώσσα, όσο και κατά την επιμέλεια/διόρθωση ήδη υπαρχόντων εγγράφων με σκοπό την αντιμετώπιση της ενδοκειμενικής αστάθειας που τα χαρακτηρίζει στη χρήση καλών πρακτικών μη σεξιστικής γλώσσας.

Πιο συγκεκριμένα και όσον αφορά τη σύνταξη (ή την επιμέλεια) επίσημων εγγράφων που απευθύνονται σε άνδρες και γυναίκες προτείνονται δύο τρόποι συμπεριληπτικής σύνταξης:

1. σύνταξη με διπλή σήμανση γραμματικού γένους (αρσενικού και θηλυκού), και
2. ουδέτερη σύνταξη με τη χρήση ουδέτερων γραμματικά ή/και σημασιολογικά λέξεων.

Η διπλή σήμανση γραμματικού γένους αναφέρεται στην ταυτόχρονη χρήση αρσενικού και θηλυκού γραμματικού γένους με σκοπό την ταυτόχρονη αναφορά σε άνδρες και γυναίκες σε κείμενα που απευθύνονται και στα δύο φύλα. Η διπλή σήμανση γένους εφαρμόζεται τόσο στα ονόματα/επαγγελματικά ουσιαστικά των προσώπων αναφοράς του κειμένου, όσο και στα άρθρα ή/και στα προσαρτήματα και συμπληρώματα που τα συνοδεύουν (επιθετικοί προσδιορισμοί, κατηγορούμενα, αντωνυμίες). Πιο αναλυτικά οι προτάσεις που προτείνονται για την επίτευξη της διπλής σήμανσης εστιάζουν στις εξής επιμέρους περιπτώσεις:

◆ 1η Περίπτωση: τα ονόματα/επαγγελματικά ουσιαστικά

♀♂ **Προτάσεις:**

1) Προτείνεται η παράλληλη χρήση αρσενικού και θηλυκού τύπου του ονόματος με την αντίστοιχη χρήση αρσενικού και θηλυκού επιθήματος (κατάληξη), ώστε να επιτυγχάνεται η παράλληλη αναφορά στους άνδρες και στις γυναίκες του κειμένου.

✓ Ο τρόπος διπλής σήμανσης γένους μπορεί να γίνεται, είτε αναγράφοντας, κατά προτίμηση, ολόκληρες τις λέξεις και για τους δύο γραμματικούς τύπους με το συνδετικό 'και' να τις ενώνει (βλ. ακόλουθα παραδείγματα, Πρόταση 2), είτε, όταν αυτό δεν είναι εφικτό, αναγράφοντας ολόκληρη τη λέξη του ενός γραμματικού τύπου και στη συνέχεια με τα σύμβολα /- να αναγράφεται η κατάληξη του δεύτερου γραμματικού τύπου[24] (βλ. ακόλουθα παραδείγματα, Πρόταση 1).

Παραδείγματα:

	Πρόταση 1	Πρόταση 2
φοιτητής φοιτητών εργοδότης συνεργάτες καθηγητές υποψήφιος απόφοιτος άνεργος εργαζόμενος ενδιαφερόμενου συμμετεχόντων	φοιτητής/-τρια φοιτητών/-τριών εργοδότρια/-της συνεργάτιδες/-τες καθηγητές/-τριες υποψήφιος/-α απόφοιτη/-ος άνεργη/-ος εργαζόμενη/-ος ενδιαφερόμενου/-μενης συμμετεχόντων/-ουσών	φοιτητής και φοιτήτρια φοιτητών και φοιτητριών εργοδότρια και εργοδότης συνεργάτιδες και συνεργάτες καθηγητές και καθηγήτριες υποψήφιος και υποψήφια απόφοιτη και απόφοιτος άνεργη και άνεργος εργαζόμενη και εργαζόμενος ενδιαφερόμενου και ενδιαφερόμενης συμμετεχόντων και συμμετεχουσών

24. Το σύμβολο - χρησιμοποιείται στην επιστήμη της γλωσσολογίας για να δηλώσει τα όρια των τμημάτων μίας λέξης, όπως μεταξύ θέματος και αρχής επιθήματος (κατάληξης). Ο παρών Οδηγός υιοθετεί συστηματικά τη χρήση του στην αρχή κάθε επιθήματος (*φοιτητής/-τρια*), παρόλο που η επιλογή υιοθέτησής του κατά τη σύνταξη κειμένων σε συμπεριληπτική ως προς το φύλο γλώσσα είναι προαιρετική και μπορεί να παραλείπεται (*φοιτητής/-τρια*). Είναι σημαντικό, ωστόσο η οποιαδήποτε επιλογή (χρήσης του - ή όχι) να εφαρμόζεται με συνέπεια σε όλο το κείμενο και να μην παρατηρείται εναλλάξ η χρήση του και η παράλειψή του.

2) Στις περιπτώσεις που το όνομα είναι διγενές (όμοια μορφολογική κατάληξη σε αρσενικό και θηλυκό γένος) και επομένως από τη μορφολογία του (από την κατάληξή του) δεν είναι σαφές αν γίνεται αναφορά και στα δύο πρόσωπα, τότε χρειάζεται να δοθεί έμφαση στη διπλή σήμανση του γένους των άρθρων και/ή των υπόλοιπων συμπληρωμάτων ή προσαρτημάτων του ονόματος που λειτουργούν ως δείκτες γένους. Στις περιπτώσεις των διγενών ονομάτων που δεν συντάσσονται με κάποιο προσάρτημα ή συμπλήρωμα (και δεν έχουν άρθρο) προτείνεται να προστίθεται το 'γυναίκες και άνδρες' ή 'άνδρες και γυναίκες' στην κατάλληλη πτώση ώστε να αποφεύγεται η αμφισημία (πρβλ. (βλ. ακόλουθα παραδείγματα, Πρόταση).

Παραδείγματα:

	Πρόταση
επαγγελματίες πολίτες συναδέλφους χορηγοί ενηλίκων	επαγγελματίες, γυναίκες και άνδρες πολίτες, γυναίκες και άνδρες συναδέλφους, άνδρες και γυναίκες χορηγοί, άνδρες και γυναίκες ενηλίκων, γυναικών και ανδρών

◆ 2η Περίπτωση: τα άρθρα

♀♂ **Προτάσεις:**

1) Στις περιπτώσεις των διγενών ονομάτων, λόγω της όμοιας κατάληξης σε αρσενικό και θηλυκό γένος και κατ' επέκταση της αμφιβολίας που δημιουργείται ως προς το πρόσωπο αναφοράς, είναι απαραίτητη η ταυτόχρονη χρήση των άρθρων (οριστικών ή αόριστων) και στα δύο γένη, είτε με πρόταξη του αρσενικού άρθρου και το θηλυκό άρθρο να έπεται με τη χρήση του συμβόλου / ανάμεσά τους, είτε αντίστροφα με το θηλυκό άρθρο να προτάσσεται και το αρσενικό να ακολουθεί (βλ. ακόλουθα παραδείγματα, Πρόταση).

Παραδείγματα:

	Πρόταση
σύμβουλο κοσμήτορα κοσμήτορας γραμματέας πρόεδρος εκπαιδευτικούς	τον/την σύμβουλο την/τον κοσμήτορα ο/η κοσμήτορας η/ο γραμματέας ο/η πρόεδρος τις/τους εκπαιδευτικούς

2) Στις περιπτώσεις διπλής σήμανσης γραμματικού γένους των ονομάτων με διακριτή κατάληξη μεταξύ αρσενικού και θηλυκού γένους, αν η σύνταξη χρειάζεται άρθρο, τότε χρειάζεται να συνοδεύονται και από τη διπλή σήμανση του αρσενικού και θηλυκού άρθρου (βλ. ακόλουθα παραδείγματα, Πρόταση 1, 2).

Παραδείγματα:

Πρόταση 1	Πρόταση 2
ο/η φοιτητής/-τρια της/του συμμετέχουσας/-οντα του/της συμβουλευόμενου/-μενης τις/τους χρήστριες/-τες την/τον επιστημονικά υπεύθυνη/-ο στους/στις φοιτητές/-τριες	ο φοιτητής και η φοιτήτρια της συμμετέχουσας και του συμμετέχοντα του συμβολευόμενου και της συμβουλευόμενης τις χρήστριες και τους χρήστες την επιστημονικά υπεύθυνη και τον επιστημονικά υπεύθυνο στους φοιτητές και στις φοιτήτριες

3) Σε κάθε περίπτωση ονομάτων, είτε διγενών είτε όχι, που στην ονομαστική ή γενική πληθυντικού αριθμού παρουσιάζουν όμοια μορφολογία και ταυτόχρονα έχουν όμοια άρθρα στο αρσενικό και θηλυκό γένος, προτείνεται να συνοδεύονται με τη διευκρίνιση 'γυναίκες και άνδρες' ή 'άνδρες και γυναίκες' στην κατάλληλη πτώση ώστε να αποφεύγεται η αμφισημία (βλ. ακόλουθα παραδείγματα, Πρόταση).

Παραδείγματα:

	Πρόταση
οι διδάκτορες των συμβούλων των αποφοίτων των εκπαιδευτικών των ενδιαφερομένων	οι διδάκτορες, γυναίκες και άνδρες[25] των συμβούλων, ανδρών και γυναικών των αποφοίτων, γυναικών και ανδρών των εκπαιδευτικών, γυναικών και ανδρών των ενδιαφερομένων, ανδρών και γυναικών

25. Ως προς την επιλογή του τύπου *διδακτόρισσα*, βλ. πιο συγκεκριμένα στη συνέχεια τη σημείωση της 7ης Περίπτωσης.

◆ 3η Περίπτωση: τα προσαρτήματα και τα συμπληρώματα

♀♂ **Πρόταση:**

Τα προσαρτήματα (π.χ. επιθετικοί προσδιορισμοί) και τα συμπληρώματα (π.χ. κατηγορούμενα) των ονομάτων, είτε πρόκειται για ονόματα με διαφορετική κατάληξη ανά γένος, είτε πρόκειται για διγενή ονόματα, χρειάζεται να δηλώνονται επίσης με διπλή σήμανση γένους (βλ. ακόλουθα παραδείγματα, Πρόταση).

Παραδείγματα:

Πρόταση	Πρόταση
υποψήφια/-ος απασχολούμενη/-μενος μεταπτυχιακός/ή φοιτητής/–τρια, άνεργη/-ος καταρτιζόμενη/-μενος διδακτορική/-ός φοιτήτρια/-τής άλλον/-η συμβουλευόμενο/-μενη	ελεύθερος/ελεύθερη επαγγελματίας ακαδημαϊκές/ακαδημαϊκοί σύμβουλοι Ελληνίδα/Ελληνας υπότροφος αλλοδαπός/αλλοδαπή υπότροφος
‘Οι φοιτητές/-τριες θα πρέπει να είναι ενήμεροι/-ες από τον/την Κ-Σ για το παραπάνω πριν την έναρξη της εξέτασης.’	

◆ 4η Περίπτωση: οι αντωνυμίες

♀♂ **Πρόταση:**

Αντίστοιχα με τα ονόματα, οι αντωνυμίες προτείνεται να αναγράφονται και στα δύο γένη με παράλληλη χρήση αρσενικού και θηλυκού τύπου σε κείμενα που απευθύνονται σε πρόσωπα και των δύο φύλων (*της/του, ο οποίος / η οποία, εκείνη/-ος*, κ.λπ.) (βλ. ακόλουθα παραδείγματα, Πρόταση).

Παραδείγματα:

Πρόταση
‘Ο/Η Κ-Σ θα μεταφέρει την πληροφορία στον/στην Συντονιστή/τρια και **αυτός** με τη σειρά **του** στο προσωπικό του ΓΔΠΥ…’ ‘Φοιτητής/τρια…ή δεν φροντίζει για την απόκτηση του απαραίτητου εξοπλισμού προκειμένου να πραγματοποιηθεί η ταυτοποίησή **του**…’

Πρόταση
‘Ο/Η Κ-Σ θα μεταφέρει την πληροφορία στον/στην Συντονιστή/τρια και **αυτός/αυτή** με τη σειρά **του/της** στο προσωπικό του ΓΔΠΥ…’ ‘Φοιτητής/τρια…ή δεν φροντίζει για την απόκτηση του απαραίτητου εξοπλισμού προκειμένου να πραγματοποιηθεί η ταυτοποίησή **του/της**…’

◆ 5η Περίπτωση: Η σειρά των γραμματικών γενών

♀♂ **Πρόταση:**

Όσον αφορά τη σειρά αναγραφής των γραμματικών γενών (πρόταξη αρσενικού γένους ή πρόταξη θηλυκού γένους) είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η οποιαδήποτε σειρά διπλής σήμανσης θεωρείται συμπεριληπτική. Ωστόσο, καθαρά για λόγους περαιτέρω ευαισθητοποίησης και αφύπνισης του ευρύτερου κοινού σε θέματα ισότητας των φύλων προτείνονται οι εναλλακτικές επιλογές με πρόταξη του θηλυκού γραμματικού γένους (*φοιτήτριες και φοιτητές* ή *φοιτήτριες/-τές*). Για τους ίδιους λόγους ευαισθητοποίησης και αφύπνισης είναι προτιμητέα η επιλογή αναγραφής ολόκληρων των τύπων (*καθηγήτριες και καθηγητές* ή *καθηγητές και καθηγήτριες*, αντί *καθηγητές/-τριες*), ώστε οι θηλυκοί τύποι να γίνονται εμφανείς στον λόγο και κατ' επέκταση να αποκτά ορατότητα το γυναικείο φύλο στην κοινωνία (βλ. 1η Περίπτωση, Πρόταση 1). Στην περίπτωση επιλογής πρόταξης του θηλυκού γένους από τους/τις συντάκτες/-τριες χρειάζεται να δηλώνεται με υποσημείωση στην αρχή του εγγράφου. Στα παραδείγματα που αναφέρονται στους πίνακες των προτάσεων του παρόντα Οδηγού, όπως και στα υποδείγματα του Παραρτήματός του που ακολουθεί, έχουν χρησιμοποιηθεί εναλλάξ και οι δύο τρόποι πρόταξης.

◆ 6η Περίπτωση: οι ουδέτερες γραμματικά και σημασιολογικά λέξεις

♀♂ **Πρόταση:**

Ως εναλλακτικός τρόπος συμπεριληπτικής ως προς τα φύλα γλώσσας προτείνεται η ουδέτερη σύνταξη με τη χρήση ουδέτερων γραμματικά ή νοηματικά λέξεων ή φραστικών δομών και την αντίστοιχη γραμματική συμφωνία των άρθρων, προσαρτημάτων, συμπληρωμάτων και αντωνυμιών (βλ. ακόλουθα παραδείγματα).

Παραδείγματα:

μέλη, προσωπικό, στελέχη, φοιτητικό κοινό

✓ Προϋπόθεση ώστε τα κείμενα με ουδέτερη σύνταξη να λαμβάνονται ως συμπεριληπτικά είναι είτε να είναι συνταγμένα εξ ολοκλήρου και με συνέπεια

με ουδέτερες γραμματικά ή σημασιολογικά λέξεις είτε να εναλλάσσεται η ουδέτερη σύνταξη με τη χρήση σύνταξης με διπλή σήμανση γραμματικού γένους. Σε διαφορετική περίπτωση, αν δηλαδή ενδοκειμενικά χρησιμοποιείται το γενικευτικό αρσενικό, τότε δεν επιτυγχάνεται η γλωσσική συμπερίληψη.

◆ 7η Περίπτωση: η αναφορά σε συγκεκριμένο φύλο ή πρόσωπο

♀♂ **Πρόταση:**

Όσον αφορά τη σύνταξη επίσημων εγγράφων που αναφέρονται αποκλειστικά σε ένα από τα δύο φύλα τότε η σύνταξη χρειάζεται να γίνεται στο ανάλογο γραμματικό γένος, θηλυκό για τις γυναίκες και αρσενικό για τους άνδρες. Αντίστοιχη προσοχή χρειάζεται και στα επιμέρους σημεία που γίνεται αναφορά σε συγκεκριμένα θηλυκά πρόσωπα (κυρίως σε προσφωνήσεις ή υπογραφές) ώστε οι επαγγελματικοί τίτλοι που τα συνοδεύουν να δηλώνουν το θηλυκό γραμματικό γένος και να μη χρησιμοποιείται αντ' αυτών οι τύποι του γενικευτικού αρσενικού (βλ. ακόλουθα παραδείγματα).

Παραδείγματα:

καθηγήτρια, προϊσταμένη, αναπληρώτρια προϊσταμένη, συντάκτρια, συνεργάτιδα, υπεύθυνη, εκπαιδεύτρια
η υπουργός, η υπάλληλος, η ομόλογος, η αντιπρόσωπος, η διδάκτορας

✓ Αξίζει να σημειωθεί ότι έπειτα από προσωπική απόφαση της καθεμίας γυναίκας μπορούν να χρησιμοποιηθούν αντί των διγενών ονομάτων οι εναλλακτικοί τους τύποι με θηλυκή μορφολογία, όπως *πρυτάνισσα, κοσμητόρισσα, διδακτόρισσα*.

◆ 8η Περίπτωση: οι λεξιλογικές επιλογές και οι σημασίες

♀♂ **Προτάσεις:**

Όσον αφορά τις λεξιλογικές χρήσεις των επίσημων εγγράφων προτείνεται (βλ. ακόλουθα παραδείγματα):

1. Να μη χρησιμοποιούνται ρητά ή υπόρρητα μειωτικοί ή υβριστικοί χαρακτηρισμοί σε συγκεκριμένες ομάδες ατόμων λόγω του φύλου τους, ιδιαίτερα αφού πρόκειται για επίσημα έγγραφα, τακτική που ήδη εφαρμόζεται στα κείμενα του ΕΑΠ.
2. Όταν πρόκειται για έγγραφα που απευθύνονται σε γυναίκες και άνδρες, να εφαρμόζονται πρακτικές συμπερίληψης κυρίως μέσω της ταυτόχρονης χρήσης θηλυκού και αρσενικού γένους των ονομάτων και με την αντίστοιχη

συντακτική συμφωνία των άρθρων, των συμπληρωμάτων/προσαρτημάτων, των αντωνυμιών. Καθ' αυτό τον τρόπο αποφεύγονται λεξιλογικές πρακτικές που αναπαράγουν στερεοτυπικές αναπαραστάσεις της κοινωνίας και των θέσεων εξουσίας με τον άνδρα να έχει κυρίαρχο ρόλο σε επαγγέλματα και ιδιότητες υψηλού κοινωνικού κύρους και τη γυναίκα να περιορίζεται σε επαγγέλματα και ιδιότητες χαμηλότερου κοινωνικού κύρους.

Παραδείγματα:

	Πρόταση
ελεύθερος επαγγελματίας	ελεύθερη/ελεύθερος επαγγελματίας
υπουργός	ο/η υπουργός
Έλληνας υπότροφος	Ελληνίδα/Έλληνας υπότροφος
ανάδοχος	η/ο ανάδοχος
πολίτες	πολίτες, άνδρες και γυναίκες

◆ 9η Περίπτωση: η πραγματολογική διάσταση των εγγράφων

♀♂ **Πρόταση:**

Το πιο σημαντικό σημείο κατά τη σύνταξη επίσημων εγγράφων σε συμπεριληπτική ως προς τα φύλα γλώσσα αποτελεί η συνέπεια. Ανεξάρτητα από τον συμπεριληπτικό τρόπο που θα επιλεχθεί να συνταχθεί ένα έγγραφο, είτε με διπλή σήμανση γένους, είτε με χρήση ουδέτερων λέξεων, είναι απαραίτητο ο τρόπος αυτός να εφαρμόζεται με συνέπεια τόσο σε επίπεδο ονοματικών και ρηματικών φράσεων (ονόματα/επαγγελματικά ουσιαστικά, άρθρα, προσαρτήματα/συμπληρώματα και αντωνυμίες), όσο και σε επίπεδο κειμενικού συνόλου. Κάθε κείμενο έχει την ιδιότητα να προσλαμβάνεται και να ερμηνεύεται από το αναγνωστικό κοινό ως ολότητα. Κατ' επέκταση, όταν η συμπερίληψη δεν είναι καθολική και συνεπής σε όλο το κείμενο, η γλώσσα του κειμένου θεωρείται σεξιστική, δημιουργώντας την ψευδαίσθηση της ισότητας των φύλων. Για αποφυγή αυτής της ψευδαίσθησης χρειάζεται να εφαρμόζονται οι παραπάνω προτάσεις γλωσσικής συμπερίληψης με συνέπεια στο σύνολο των κειμένων (βλ. ενδεικτικά τα υποδείγματα κειμένων με τις προτεινόμενες διορθώσεις τους στο Παράρτημα Ι).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αναμφισβήτητα η υπέρβαση του γλωσσικού σεξισμού σε επίσημα έγγραφα αποτελεί μία πρόκληση. Ωστόσο, κάθε φορά που σε επίσημα έγγραφα εφαρμόζονται μη συμπεριληπτικές γλωσσικές πρακτικές και επικρατεί σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό η χρήση των αρσενικών γραμματικών τύπων ως γενικευτικών και για τα δύο φύλα, διαμορφώνεται η αναπαράσταση της κοινωνικής πραγματικότητας ως γένους αρσενικού, αναπαράγοντας την ανισότητα των φύλων και φυσικοποιώντας την επικράτηση του ανδρικού φύλου σε θέσεις εξουσίας. Η συζήτηση για τον γλωσσικό σεξισμό, τις έμφυλες διακρίσεις και τους τρόπους υπέρβασής τους είναι ακόμα ανοικτή και εξελίσσεται. Το ΕΑΠ εφαρμόζοντας με συνέπεια τις προτάσεις του παρόντα Οδηγού για μία συμπεριληπτική ως προς τα φύλα γλώσσα στα επίσημα έγγραφα του Ιδρύματος θα επιτύχει την ίση γλωσσική εκπροσώπηση όλης της ακαδημαϊκής κοινότητάς του, συμβάλλοντας στην ισότητα των φύλων και θα αποτελέσει υπόδειγμα, αποδεικνύοντας ότι η υπέρβαση του γλωσσικού σεξισμού αν και δύσκολη είναι εφικτή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Aikhenvald, A. (2016). *How Gender Shapes the World*. Oxford University Press.

Alvanoudi, A. (2015). *Grammatical Gender in Interaction. Cultural and Cognitive Aspects* (2nd ed.). Brill.

Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., & Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. (2003). Συγχρονικές και διαχρονικές τάσεις στο γένος της ελληνικής. Μία θεωρητική πρόταση. Στο Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. Ράλλη & Δ. Χειλά-Μαρκοπούλου (Επιμ.), *Το γένος* (σελ. 13-56). Εκδόσεις Πατάκη.

Αραποπούλου, Μ. (1996). 'Δημοτική', 'καθαρεύουσα' και οι στάσεις των νέων. Στο *'Ισχυρές' και 'ασθενείς' γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού. Πρακτικά ημερίδας, Απρίλιος 1996, Θεσσαλονίκη* (σελ. 149-159). Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Αραποπούλου, Μ. (2005). 'Δημοτική', 'Καθαρεύουσα' και οι Στάσεις των δύο Φύλων. Στο Θ.-Σ. Παυλίδου (Επιμ.), *Γλώσσα, γένος, φύλο*, (2η εκδ., σελ. 138-166). Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών ['Ιδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].

Bengoechea, M. (2011). Non-sexist Spanish policies: an attempt bound to fail? *Current Issues in Language Planning, 12*(1), 35-53.

Bourdieu, P., & Passeron, J.-Cl. (1996). *Οι κληρονόμοι. Οι Φοιτητές και η Κουλτούρα* (μτφ. Ν. Παναγιωτόπουλος & Μ. Βιδάλη). Καρδαμίτσα (έτος έκδοσης πρωτότυπου 1964).

Browning, R. (1969). *Medieval and modern Greek*. Cambridge University Press.

Cameron, D. (1992). *Feminism and Linguistic Theory* (2nd ed.). Palgrave McMillan.

Cameron, D. (2006). *Language and Sexual Politics*. Routledge.

Γεωργαλίδου, Μ., Λαμπροπούλου, Σ., & Σαρρή-Χασάν, Ν. (2018). Γλωσσικό ζήτημα, γλωσσικός συντηρητισμός & το 2ο κύμα φεμινιστικής γλωσσολογίας: η αναφορά στη γυναίκα στην ελληνική γλώσσα. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα, 38*, 67-78.

Γκασούκα, Μ., & Γεωργαλίδου. Μ. (2014). *Οδηγός Χρήσης μη-Σεξιστικής Γλώσσας στα Διοικητικά Έγγραφα*. Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, Υπουργείο Εσωτερικών.

Γκασούκα, Μ., Γεωργαλίδου Μ., & Φουλίδη. Ξ. (2020). *Οδηγός Υπέρβασης του Γλωσσικού σεξισμού στη Γλώσσα των εγγράφων της Δημόσιας Διοίκησης της Κυπριακής Δημοκρατίας*. Υπουργείο Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως.

Creswell, J. (2011). *Educational Research: Planning. Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. Pearson Education International.

Corbett, G. G. (1999). Gender and Gender Systems. In K. Brown & J. Miller (Eds), *Concise Encyclopedia of Grammatical Categories* (pp. 163-169). Elsevier Science Ltd.

Corbett, G. G. (2007). Gender and noun classes. In T. Shopen (Ed.), *Language Typology and Syntactic Description, volume III: Grammatical Categories and the Lexicon* (pp. 241-279). Cambridge University Press.

Elgin, S. H. (1988). *A First Dictionary and Grammar of Laaden*. Society for the Furtherance and Study of Fantasy and Science Fiction.

Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Polity Press.

Foucault, M. (1972). *The Archaeology of Knowledge*. Tavistock Publications.

Gumperz, J., & Levinson, S. (1996). Introduction: Linguistic relativity re-examined. In J. Gumperz & S. Levinson (Eds), *Rethinking Linguistic Relativity* (pp. 1-20). Cambridge University Press.

Hellinger, M., & Bussmann, H. (2001a). Gender across Languages: The Linguistic Representation of Women and Men. In M. Hellinger & H. Bussmann (Eds), *Gender across Languages: The Linguistic Representation of Women and Men* (pp. 1-25). John Benjamins.

Hellinger, M., & Bussmann, H. (2001b). *Gender across Languages: The Linguistic Representation of Women and Men* (Vol. I). John Benjamins.

Hellinger, M., & Bussmann, H. (2002). *Gender across Languages: The Linguistic Representation of Women and Men* (Vol. II). John Benjamins.

Hellinger, M. & Bussmann, H. (2003). *Gender across Languages: The Linguistic Representation of Women and Men* (Vol. III). John Benjamins.

Holton, D., Mackridge, P., & Φιλιππάκη-Warburton, E. (2019). *Ιραμματική της Ελληνικής Γλώσσας*. Εκδόσεις Πατάκη.

Ιορδανίδου, Α., & Μάντζαρη, Ε. (2005). Τα θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά: γλωσσική χρήση και τυποποίηση. Στο Κ. Βαλεοντής (Επιμ.), *Πρακτικά 5ου Συνεδρίου Ελληνικής Γλώσσας και Ορολογίας, 13-15 Οκτωβρίου* (σελ. 73-87). Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας.

Καραντζόλα, Ε., & Φλιάτουρας, Α. (2004). *Γλωσσική αλλαγή*. Νήσος.

Κλαίρης, Χρ., & Μπαμπινιώτης, Γ. (2011). *Ιραμματική της νέα ελληνικής: δομολειτουργική - επικοινωνιακή*. Κέντρο Λεξικογραφίας Ε.Π.Ε..

Κριαράς, Ε. (1988). *Τα πεντάλεπτα μου στην ΕΡΤ και άλλα γλωσσικά* (2η έκδ.). Μαλλιάρης παιδεία.

Labov, W. (1966a). Hypercorrection by the lower middle class as a factor in linguistic change. In W. Bright (Ed.), *Sociolinguistics: Proceedings of the UCLA Sociolinguistics Conference, 1964* (pp. 84-113). Mouton.

Labov, W. (1966b). *The Social Stratification of English in New York City*. Center for Applied Linguistics.

Lakoff, R. (1973). Language and woman's place. *Language in society, 2*(1), 45-79.

Lakoff, R. (1975). *Language and woman's place*. Harper & Row.

Λαμπροπούλου, Σ. (2014). Κοινωνικό φύλο: Μέθοδοι και προσεγγίσεις. Στο Μ. Γεωργαλίδου, Μ. Σηφιανού & Β. Τσάκωνα (Επιμ.), *Ανάλυση λόγου: Θεωρία και εφαρμογές* (σελ. 399-440). Νήσος.

Lampropoulou, S., & Georgalidou. M. (2017). Sexist language in Greek public discourse: When gender exclusive forms become a matter of grammatical correctness. *Women's Studies International Forum, 60*, 49-57.

Λυπουρλής, Δ. (1990). *Γλωσσικές παρατηρήσεις. Από την καθαρεύουσα στη δημοτική*. Παρατηρητής.

Μακρή-Τσιλιπάκου, Μ. (1996). Τι άλλαξε λοιπόν;. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα, 16*, 435-446.

McConnell-Ginet, S. (1988). Language and Gender. In F. Newmeyer (Ed.), *Linguistics: The Cambridge Survey. IV: Language: The sociocultural context* (pp. 75-99). Cambridge University press.

Milles, K. (2011). Feminist language planning in Sweden. *Current Issues in Language Planning, 12*(1), 21-33.

Mills, S. (2008). *Language and Sexism*. Cambridge University Press.

Μπασλής, Γ. (1996). Θηλυκά Επαγγελματικά. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, *16*, 447-457.

Ντάλτας, Π. (1992). Φεμινισμός και κοινωνιογλωσσολογική αλλαγή: Μια πρωτοτυπική προσέγγιση. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα, 12*, 271-287.

Ξυδόπουλος, Γ., & Τσιπλάκου, Σ. (2022). Γλωσσικές Ιδεολογίες και Μύθοι. Στο Μ. Λεκάκου & Ν. Τοπιντζή (Επιμ.), *Εισαγωγή στη Γλωσσολογία* (σελ. 636-682). Gutenberg.

Παναγιωτίδης, Φ. (2020). *[Θηλυκοί Εαυτοί]*. Ανακτήθηκε στις 09 Ιουνίου 2023 από Bibliotheque, Τεθλασμένη Ψηφιακή Βιβλιοθήκη, https://www.bibliotheque.gr/article/80431.

Παπαλεξανδρή, Ν. (2018). *Γυναικεία ηγεσία. Εμπόδια και Προκλήσεις*. Ψυχογιός.

Παπαναστασίου, Γ. (2004). Μορφολογία: από την κλασική ελληνική στην κοινή. Στο Α.-Φ. Χριστίδης (Επιμ.), *Ιστορία της ελληνικής γλώσσας. Από τις αρχές έως την ύστερη αρχαιότητα* (3η έκδ., σελ. 451-456). Κέντρο ελληνικής γλώσσας, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].

Παπαναστασίου, Γ., & Πετρούνιας, Ε. (2004). Η μορφολογία της κλασικής ελληνικής. Στο Α.-Φ. Χριστίδης (Επιμ.), *Ιστορία της ελληνικής γλώσσας. Από τις αρχές έως την ύστερη αρχαιότητα* (3η έκδ., σελ. 421-434). Κέντρο ελληνικής γλώσσας, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].

Παπανστασίου, Κ., & Παπαναστασίου, Ε. (2016). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Ιδιωτική.

Pauwels, A. (2003). Linguistic Sexism and Feminist Linguistic Activism. In J. Holmes & M. Meyerhoff (Eds), *The Handbook of Language and Gender* (pp. 550-570). Blackwell Publishing Ltd.

Παυλίδου, Θ.-Σ. (1985). Παρατηρήσεις στα θηλυκά επαγγελματικά. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα, 5*, 201-217.

Παυλίδου, Θ.-Σ. (2006). Γλώσσα-Γένος-Φύλο: Προβλήματα, Αναζητήσεις και Ελληνική Γλώσσα. Στο Θ.-Σ. Παυλίδου (Επιμ.), *Γλώσσα, γένος, φύλο* (2η έκδ., σελ. 15-64). Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].

Radford, A. (1981). *Transformational Syntax: A Student's Guide to Chomsky's Extended Standard Theory. Cambridge Textbooks in Linguistics*. Cambridge University Press.

Ράλλη, Α. (2012). *Μορφολογία* (5η έκδ.). Εκδόσεις Πατάκη.

Σαρρή-Χασάν, Ν. (2018). *Θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά της ελληνικής γλώσσας: μία κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση* [Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή εργασία]. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος.

Σαρρή-Χασάν, Ν. (2021). Θηλυκά επαγγελματικά της αρχαίας ελληνικής: επιθηματοποίηση, παραγωγικότητα και γλωσσικές ιδεολογίες. *Πρακτικά 14ου Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας (ICGL14), Πάτρα 05-08 Σεπτεμβρίου 2019*, 1130-1140.

Στάμου, Α. (2014). Η κριτική ανάλυση λόγου: Μελετώντας τον ιδεολογικό ρόλο της γλώσσας. Στο Μ. Γεωργαλίδου, Μ. Σηφιανού & Β. Τσάκωνα (Επιμ.), *Ανάλυση λόγου: Θεωρία και εφαρμογές* (σελ. 149-187). Νήσος.

Συρεγγέλα, Μ. (2020). Για να σπάσουμε τη 'γυάλινη οροφή'. Έμφυλα στερεότυπα κλείνουν ακόμα τον δρόμο των γυναικών στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων. *ΟΠΑnews, 36*, 6.

Talbot, M. (2010). *Language and Gender* (2nd ed.). Polity Press.

Tannen, D. (1986). *That's not what I meant*. Dent.

Tannen, D. (1990). *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*. Virago.

Tannen, D. (1995). *Talking from 9 to 5*. Virago.

Τριανταφυλλίδης, Μ. (2005). *Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής) (ανατύπωση με διορθώσεις η έκδοση του 1941)*. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].

Τριανταφυλλίδης, Μ. (1963). Η βουλευτίνα και ο σχηματισμός των θηλυκών επαγγελματικών. Στο *Άπαντα Μανόλη Τριανταφυλλίδη. Ερευνητικά Β* (Τόμ. Β, σελ. 326-334). Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].

Trudgill, P. (1972). Sex, covert prestige and linguistic change in the urban British English of Norwich. *Language and Society, 1*, 179-195.

Trudgill, P. (1974). *The Social Differentiation of English in Norwich*. Cambridge University Press.

Trudgill, P. (1975). *Accent Dialect and the School*. Edward Arnold.

Turner, P. (2008). *Βιολογικό Φύλο, Κοινωνικό Φύλο και Ταυτότητα του Εγώ* (μτφ. Ε. Γαλανάκη). Ελληνικά Γράμματα (έτος έκδοσης πρωτότυπου 1998).

Τσοκαλίδου, Π. (1996). *Το Φύλο της Γλώσσας: Οδηγός μη Σεξιστικής Γλώσσας για τον Δημόσιο Ελληνικό Λόγο*. Σύνδεσμος Ελληνίδων Επιστημόνων.

Τσοπανάκης, Αγ. (1982). Ο δρόμος προς την δημοτική: Θεωρητικά, τεχνικά και γλωσσικά προβλήματα. Σχηματισμός επαγγελματικών θηλυκών. Στο Αγ. Τσοπανάκης (Επιμ.), *Ό δρόμος πρός τήν Δημοτική (Μελέτες και ἄρθρα)* (σελ. 302-342). Εκδοτικός οίκος Αφών Κυριακίδη.

Τζάρτζανος, Α. (1946). *Νεοελληνική Σύνταξις (της Κοινής Δημοτικής)* (Τόμ. Α). Οργανισμός Εκδόσεων Σχολικών Βιβλίων.

Yule, G. (1996). *Pragmatics*. Oxford University Press.

Vetterling-Braggin, M. (Ed.) (1981). *Sexist Language*. Littlefield Adams.

Φλιάτουρας, Α. (2015). *Η μορφολογική αλλαγή στην ελληνική γλώσσα. Μια συγχρονική και συνοπτική παρουσίαση*. Εκδόσεις Πατάκη.

Χατζιδάκις, Γ. (1977). Περὶ τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς χρήσεως τῶν προσηγορικῶν ονομάτων γένους θηλυκοῦ ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ. Στο *Γλωσσολογικαὶ ἔρευναι* (Τόμ. Β, σελ. 94-99). Ακαδημία Αθηνών.

Χριστίδης, Α.-Φ. (2001). Η νέα ελληνική γλώσσα και η ιστορία της. Στο Α.-Φ. Χριστίδης (Επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα* (σελ. 149-154). Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Χριστίδης, Α.-Φ. (2010). *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας* (2η έκδ.). Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: Υποδείγματα[26]

Υπόδειγμα 1: Πληροφορίες Προγράμματος «Σύγχρονες Τάσεις στη Διοίκηση των Συνεταιρισμών» https://kedivim.eap.gr/?page_id=13061

[…]

Σε **ποιους** απευθύνεται

Σε **ποιους** απευθύνεται το πρόγραμμα:

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε **απόφοιτους** ΑΕΙ/ΤΕΙ της ημεδαπής και της αλλοδαπής και ειδικότερα σε:

-**Στελέχη** συνεταιριστικών οργανώσεων

-**Αιρετά μέλη** της διοίκησης συνεταιριστικών οργανώσεων

-**Μέλη** συνεταιριστικών οργανώσεων

-**Επαγγελματίες που** αναζητούν εργασία σε συνεταιριστικές οργανώσεις

-**Πολίτες που** επιθυμούν να ιδρύσουν συνεταιριστική οργάνωση

[…]

Υποχρεώσεις **Εκπαιδευτών**

-Επικοινωνεί μέσω τις εκπαιδευτικής πλατφόρμας με **τις εκπαιδευόμενους** απαντώντας σε απορίες / διευκρινίσεις που τυχόν έχουν διατυπωθεί από **τις εκπαιδευόμενους.**

-Αναρτά στην εκπαιδευτική πλατφόρμα ανακοινώσεις αναφορικά με το μάθημα και τον τρόπο διεξαγωγής του

-Επιλύει απορίες, κατευθύνει **τις εκπαιδευόμενους** στην σωστή μελέτη του εκπαιδευτικού υλικού, προτείνει επιπρόσθετη βιβλιογραφία -εφόσον ζητηθεί.

-Παροτρύνει **τις εκπαιδευόμενους** για συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία, εφόσον διαπιστωθεί ότι **κάποιοι** απέχουν από την εκπαιδευτική διαδικασία.

-Ασκεί κάθε έργο ή εργασία που άπτεται τις εκπαιδευτικής υποστήριξης **των εκπαιδευόμενων.**

-Βαθμολογεί τις ερωτήσεις ανάπτυξης (ερωτήσεις ανοικτού τύπου) και τις εργασίες **των εκπαιδευόμενων.**

[…]

Προτεινόμενη Διόρθωση Υποδείγματος 1:

[…]

Σε **ποιους/-ές** απευθύνεται

Σε **ποιους/-ές** απευθύνεται το πρόγραμμα:

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε **απόφοιτους/-ες** ΑΕΙ/ΤΕΙ της ημεδαπής και της αλλοδαπής και ειδικότερα σε:

-**Στελέχη** συνεταιριστικών οργανώσεων

-**Αιρετά μέλη** της διοίκησης συνεταιριστικών οργανώσεων

-**Μέλη** συνεταιριστικών οργανώσεων

-**Επαγγελματίες, γυναίκες και άνδρες, που** αναζητούν εργασία σε συνεταιριστικές οργανώσεις

-**Πολίτες, γυναίκες και άνδρες, που** επιθυμούν να ιδρύσουν συνεταιριστική οργάνωση

[…]

Υποχρεώσεις **Εκπαιδευτριών/-ών**

-Επικοινωνεί μέσω της εκπαιδευτικής πλατφόρμας με **τις/τους εκπαιδευόμενες/-μενους** απαντώντας σε απορίες / διευκρινίσεις που τυχόν έχουν διατυπωθεί από **τις/τους εκπαιδευόμενες/-μενους.**

-Αναρτά στην εκπαιδευτική πλατφόρμα ανακοινώσεις αναφορικά με το μάθημα και τον τρόπο διεξαγωγής του

-Επιλύει απορίες, κατευθύνει **τους/τις εκπαιδευόμενους/-μενες** στην σωστή μελέτη του εκπαιδευτικού υλικού, προτείνει επιπρόσθετη βιβλιογραφία-εφόσον ζητηθεί.

-Παροτρύνει **τις/τους εκπαιδευόμενες/-μενους** για συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία, εφόσον διαπιστωθεί ότι **κάποιες/κάποιοι** απέχουν από την εκπαιδευτική διαδικασία.

-Ασκεί κάθε έργο ή εργασία που άπτεται της εκπαιδευτικής υποστήριξης **των εκπαιδευόμενων, γυναικών και ανδρών**.

-Βαθμολογεί τις ερωτήσεις ανάπτυξης (ερωτήσεις ανοικτού τύπου) και τις εργασίες **των εκπαιδευόμενων, γυναικών και ανδρών.**

[…]

26. Τα υποδείγματα του Παραρτήματος Ι αποτελούν ακριβή αποσπάσματα εγγράφων-κειμένων του ΕΑΠ, ορισμένα εκ των οποίων βρίσκονται αναρτημένα στον ιστότοπο του εν λόγω Ιδρύματος.

Υπόδειγμα 2: Κανονισμός Σπουδών_Τμήμα Εκπαίδευσης

[…]

Η λογοκλοπή ολόκληρης πηγής αφορά στην περίπτωση που το σύνολο της εργασίας **ενός τρίτου** εμφανίζεται ως αποτέλεσμα δικής σας δουλειάς. Το συνηθέστερο παράδειγμα είναι όταν **ένας φοιτητής** «βάζει» το όνομα **του** σε μια εργασία που την έχει γράψει **κάποιος άλλος**. Η λογοκλοπή ολόκληρης πηγής αφορά και τις περιπτώσεις μιας θεωρητικής προσέγγισης, μιας ερευνητικής μεθοδολογίας, ενός σχεδιαγράμματος ή ενός επιστημονικού θεωρήματος.

Στην κατηγορία λογοκλοπής ολόκληρης πηγής περιλαμβάνονται οι περιπτώσεις υποβολής ως δικής/δικού σας:

- εργασίας που εκπόνησε **ένας συμφοιτητής/φίλος**,
- εργασίας που έχετε 'αγοράσει' από **τρίτους** και έχει προετοιμαστεί από **αυτούς**,
- άρθρου που έχει δημοσιευτεί σε άλλη πηγή, όπως σε ένα επιστημονικό περιοδικό (journal) ή στο Διαδίκτυο.

[…]

Επειδή η συγγραφή μιας εργασίας μπορεί να είναι μια πράξη συνεργασίας, **οι φοιτητές που** δεν έχουν προγενέστερη σχετική εμπειρία μπορεί να συγχέουν τη συνεργασία και τη λογοκλοπή. **Οι ίδιοι φοιτητές**, λόγω της απειρίας **τους,** μπορεί να υποβάλλουν εργασίες με αντιγραμμένα μέρη, χωρίς να έχουν την πρόθεση να εξαπατήσουν. Σε αυτή την περίπτωση, δυο σημαντικοί κανόνες πρέπει να ακολουθούνται προκειμένου να αποφευχθεί η ακούσια λογοκλοπή:

- Κάθε μορφή βοήθειας που δέχεστε από **κάποιον άλλο**, ή μια ιδέα ή ένα σχέδιο **ενός τρίτου,** πρέπει να αναγνωρίζεται μέσα στην εργασία σας.
- Εάν έχετε απορίες ή αμφιβολίες σχετικά με το ποιες πληροφορίες χρειάζεται να αναγνωρίζετε και ποιες όχι, να απευθύνεστε **στον υπεύθυνο Καθηγητή-Σύμβουλο (Κ-Σ)** του τμήματός σας.

[…]

5.1 **Ποιος** βλάπτεται από την λογοκλοπή;

- **Ο φοιτητής:** Η λογοκλοπή είναι μια πράξη που παρεμποδίζει τη μάθηση, που είναι ο σημαντικότερος λόγος για τον οποίο **κάποιος φοιτητής** εγγράφεται σε ένα πανεπιστήμιο.
- **Οι άλλοι φοιτητές: Εκείνοι οι φοιτητές που** εργάζονται σκληρά για να ολοκληρώσουν την εργασία **τους** μπορούν δικαίως να αισθάνονται **αδικημένοι** από **εκείνους που** δεν καταβάλουν την ίδια προσπάθεια και που επιχειρούν να κερδίσουν πλεονέκτημα στις βαθμολογίες **τους** με εξαπάτηση.
- **Οι διδάσκοντες: Οι διδάσκοντες** αφιερώνουν πολύτιμο χρόνο και προσπάθεια στην προετοιμασία των γραπτών εργασιών στις συναντήσεις **τους** με **τους φοιτητές** και στη διόρθωσή τους. Εξαιτίας αυτών, **ένας διδάσκοντας** μπορεί δικαίως να θεωρεί πως αντιμετωπίζεται με ασέβεια από **εκείνους που** υποπίπτουν σε λογοκλοπή.

[…]

Προτεινόμενη Διόρθωση Υποδείγματος 2:

[…]

Η λογοκλοπή ολόκληρης πηγής αφορά στην περίπτωση που το σύνολο της εργασίας **ενός τρίτου/μίας τρίτης** εμφανίζεται ως αποτέλεσμα δικής σας δουλειάς. Το συνηθέστερο παράδειγμα είναι όταν **μία φοιτήτρια/ένας φοιτητής** «βάζει» το όνομα **της/του** σε μια εργασία που την έχει γράψει **κάποια άλλη/κάποιος άλλος**. Η λογοκλοπή ολόκληρης πηγής αφορά και τις περιπτώσεις μιας θεωρητικής προσέγγισης, μιας ερευνητικής μεθοδολογίας, ενός σχεδιαγράμματος ή ενός επιστημονικού θεωρήματος.

Στην κατηγορία λογοκλοπής ολόκληρης πηγής περιλαμβάνονται οι περιπτώσεις υποβολής ως δικής/δικού σας:

- εργασίας που εκπόνησε **μία συμφοιτήτρια/φίλη/ένας συμφοιτητής/φίλος**,
- εργασίας που έχετε 'αγοράσει' από **τρίτους/τρίτες** και έχει προετοιμαστεί από **αυτούς/αυτές**,
- άρθρου που έχει δημοσιευτεί σε άλλη πηγή, όπως σε ένα επιστημονικό περιοδικό (journal) ή στο Διαδίκτυο.

[…]

Επειδή η συγγραφή μιας εργασίας μπορεί να είναι μια πράξη συνεργασίας, **οι φοιτητές/-τριες που** δεν έχουν προγενέστερη σχετική εμπειρία μπορεί να συγχέουν τη συνεργασία και τη λογοκλοπή. **Οι ίδιοι/-ες φοιτητές/-τριες**, λόγω της απειρίας **τους**, μπορεί να υποβάλλουν εργασίες με αντιγραμμένα μέρη, χωρίς να έχουν την πρόθεση να εξαπατήσουν. Σε αυτή την περίπτωση, δυο σημαντικοί κανόνες πρέπει να ακολουθούνται προκειμένου να αποφευχθεί η ακούσια λογοκλοπή:

- Κάθε μορφή βοήθειας που δέχεστε από **κάποιον/-α άλλο/-η**, ή μια ιδέα ή ένα σχέδιο **ενός τρίτου/μίας τρίτης**, πρέπει να αναγνωρίζεται μέσα στην εργασία σας.
- Εάν έχετε απορίες ή αμφιβολίες σχετικά με το ποιες πληροφορίες χρειάζεται να αναγνωρίζετε και ποιες όχι, να απευθύνεστε **στην/στον υπεύθυνη/-ο Καθηγήτρια/-τή - Σύμβουλο (Κ-Σ)** του τμήματός σας.

[…]

5.1 **Ποια/Ποιος** βλάπτεται από την λογοκλοπή;

- **Η/Ο φοιτήτρια/-τής:** Η λογοκλοπή είναι μια πράξη που παρεμποδίζει τη μάθηση, που είναι ο σημαντικότερος λόγος για τον οποίο **κάποια/-ος φοιτήτρια/-τής** εγγράφεται σε ένα πανεπιστήμιο.
- **Οι άλλες/-οι φοιτήτριες/-ητές: Εκείνες/-οι φοιτήτριες/-τές που** εργάζονται σκληρά για να ολοκληρώσουν την εργασία **τους** μπορούν δικαίως να αισθάνονται **αδικημένες/-οι** από **εκείνες/-ους που** δεν καταβάλουν την ίδια προσπάθεια και που επιχειρούν να κερδίσουν πλεονέκτημα στις βαθμολογίες **τους** με εξαπάτηση.
- **Οι διδάσκοντες/-ουσες: Οι διδάσκοντες/-ουσες** αφιερώνουν πολύτιμο χρόνο και προσπάθεια στην προετοιμασία των γραπτών εργασιών στις συναντήσεις **τους** με **τους/τις φοιτητές/-τριες** και στη διόρθωσή τους. Εξαιτίας αυτών, **ένας διδάσκοντας/μία διδάσκουσα** μπορεί δικαίως να θεωρεί πως αντιμετωπίζεται με ασέβεια από **εκείνους/- ες που** υποπίπτουν σε λογοκλοπή.

[…]

Υπόδειγμα 3: Μήνυμα Καλωσορίσματος Βιβλιοθήκης

Αγαπητοί φοιτητές και αγαπητές φοιτήτριες του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου

Η Εξ Αποστάσεως Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του ΕΑΠ, με αφορμή την έναρξη του νέου ακαδημαϊκού έτους, σας καλωσορίζει και σας εύχεται καλή και δημιουργική ακαδημαϊκή χρονιά!

Στο πλαίσιο της γνωριμίας σας με την Εξ Αποστάσεως Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του ΕΑΠ διοργανώνονται τρεις διαδικτυακές συναντήσεις υποδοχής **φοιτητών**, στις οποίες θα παρουσιαστεί το σύνολο των υπηρεσιών και του περιεχομένου που προσφέρονται.

[….]

Οι συναντήσεις θα υλοποιηθούν μέσα από το κανάλι της Βιβλιοθήκης στο Youtube με τη μέθοδο του livestreaming και **οι συμμετέχοντες** θα έχουν τη δυνατότητα να καταθέσουν ερωτήσεις. Για να παρακολουθήσετε τη ζωντανή μετάδοση θα πατήσετε πάνω στο εικονίδιο Live που θα εμφανιστεί στο κανάλι της Βιβλιοθήκης.

[…]

Με εκτίμηση,

Η Αναπληρώτρια Προϊσταμένη και **το Προσωπικό** της Εξ Αποστάσεως Βιβλιοθήκης του ΕΑΠ

Προτεινόμενη Διόρθωση Υποδείγματος 3:

Αγαπητοί φοιτητές και αγαπητές φοιτήτριες του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου

Η Εξ Αποστάσεως Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του ΕΑΠ, με αφορμή την έναρξη του νέου ακαδημαϊκού έτους, σας καλωσορίζει και σας εύχεται καλή και δημιουργική ακαδημαϊκή χρονιά!

Στο πλαίσιο της γνωριμίας σας με την Εξ Αποστάσεως Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του ΕΑΠ διοργανώνονται τρεις διαδικτυακές συναντήσεις υποδοχής **φοιτητών/-τριών**, στις οποίες θα παρουσιαστεί το σύνολο των υπηρεσιών και του περιεχομένου που προσφέρονται.

[….]

Οι συναντήσεις θα υλοποιηθούν μέσα από το κανάλι της Βιβλιοθήκης στο Youtube με τη μέθοδο του livestreaming και **οι συμμετέχοντες/-ουσες** θα έχουν τη δυνατότητα να καταθέσουν ερωτήσεις. Για να παρακολουθήσετε τη ζωντανή μετάδοση θα πατήσετε πάνω στο εικονίδιο Live που θα εμφανιστεί στο κανάλι της Βιβλιοθήκης.

[…]

Με εκτίμηση,

Η Αναπληρώτρια Προϊσταμένη και **το Προσωπικό** της Εξ Αποστάσεως Βιβλιοθήκης του ΕΑΠ

Υπόδειγμα 4: Αίτηση δανεισμού από Βιβλιοθήκη

[…]

Έχετε μια νέα καταχώρηση αιτήματος: (Η συμπλήρωση των πεδίων με αστερίσκο είναι υποχρεωτική)

1. Όνομα :
2. Επώνυμο :
3. Πατρώνυμο
4. Αρ. Αστ. Ταυτότητας
5. Αρ. Ακαδ. Ταυτότητας
6. **Α.Μ. Φοιτητή** (συμπληρώνεται υποχρεωτικά από **φοιτητές** ΕΑΠ)
7. Πρόγραμμα Σπουδών (συμπληρώνεται υποχρεωτικά από **φοιτητές** και **μέλη** ΣΕΠ ΕΑΠ)
8. Email
9. Τηλ. Επικοινωνίας
10. Ticket Library Πέμπτη 13 Ιουλίου 2023 - 8:46 π.μ. Ticket #382024 printed by seferli on Πέμπτη 13 Ιουλίου 2023 - 8:46 π.μ. Page 2
11. Ιδιότητα **δανειζομένου Φοιτητής** ΕΑΠ
12. Αποστολή Οδός :
13. Υπηρεσία Ταχυμεταφορών / Παραλαβή αυτοπροσώπως ACS COURIER Σημείωση: Σε περίπτωση που θέλετε να παραλάβετε το υλικό από την Βιβλιοθήκη, σημειώστε «Επιτόπια Παραλαβή» Παρακαλούμε συμπληρώστε τους τίτλους προς δανεισμό στα αριθμημένα πλαίσια. Δικαιούσθε: **Φοιτητές** ΕΑΠ: 4 τίτλους --- **Μέλη** ΔΕΠ/ΣΕΠ ΕΑΠ 6 τίτλους --- **Εξωτερικοί χρήστες & Φοιτητές** ΑΠΚΥ 3 τίτλους --- **Φοιτητές** Παν/μίου Πατρών 4 τίτλους

[…]

Η ΧΡΕΩΣΗ ΣΕ ΚΑΘΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΕΙΝΑΙ **ΤΟΥ ΠΑΡΑΛΗΠΤΗ** (Παρακαλείσθε όπως προσέλθετε για την παραλαβή του υλικού αφού πρώτα ειδοποιηθείτε από **το προσωπικό** της Βιβλιοθήκης)

[…]

Προτεινόμενη Διόρθωση Υποδείγματος 4:

[…]

Έχετε μια νέα καταχώρηση αιτήματος: (Η συμπλήρωση των πεδίων με αστερίσκο είναι υποχρεωτική)

1. Όνομα :
2. Επώνυμο :
3. Πατρώνυμο
4. Αρ. Αστ. Ταυτότητας
5. Αρ. Ακαδ. Ταυτότητας
6. **Α.Μ. Φοιτήτριας/-τή** (συμπληρώνεται υποχρεωτικά από **φοιτήτριες/-τές** ΕΑΠ)
7. Πρόγραμμα Σπουδών (συμπληρώνεται υποχρεωτικά από **φοιτήτριες/-τές** και **μέλη** ΣΕΠ ΕΑΠ)
8. Email
9. Τηλ. Επικοινωνίας
10. Ticket Library Πέμπτη 13 Ιουλίου 2023 - 8:46 π.μ. Ticket #382024 printed by seferli on Πέμπτη 13 Ιουλίου 2023 - 8:46 π.μ. Page 2
11. Ιδιότητα **δανειζόμενης/-μενου Φοιτήτριας/-τή** ΕΑΠ
12. Αποστολή Οδός :
13. Υπηρεσία Ταχυμεταφορών / Παραλαβή αυτοπροσώπως ACS COURIER Σημείωση: Σε περίπτωση που θέλετε να παραλάβετε το υλικό από την Βιβλιοθήκη, σημειώστε «Επιτόπια Παραλαβή» Παρακαλούμε συμπληρώστε τους τίτλους προς δανεισμό στα αριθμημένα πλαίσια. Δικαιούσθε: **Φοιτήτριες/-τές** ΕΑΠ: 4 τίτλους --- **Μέλη** ΔΕΠ/ΣΕΠ ΕΑΠ 6 τίτλους --- **Εξωτερικές/- οί χρήστριες/-τες & Φοιτήτριες/-τές** ΑΠΚΥ 3 τίτλους --- **Φοιτήτριες/-τές** Παν/μίου Πατρών 4 τίτλους

[…]

Η ΧΡΕΩΣΗ ΣΕ ΚΑΘΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΕΙΝΑΙ **ΤΟΥ/ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΗΠΤΗ/-ΤΡΙΑΣ** (Παρακαλείσθε όπως προσέλθετε για την παραλαβή του υλικού αφού πρώτα ειδοποιηθείτε από **το προσωπικό** της Βιβλιοθήκης)

[…]

Υπόδειγμα 5: Κανονισμός Διδακτορικών Σπουδών

https://www.eap.gr/education/phd-regulations/

Κανονισμός Διδακτορικών

1. Εισαγωγή

Η διαδικασία απονομής διδακτορικών τίτλων διέπεται από τις κείμενες διατάξεις για την Ανώτατη Εκπαίδευση και τις συμπληρωματικές διατάξεις του Ιδρυτικού Νόμου του ΕΑΠ. Ο εσωτερικός Κανονισμός Διδακτορικών Σπουδών αναφέρεται στις διαδικασίες αποδοχής **υποψήφιων διδακτόρων** και αποτίμησης της προόδου εκπόνησης διδακτορικών διατριβών.

2. Υποβολή υποψηφιότητας

Ο ενδιαφερόμενος να εκπονήσει διδακτορική διατριβή στο ΕΑΠ θα πρέπει να επικοινωνεί με **μέλος** ΔΕΠ του ΕΑΠ **του οποίου** τα ερευνητικά ενδιαφέροντα είναι συγγενή προς το γνωστικό πεδίο στο οποίο **ο υποψήφιος** επιθυμεί να εκπονήσει τη διατριβή. **Το μέλος** ΔΕΠ του ΕΑΠ θα πρέπει να σταθμίσει τα προσόντα **του υποψηφίου**, κατά πόσο τα ερευνητικά **του** ενδιαφέροντα συμπίπτουν με τις ερευνητικές επιδιώξεις **του μέλους** ΔΕΠ, καθώς και το φόρτο της απασχόλησής **του** και ανάλογα να **τον** ενθαρρύνει να υποβάλει σχετική αίτηση προς την Κοσμητεία της Σχολής.

3. Επιλογή **υποψηφίων**

Η Κοσμητεία, με βάση ακαδημαϊκά κριτήρια και με θετική εισήγηση **του μέλους** ΔΕΠ που πρόκειται να αναλάβει την επίβλεψη της διδακτορικής διατριβής, κρίνει εάν πράγματι **ο υποψήφιος** πληροί τις προϋποθέσεις για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής και ορίζει ως **εισηγητή το μέλος** ΔΕΠ του ΕΑΠ **που** πρότεινε **τον Υποψήφιο Διδάκτορα**. **Ο εισηγητής** προτείνει την τριμελή Συμβουλευτική Επιτροπή (ΣΕ).

Οι υποψήφιοι διδάκτορες θα πρέπει:

3.1 Να είναι **κάτοχοι** πτυχίων ελληνικών Ανωτάτων Ιδρυμάτων (πανεπιστημιακού τομέα ή τεχνολογικού τομέα) ή αναγνωρισμένων πτυχίων ξένων Ανωτάτων Ιδρυμάτων.

3.2 Να είναι **κάτοχοι** συγγενούς μεταπτυχιακού τίτλου ειδίκευσης

Προτεινόμενη Διόρθωση Υποδείγματος 5:

Κανονισμός Διδακτορικών

1. Εισαγωγή

Η διαδικασία απονομής διδακτορικών τίτλων διέπεται από τις κείμενες διατάξεις για την Ανώτατη Εκπαίδευση και τις συμπληρωματικές διατάξεις του Ιδρυτικού Νόμου του ΕΑΠ. Ο εσωτερικός Κανονισμός Διδακτορικών Σπουδών αναφέρεται στις διαδικασίες αποδοχής **υποψήφιων διδακτόρων, γυναικών και ανδρών,** και αποτίμησης της προόδου εκπόνησης διδακτορικών διατριβών.

2. Υποβολή υποψηφιότητας

Ο/Η ενδιαφερόμενος/-η να εκπονήσει διδακτορική διατριβή στο ΕΑΠ θα πρέπει να επικοινωνεί με **μέλος** ΔΕΠ του ΕΑΠ **του οποίου** τα ερευνητικά ενδιαφέροντα είναι συγγενή προς το γνωστικό πεδίο στο οποίο **ο/η υποψήφιος/-α** επιθυμεί να εκπονήσει τη διατριβή. **Το μέλος** ΔΕΠ του ΕΑΠ θα πρέπει να σταθμίσει τα προσόντα **του/της υποψηφίου/-ας**, κατά πόσο τα ερευνητικά **του/της** ενδιαφέροντα συμπίπτουν με τις ερευνητικές επιδιώξεις **του μέλους** ΔΕΠ, καθώς και το φόρτο της απασχόλησής **του** και ανάλογα να **τον/την** ενθαρρύνει να υποβάλει σχετική αίτηση προς την Κοσμητεία της Σχολής.

3. Επιλογή **υποψηφίων, γυναικών και ανδρών**

Η Κοσμητεία, με βάση ακαδημαϊκά κριτήρια και με θετική εισήγηση **του μέλους** ΔΕΠ **που** πρόκειται να αναλάβει την επίβλεψη της διδακτορικής διατριβής, κρίνει εάν πράγματι **η/ο υποψήφια/-ος** πληροί τις προϋποθέσεις για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής και ορίζει ως **εισηγήτρια/-τή το μέλος** ΔΕΠ του ΕΑΠ **που** πρότεινε **την/τον Υποψήφια/-ο Διδάκτορα**. **Η/Ο εισηγήτρια/-τής** προτείνει την τριμελή Συμβουλευτική Επιτροπή (ΣΕ).

Οι υποψήφιες/-οι διδάκτορες θα πρέπει:

3.1 Να είναι **κάτοχοι** πτυχίων ελληνικών Ανωτάτων Ιδρυμάτων (πανεπιστημιακού τομέα ή τεχνολογικού τομέα) ή αναγνωρισμένων πτυχίων ξένων Ανωτάτων Ιδρυμάτων.

3.2 Να είναι **κάτοχοι** συγγενούς μεταπτυχιακού τίτλου ειδίκευσης

3.3 Σε περίπτωση που κρίνεται σκόπιμο από τη Σχολή, **ο υποψήφιος**, πριν αρχίσει να εκπονεί τη διατριβή, καλείται να παρακολουθήσει επιτυχώς μία ή περισσότερες μεταπτυχιακές ΘΕ του ΕΑΠ πέραν των προϋποθέσεων της παραγράφου 3.2. Στην περίπτωση αυτή **ο υποψήφιος** εγγράφεται στις αντίστοιχες ΘΕ χωρίς κλήρωση, επιπλέον του προβλεπόμενου αριθμού **εισακτέων**.

3.4 **Οι υποψήφιοι** είναι απαραίτητο να γνωρίζουν πολύ καλά και αποδεδειγμένα τουλάχιστον την αγγλική γλώσσα. Εφόσον απαιτείται από το θέμα της διατριβής η Σχολή μπορεί να ζητά και τη γνώση μιας ή περισσότερων ακόμη γλωσσών.

4. **Επιβλέπων** και Συμβουλευτική Επιτροπή (ΣΕ)

Ο επιβλέπων της διατριβής (**μέλος** της παραπάνω Συμβουλευτικής Επιτροπής) είναι **μέλος** ΔΕΠ του ΕΑΠ στη βαθμίδα **του καθηγητή**, **αναπληρωτή καθηγητή** ή **επίκουρου καθηγητή**, με ερευνητικά ενδιαφέροντα συναφή με το αντικείμενο της διδακτορικής διατριβής. **Τα άλλα** δύο **μέλη** πρέπει να έχουν ερευνητικά ενδιαφέροντα συναφή προς το αντικείμενο της διδακτορικής διατριβής και μπορεί να είναι **μέλη** ΔΕΠ της ιδίας ή άλλης Σχολής (ή τμήματος), του ιδίου ή άλλου Πανεπιστημίου της ημεδαπής ή της αλλοδαπής, **αποχωρήσαντες** λόγω ορίου ηλικίας **καθηγητές** ΑΕΙ, **καθηγητές** ΑΣΕΙ ή **μέλη** ΕΠ των ΤΕΙ και της ΑΣΠΑΙΤΕ ή **ερευνητές** των βαθμίδων Α΄, Β΄ ή Γ΄ αναγνωρισμένου ερευνητικού κέντρου του εσωτερικού ή εξωτερικού, **οι οποίοι** είναι **κάτοχοι** διδακτορικού διπλώματος.

Στην περίπτωση που η διδακτορική εργασία χρήζει ερευνητικής υποδομής που δε διαθέτει το ΕΑΠ, στην απόφαση της Κοσμητείας θα πρέπει να αναφέρεται και ο φορέας (ΑΕΙ, Ερευνητικό Κέντρο, Δημόσια ή Ιδιωτική επιχείρηση) ο οποίος θα προσφέρει αυτές τις προϋποθέσεις. Η Κοσμητεία έχει την ευθύνη να ελέγξει εάν πράγματι **ο Διδακτορικός Σπουδαστής (ΔΣ)** τυπικά και ουσιαστικά μπορεί να κάνει χρήση αυτής της υποδομής.

Ο ανώτατος αριθμός **ΔΣ** που επιβλέπονται ταυτόχρονα από **ένα μέλος** ΔΕΠ ορίζεται σε πέντε.

[…]

Στους αναγορευθέντες Διδάκτορες χορηγείται δίπλωμα, το οποίο υπογράφεται από **τον Πρύτανη, τον Κοσμήτορα** και **τον Προϊστάμενο** Γραμματείας του Πανεπιστημίου, σφραγίζεται δε με τη σφραγίδα του Πανεπιστημίου.

[…]

3.3 Σε περίπτωση που κρίνεται σκόπιμο από τη Σχολή, **ο/η υποψήφιος/-α**, πριν αρχίσει να εκπονεί τη διατριβή, καλείται να παρακολουθήσει επιτυχώς μία ή περισσότερες μεταπτυχιακές ΘΕ του ΕΑΠ πέραν των προϋποθέσεων της παραγράφου 3.2. Στην περίπτωση αυτή **ο/η υποψήφιος/-α** εγγράφεται στις αντίστοιχες ΘΕ χωρίς κλήρωση, επιπλέον του προβλεπόμενου αριθμού **εισακτέων, γυναικών και ανδρών**.

3.4 **Οι υποψήφιοι/-ες** είναι απαραίτητο να γνωρίζουν πολύ καλά και αποδεδειγμένα τουλάχιστον την αγγλική γλώσσα. Εφόσον απαιτείται από το θέμα της διατριβής η Σχολή μπορεί να ζητά και τη γνώση μιας ή περισσότερων ακόμη γλωσσών.

4. **Επιβλέπων/-ουσα** και Συμβουλευτική Επιτροπή (ΣΕ)

Η/Ο επιβλέπουσα/-ων της διατριβής (**μέλος** της παραπάνω Συμβουλευτικής Επιτροπής) είναι **μέλος** ΔΕΠ του ΕΑΠ στη βαθμίδα **της/του καθηγήτριας/-τή**, **αναπληρώτριας/-τή καθηγήτριας/-τή** ή **επίκουρης/-ου καθηγήτριας/-τή**, με ερευνητικά ενδιαφέροντα συναφή με το αντικείμενο της διδακτορικής διατριβής. **Τα άλλα** δύο **μέλη** πρέπει να έχουν ερευνητικά ενδιαφέροντα συναφή προς το αντικείμενο της διδακτορικής διατριβής και μπορεί να είναι **μέλη** ΔΕΠ της ιδίας ή άλλης Σχολής (ή τμήματος), του ιδίου ή άλλου Πανεπιστημίου της ημεδαπής ή της αλλοδαπής, **αποχωρήσασες/-αντες** λόγω ορίου ηλικίας **καθηγήτριες/-τές** ΑΕΙ, **καθηγήτριες/-τές** ΑΣΕΙ ή **μέλη** ΕΠ των ΤΕΙ και της ΑΣΠΑΙΤΕ ή **ερευνήτριες/-τές** των βαθμίδων Α΄, Β΄ ή Γ΄ αναγνωρισμένου ερευνητικού κέντρου του εσωτερικού ή εξωτερικού, **οι οποίες/-οι** είναι **κάτοχοι** διδακτορικού διπλώματος.

Στην περίπτωση που η διδακτορική εργασία χρήζει ερευνητικής υποδομής που δε διαθέτει το ΕΑΠ, στην απόφαση της Κοσμητείας θα πρέπει να αναφέρεται και ο φορέας (ΑΕΙ, Ερευνητικό Κέντρο, Δημόσια ή Ιδιωτική επιχείρηση) ο οποίος θα προσφέρει αυτές τις προϋποθέσεις. Η Κοσμητεία έχει την ευθύνη να ελέγξει εάν πράγματι **η/ο Διδακτορική/-ός Σπουδάστρια/-τής (ΔΣ)** τυπικά και ουσιαστικά μπορεί να κάνει χρήση αυτής της υποδομής.

Ο ανώτατος αριθμός **ΔΣ** που επιβλέπονται ταυτόχρονα από **ένα μέλος** ΔΕΠ ορίζεται σε πέντε.

[…]

Στις/Στους αναγορευθείσες/-έντες Διδάκτορες χορηγείται δίπλωμα, το οποίο υπογράφεται από **την/τον Πρύτανη, την/τον Κοσμήτορα** και **την/τον Προϊστάμενη/-ο** Γραμματείας του Πανεπιστημίου, σφραγίζεται δε με τη σφραγίδα του Πανεπιστημίου.

[…]

Υπόδειγμα 6: Πρόγραμμα Ισπανική Γλώσσα και Πολιτισμός

https://www.eap.gr/education/undergraduate/spanish-language-and-culture/

[…]

Μαθησιακά αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση του ΠΣ, **οι φοιτητές-τριες** αναμένεται:

[…]

Προϋποθέσεις Εισαγωγής

Γίνονται **δεκτοί**:

α) **Απόφοιτοι** Λυκείου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή **κάτοχοι** ισότιμου ή αντίστοιχου τίτλου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του εσωτερικού ή εξωτερικού με αποδεδειγμένη γνώση της Ισπανικής σε επίπεδο Β1 του Κοινού Ευρωπαϊκού Πλαισίου Αναφοράς και

β) **Απόφοιτοι** ισπανόφωνων ιδρυμάτων δευτεροβάθμιας ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με επάρκεια στην Ελληνική.

Η γνώση μιας ξένης γλώσσας καθώς και η εξοικείωση με τη χρήση Η/Υ, e-mail και διαδικτύου θα βοηθήσει σημαντικά στην παρακολούθηση του προγράμματος.

Σημείωση: Αν το δίπλωμα που αποδεικνύει τη γνώση της Ισπανικής δεν αναγράφει το επίπεδο Β1, παρακαλούνται **οι υποψήφιοι** να προσκομίσουν βεβαίωση από την Ισπανική Πρεσβεία ή το Instituto Cervantes που να δηλώνει την ανωτέρω αντιστοιχία.

[…]

Προτεινόμενη Διόρθωση Υποδείγματος 6:

[…]

Μαθησιακά αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση του ΠΣ, **οι φοιτητές/-τριες** αναμένεται:

[…]

Προϋποθέσεις Εισαγωγής

Γίνονται **δεκτοί/-ές**:

α) **Απόφοιτοι/-ες** Λυκείου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή **κάτοχοι, γυναίκες και άνδρες,** ισότιμου ή αντίστοιχου τίτλου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του εσωτερικού ή εξωτερικού με αποδεδειγμένη γνώση της Ισπανικής σε επίπεδο Β1 του Κοινού Ευρωπαϊκού Πλαισίου Αναφοράς και

β) **Απόφοιτοι/-ες** ισπανόφωνων ιδρυμάτων δευτεροβάθμιας ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με επάρκεια στην Ελληνική.

Η γνώση μιας ξένης γλώσσας καθώς και η εξοικείωση με τη χρήση Η/Υ, e-mail και διαδικτύου θα βοηθήσει σημαντικά στην παρακολούθηση του προγράμματος.

Σημείωση: Αν το δίπλωμα που αποδεικνύει τη γνώση της Ισπανικής δεν αναγράφει το επίπεδο Β1, παρακαλούνται **οι υποψήφιοι/-ες** να προσκομίσουν βεβαίωση από την Ισπανική Πρεσβεία ή το Instituto Cervantes που να δηλώνει την ανωτέρω αντιστοιχία.

[…]

Υπόδειγμα 7: Πρόγραμμα Σπουδές στον Ευρωπαϊκό Πολιτισμό (ΕΠΟ)

https://www.eap.gr/education/undergraduate/studies-in-european-culture/

Σκοπός – Περιγραφή

[…]

Κεντρικοί στόχοι του προγράμματος είναι α) ο εμπλουτισμός των γνώσεων και των δεξιοτήτων **των φοιτητών** του Προγράμματος, β) η ανάπτυξη της κριτικής ικανότητάς **τους**, γ) η δυνατότητα να κατανοούν τη σημερινή ευρωπαϊκή πραγματικότητα την οποία **οι ίδιοι** βιώνουν ως **πολίτες** της Ελλάδας και της Ευρώπης, δ) η δυνατότητα να αντιλαμβάνονται τη σημασία υπερεθνικών διαδικασιών. Άλλος στόχος είναι η ε) παρουσίαση της διαδικασίας σχηματισμού της πολυ-πρισματικής εικόνας του Ευρωπαϊκού φαινομένου και πολιτισμού που καθορίζει και τη σημερινή φυσιογνωμία της Ευρώπης.

[…]

Η ολοκλήρωση του Προγράμματος επιτρέπει σε **όποιους** ενδιαφέρονται να εξειδικευθούν και να εμβαθύνουν σε κάποιον από τους τομείς αυτούς, να προχωρήσουν σε παράπλευρες μελέτες έχοντας κατακτήσει βασικές γνώσεις και δεξιότητες, να χρησιμοποιήσουν τις γνώσεις που απέκτησαν στην εργασία **τους**, να διευρύνουν την κριτική ικανότητα και την πνευματική καλλιέργειά **τους**. Η Ελλάδα βρίσκεται στο κέντρο της Ευρώπης και ως προς τον Ευρωπαϊκό πολιτισμό, ο ανταγωνισμός για **τους νέους** αυξάνει, η επικοινωνία καταργεί τα σύνορα. **Ενεργός πολίτης** είναι **ο μορφωμένος πολίτης**, **ο οποίος** χρειάζεται να διαθέτει αίσθηση και γνώση του ευρύτερου περιβάλλοντος, δυνατότητες ισότιμης επικοινωνίας, συνεργασίας και ίσων ευκαιριών.

[…]

Προϋποθέσεις Εισαγωγής

Γίνονται **δεκτοί απόφοιτοι** Λυκείου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή ισότιμου ή αντίστοιχου τίτλου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του εσωτερικού ή εξωτερικού.

Η γνώση μιας ξένης γλώσσας καθώς και η εξοικείωση με τη χρήση Η/Υ, e-mail και διαδικτύου θα βοηθήσει σημαντικά στην παρακολούθηση του προγράμματος.

[…]

Προτεινόμενη Διόρθωση Υποδείγματος 7:

Σκοπός – Περιγραφή

[…]

Κεντρικοί στόχοι του προγράμματος είναι α) ο εμπλουτισμός των γνώσεων και των δεξιοτήτων **των φοιτητριών/-τών** του Προγράμματος, β) η ανάπτυξη της κριτικής ικανότητάς **τους**, γ) η δυνατότητα να κατανοούν τη σημερινή ευρωπαϊκή πραγματικότητα την οποία **οι ίδιες/ίδιοι** βιώνουν ως **πολίτες** της Ελλάδας και της Ευρώπης, δ) η δυνατότητα να αντιλαμβάνονται τη σημασία υπερεθνικών διαδικασιών. Άλλος στόχος είναι η ε) παρουσίαση της διαδικασίας σχηματισμού της πολυ-πρισματικής εικόνας του Ευρωπαϊκού φαινομένου και πολιτισμού που καθορίζει και τη σημερινή φυσιογνωμία της Ευρώπης.

[…]

Η ολοκλήρωση του Προγράμματος επιτρέπει σε **όποιους/-ες** ενδιαφέρονται να εξειδικευθούν και να εμβαθύνουν σε κάποιον από τους τομείς αυτούς, να προχωρήσουν σε παράπλευρες μελέτες έχοντας κατακτήσει βασικές γνώσεις και δεξιότητες, να χρησιμοποιήσουν τις γνώσεις που απέκτησαν στην εργασία **τους**, να διευρύνουν την κριτική ικανότητα και την πνευματική καλλιέργειά **τους**. Η Ελλάδα βρίσκεται στο κέντρο της Ευρώπης και ως προς τον Ευρωπαϊκό πολιτισμό, ο ανταγωνισμός για **τους νέους/τις νέες** αυξάνει, η επικοινωνία καταργεί τα σύνορα. **Ενεργός/-ή πολίτης** είναι **ο/η μορφωμένος/-μένη πολίτης**, **ο/η οποίος/-α** χρειάζεται να διαθέτει αίσθηση και γνώση του ευρύτερου περιβάλλοντος, δυνατότητες ισότιμης επικοινωνίας, συνεργασίας και ίσων ευκαιριών.

[…]

Προϋποθέσεις Εισαγωγής

Γίνονται **δεκτοί/-ές απόφοιτοι/-ες** Λυκείου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή ισότιμου ή αντίστοιχου τίτλου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του εσωτερικού ή εξωτερικού.

Η γνώση μιας ξένης γλώσσας καθώς και η εξοικείωση με τη χρήση Η/Υ, e-mail και διαδικτύου θα βοηθήσει σημαντικά στην παρακολούθηση του προγράμματος.

[…]

Υπόδειγμα 8: Μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας με Θέμα: «Ενημέρωση - παρουσιάσεις μεταπτυχιακών διπλωματικών εργασιών ΜΠΣ ΑΔΕ β΄ περιόδου (Ιούλιος 2023) (29-30/07/2023)»

Αγαπητοί/ες επιβλέποντες/ουσες,

Μετά και την απόφαση για τις παρουσιάσεις των διπλωματικών εργασιών μέσω τηλεδιάσκεψης **των φοιτητών που** επιβλέπετε, θα θέλαμε να σας δώσουμε κάποιες σημαντικές πληροφορίες, σε σχέση με τις ημέρες παρουσίασης.

Οι παρουσιάσεις θα πραγματοποιηθούν μέσω της πλατφόρμας Microsoft Teams.
Στο σύνδεσμο http://noc.eap.gr/index.php/uphresies-akadhmaikhs-koinothtas/uphresia-thlediaskepsewn/microsoft-teams μπορείτε να βρείτε οδηγίες σχετικά με τη διαδικασία σύνδεσης στην Πλατφόρμα τηλεδιασκέψεων.

1. Βασικό είναι να έχετε ενσύρματη σύνδεση στη διαδικασία για αποφυγή προβλημάτων και δημιουργία καθυστερήσεων,

2. Θα δημιουργηθούν εικονικές αίθουσες παρουσιάσεων ηλεκτρονικά και ο σχετικός σύνδεσμος θα σας αποσταλεί με πρόσκληση. **Οι χρήστες οι οποίοι** θα συνδεθούν με τον λογαριασμό **τους** Office 365 θα έχουν δικαιώματα **παρουσιαστή** έτσι ώστε να μπορούν να κάνουν χρήση της παρουσίασής **τους** σε PowerPoint,

3. **Όλοι οι χρήστες** μπορείτε να συνδεθείτε ανά πάσα στιγμή στην αίθουσα, αφού είναι κοινή για **όλους**, ανεξαρτήτως αν την ώρα σύνδεσής σας θα είναι σε διαδικασία παρουσίασης άλλη διπλωματική εργασία, προσοχή ώστε να μην δημιουργηθούν παρεμβολές σε τυχόν άλλη παρουσίαση που υλοποιείται καθώς και στις άσκοπες συνδέσεις,

4. Ο σύνδεσμος της ηλεκτρονικής αίθουσας έχει ανακοινωθεί και **στους φοιτητές**,

5. Κάθε φορά που τελειώνει μια παρουσίαση **ο φοιτητής** αποχωρεί από την αίθουσα και **ο Α επιβλέπων** της επόμενης στη σειρά θα έχει την ευθύνη να δώσει τον λόγο **στο επόμενο φοιτητή του** έτσι ώστε να συνεχιστεί η διαδικασία. Στο αρχείο που σας επισυνάπτεται με το πρόγραμμα υπάρχουν τα στοιχεία **των φοιτητών** αν χρειαστεί να χρησιμοποιηθούν για κλήση (φοιτητικό email).

Προτεινόμενη Διόρθωση Υποδείγματος 8:

Αγαπητοί/-ές επιβλέποντες/-ουσες,

Μετά και την απόφαση για τις παρουσιάσεις των διπλωματικών εργασιών μέσω τηλεδιάσκεψης **των φοιτητριών/-τών που** επιβλέπετε, θα θέλαμε να σας δώσουμε κάποιες σημαντικές πληροφορίες, σε σχέση με τις ημέρες παρουσίασης.

Οι παρουσιάσεις θα πραγματοποιηθούν μέσω της πλατφόρμας Microsoft Teams.
Στο σύνδεσμο http://noc.eap.gr/index.php/uphresies-akadhmaikhs-koinothtas/uphresia-thlediaskepsewn/microsoft-teams μπορείτε να βρείτε οδηγίες σχετικά με τη διαδικασία σύνδεσης στην Πλατφόρμα τηλεδιασκέψεων.

1. Βασικό είναι να έχετε ενσύρματη σύνδεση στη διαδικασία για αποφυγή προβλημάτων και δημιουργία καθυστερήσεων,

2. Θα δημιουργηθούν εικονικές αίθουσες παρουσιάσεων ηλεκτρονικά και ο σχετικός σύνδεσμος θα σας αποσταλεί με πρόσκληση. **Οι χρήστες/-τριες οι οποίοι/-ες** θα συνδεθούν με τον λογαριασμό **τους** Office 365 θα έχουν δικαιώματα **παρουσιαστή/-τριας** έτσι ώστε να μπορούν να κάνουν χρήση της παρουσίασής **τους** σε PowerPoint,

3. **Όλοι/-ες οι χρήστες/-τριες** μπορείτε να συνδεθείτε ανά πάσα στιγμή στην αίθουσα, αφού είναι κοινή για **όλους/-ες**, ανεξαρτήτως αν την ώρα σύνδεσής σας θα είναι σε διαδικασία παρουσίασης άλλη διπλωματική εργασία, προσοχή ώστε να μην δημιουργηθούν παρεμβολές σε τυχόν άλλη παρουσίαση που υλοποιείται καθώς και στις άσκοπες συνδέσεις,

4. Ο σύνδεσμος της ηλεκτρονικής αίθουσας έχει ανακοινωθεί και **στους/στις φοιτητές/-τριες**,

5. Κάθε φορά που τελειώνει μια παρουσίαση **ο/η φοιτητής/-τρια** αποχωρεί από την αίθουσα και **η/ο Α επιβλέπουσα/-ων** της επόμενης στη σειρά θα έχει την ευθύνη να δώσει τον λόγο **στην/στον επόμενη/-ο φοιτήτρια/-τή της/του** έτσι ώστε να συνεχιστεί η διαδικασία. Στο αρχείο που σας επισυνάπτεται με το πρόγραμμα υπάρχουν τα στοιχεία **των φοιτητριών/-τών** αν χρειαστεί να χρησιμοποιηθούν για κλήση (φοιτητικό email).

6. Εφιστούμε την προσοχή κατά την εισαγωγή στην εικονική αίθουσα να έχετε κλειστά μικρόφωνο και κάμερα μέχρι την προκαθορισμένη ώρα της παρουσίασης σας,

7. Σε περίπτωση που υπάρξει σημαντική καθυστέρηση σε σχέση με την ώρα παρουσίασης, θα ήταν καλό να ενημερωθεί **ο φοιτητής** από **τον Α επιβλέποντά του** για αυτό, έτσι ώστε να μην υπάρξει αναστάτωση και ανησυχία,

8. Αναφορικά με τη βαθμολόγηση των εργασιών, θα θέλαμε να σας στήσουμε την προσοχή, καθώς η διαδικασία έχει τροποποιηθεί και η καταχώρηση των βαθμών θα πρέπει να γίνει στο αντίστοιχο πεδίο της πλατφόρμας https://courses.eap.gr και όχι μέσω αποστολής δελτίου αξιολόγησης, μέχρι την Δευτέρα 31/07/2023. Η βαθμολόγηση στην εκπαιδευτική πλατφόρμα θα πρέπει να γίνει μόνο από **τον Α΄ επιβλέποντα**, κατόπιν συνεννόησης με **τα υπόλοιπα μέλη της εξεταστικής επιτροπής**. Για ερωτήματα επί της διαδικασίας μπορείτε να επικοινωνήσετε με το τμήμα Μητρώου **Φοιτητών** (ade@eap.gr). Παρακαλούμε θερμά το συγκεκριμένο σημείο να προσεχθεί ιδιαίτερα για να μην έχουμε αντιδράσεις από **τους φοιτητές** για τυχόν καθυστερήσεις,

9. Σας επισυνάπτεται αρχείο με το πρόγραμμα παρουσιάσεων ανά μέρα και ώρα.

Τέλος σας επισυνάπτεται μήνυμα το οποίο στάλθηκε σε **όλους τους φοιτητές** του προγράμματος για ενημέρωσή σας. Στο συγκεκριμένο μήνυμα υπάρχουν και οι σύνδεσμοι που αφορούν πληροφορίες σε σχέση με τη χρήση του Microsoft Teams.

Σας ευχαριστούμε θερμά για τη συνεργασία και ευχόμαστε η διαδικασία να διεκπεραιωθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο!

Τμήμα Εκπαίδευσης
Γραφείο Προγραμματισμού

6. Εφιστούμε την προσοχή κατά την εισαγωγή στην εικονική αίθουσα να έχετε κλειστά μικρόφωνο και κάμερα μέχρι την προκαθορισμένη ώρα της παρουσίασης σας,

7. Σε περίπτωση που υπάρξει σημαντική καθυστέρηση σε σχέση με την ώρα παρουσίασης, θα ήταν καλό να ενημερωθεί **η/ο φοιτήτρια/-τής** από **τον/την Α΄ επιβλέποντά/-ουσά της/του** για αυτό, έτσι ώστε να μην υπάρξει αναστάτωση και ανησυχία,

8. Αναφορικά με τη βαθμολόγηση των εργασιών, θα θέλαμε να σας στήσουμε την προσοχή, καθώς η διαδικασία έχει τροποποιηθεί και η καταχώρηση των βαθμών θα πρέπει να γίνει στο αντίστοιχο πεδίο της πλατφόρμας https://courses.eap.gr και όχι μέσω αποστολής δελτίου αξιολόγησης, μέχρι την Δευτέρα 31/07/2023. Η βαθμολόγηση στην εκπαιδευτική πλατφόρμα θα πρέπει να γίνει μόνο από **την/τον Α΄ επιβλέπουσα/-οντα**, κατόπιν συνεννόησης **με τα υπόλοιπα μέλη της εξεταστικής επιτροπής**. Για ερωτήματα επί της διαδικασίας μπορείτε να επικοινωνήσετε με το τμήμα Μητρώου **Φοιτητών/Φοιτητριών** (ade@eap.gr). Παρακαλούμε θερμά το συγκεκριμένο σημείο να προσεχθεί ιδιαίτερα για να μην έχουμε αντιδράσεις από **τις/τους φοιτήτριες/-τές** για τυχόν καθυστερήσεις,

9. Σας επισυνάπτεται αρχείο με το πρόγραμμα παρουσιάσεων ανά μέρα και ώρα.

Τέλος σας επισυνάπτεται μήνυμα το οποίο στάλθηκε σε **όλους/όλες τους/τις φοιτητές/-τριες** του προγράμματος για ενημέρωσή σας. Στο συγκεκριμένο μήνυμα υπάρχουν και οι σύνδεσμοι που αφορούν πληροφορίες σε σχέση με τη χρήση του Microsoft Teams.

Σας ευχαριστούμε θερμά για τη συνεργασία και ευχόμαστε η διαδικασία να διεκπεραιωθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο!

Τμήμα Εκπαίδευσης
Γραφείο Προγραμματισμού

Υπόδειγμα 9: Μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας με Θέμα: «Ευγενική Υπενθύμιση, Διοργάνωση Διαδικτυακής Συνάντησης από το ΚΕΔΙΜΑ/ΕΑΠ, για τις Ομαδικές Συμβουλευτικές Συναντήσεις (ΟΣΣ)»

Αγαπητές/οι Συνάδελφοι,

Σε συνέχεια μιας δημιουργικής συζήτησης που ξεκίνησε τον προηγούμενο μήνα από **μέλη** ΔΕΠ του ΕΑΠ και αφορά σε συγκεκριμένα υφιστάμενα χαρακτηριστικά των ΟΣΣ (με έμφαση στη διάρκεια/συχνότητα τους), το ΚΕΔΙΜΑ/ΕΑΠ απηύθυνε **σύντομο** ερωτηματολόγιο σε **όλους τους διδάσκοντες** του Ιδρύματος με σκοπό την καταγραφή των προσωπικών τους απόψεων.

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου ήταν προαιρετική και τα αποτελέσματα θα παρουσιαστούν σε διαδικτυακή συνάντηση στις **19 Ιουλίου και ώρα 10.00 π.μ.**

link: **https://hou.webex.com/hou/j.php?MTID=mc3bbb8750d9370a023486fb23cf5cfee**

στην οποία επίσης θα:

- γίνει αναφορά σχετικών πρακτικών από Πανεπιστήμια του Εξωτερικού
- παρουσιαστούν σχετικές απαντήσεις από **φοιτητές** του ΕΑΠ για το ίδιο θέμα, όπως έχει προκύψει από το ερωτηματολόγιο της ΜΟΔΙΠ
- δοθεί η ευκαιρία για ανταλλαγή απόψεων μεταξύ **των συμμετεχόντων**

Με εκτίμηση

Προτεινόμενη Διόρθωση Υποδείγματος 9:

Αγαπητές/-οί Συνάδελφοι,

Σε συνέχεια μιας δημιουργικής συζήτησης που ξεκίνησε τον προηγούμενο μήνα από **μέλη** ΔΕΠ του ΕΑΠ και αφορά σε συγκεκριμένα υφιστάμενα χαρακτηριστικά των ΟΣΣ (με έμφαση στη διάρκεια/συχνότητα τους), το ΚΕΔΙΜΑ/ΕΑΠ απηύθυνε **σύντομο** ερωτηματολόγιο σε **όλους/όλες τους/τις διδάσκοντες/διδάσκουσες** του Ιδρύματος με σκοπό την καταγραφή των προσωπικών τους απόψεων.

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου ήταν προαιρετική και τα αποτελέσματα θα παρουσιαστούν σε διαδικτυακή συνάντηση στις **19 Ιουλίου και ώρα 10.00 π.μ.**

link: **https://hou.webex.com/hou/j.php?MTID=mc3bbb8750d9370a023486fb23cf5cfee**

στην οποία επίσης θα:

- γίνει αναφορά σχετικών πρακτικών από Πανεπιστήμια του Εξωτερικού
- παρουσιαστούν σχετικές απαντήσεις από **φοιτήτριες/φοιτητές** του ΕΑΠ για το ίδιο θέμα, όπως έχει προκύψει από το ερωτηματολόγιο της ΜΟΔΙΠ
- δοθεί η ευκαιρία για ανταλλαγή απόψεων μεταξύ **των συμμετεχουσών/συμμετεχόντων**

Με εκτίμηση

Υπόδειγμα 10: Κανονισμός Μητρώου Εκπαιδευτών ΚεΔιΒιΜ

[…]

2. Κατηγορίες **Εκπαιδευτών** του Κ.Ε.ΔΙ.ΒΙ.Μ

Εκπαιδευτές στα προγράμματα του Κ.Ε.ΔΙ.ΒΙ.Μ. μπορούν να είναι:

α) **μέλη Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού** (Δ.Ε.Π.) του ΕΑΠ και άλλων Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Α.Ε.Ι.) της ημεδαπής και αλλοδαπής,

β) **Μέλη ΣΕΠ** του Ε.Α.Π., **ερευνητικοί συνεργάτες** του Ε.Α.Π.

γ) **μέλη Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού** (Ε.Ε.Π.), **Εργαστηριακού Διδακτικού Προσωπικού** (Ε.ΔΙ.Π.) και **Ειδικού Τεχνικού Εργαστηριακού Προσωπικού** (Ε.Τ.Ε.Π.) του ΕΑΠ και άλλων Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Α.Ε.Ι.)

δ) **ερευνητές** α', β', γ' και δ' βαθμίδας των ερευνητικών και τεχνολογικών φορέων του άρθρου 13Α του ν. 4310/2014 (Α΄ 258) της ημεδαπής,

ε) **επισκέπτες Καθηγητές**, **επισκέπτες ερευνητές**, **ερευνητές** επί συμβάσει, **συνεργαζόμενοι Καθηγητές** και **διδάσκοντες στους οποίους** έχει ανατεθεί αυτοδύναμο διδακτικό έργο σε προγράμματα τυπικής εκπαίδευσης,

στ) **Διακεκριμένοι διανοητές**, **καλλιτέχνες** και **επιστήμονες** χωρίς διδακτορικό δίπλωμα, **οι οποίοι** σύμφωνα με την παρ. 1.α του άρθρου 70 του ν. 4386/2016 θα μπορούσαν να καταλάβουν θέση **καθηγητή.**

ζ) **Φυσικά πρόσωπα**, **κάτοχοι** διδακτορικού διπλώματος.

η) **Οι εκπαιδευτές- επιστήμονες**, **των οποίων** η συμμετοχή κρίνεται ουσιώδης στη βάση της εξειδικευμένης εμπειρίας **τους** (επαγγελματικής ή ερευνητικής) και προτείνονται ως **μέλη** της ομάδας έργου, σύμφωνα με το άρθρο 243 του ν. 4957/2022.

[…]

Προτεινόμενη Διόρθωση Υποδείγματος 10: Κανονισμός Μητρώου Εκπαιδευτριών και Εκπαιδευτών ΚεΔιΒιΜ

[…]

2. Κατηγορίες **Εκπαιδευτών/Εκπαιδευτριών** του Κ.Ε.ΔΙ.ΒΙ.Μ

Εκπαιδευτές/-τριες στα προγράμματα του Κ.Ε.ΔΙ.ΒΙ.Μ. μπορούν να είναι:

α) **μέλη Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού** (Δ.Ε.Π.) του ΕΑΠ και άλλων Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Α.Ε.Ι.) της ημεδαπής και αλλοδαπής,

β) **Μέλη** ΣΕΠ του Ε.Α.Π., **ερευνητικοί/-ές συνεργάτες/συνεργάτιδες** του Ε.Α.Π.

γ) **μέλη Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού** (Ε.Ε.Π.), **Εργαστηριακού Διδακτικού Προσωπικού** (Ε.ΔΙ.Π.) και **Ειδικού Τεχνικού Εργαστηριακού Προσωπικού** (Ε.Τ.Ε.Π.) του ΕΑΠ και άλλων Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Α.Ε.Ι.)

δ) **ερευνητές/ερευνήτριες** α', β', γ' και δ' βαθμίδας των ερευνητικών και τεχνολογικών φορέων του άρθρου 13Α του ν. 4310/2014 (Α΄ 258) της ημεδαπής,

ε) **επισκέπτριες/-τες Καθηγήτριες/-τές**, **επισκέπτριες/-τες ερευνήτριες/-τές**, **ερευνήτριες/-τές** επί συμβάσει, **συνεργαζόμενες/-μενοι Καθηγήτριες/-τές** και **διδάσκουσες/-οντες στις/στους οποίες/οποίους** έχει ανατεθεί αυτοδύναμο διδακτικό έργο σε προγράμματα τυπικής εκπαίδευσης,

στ) **Διακεκριμένοι/-μένες διανοητές/διανοήτριες**, **καλλιτέχνες/καλλιτέχνιδες** και **επιστήμονες, γυναίκες και άνδρες,** χωρίς διδακτορικό δίπλωμα, **οι οποίοι/οποίες** σύμφωνα με την παρ. 1.α του άρθρου 70 του ν. 4386/2016 θα μπορούσαν να καταλάβουν θέση **καθηγητή/καθηγήτριας**.

ζ) **Φυσικά πρόσωπα**, **κάτοχοι, γυναίκες και άνδρες**, διδακτορικού διπλώματος.

η) **Οι εκπαιδευτές/εκπαιδεύτριες-επιστήμονες**, **των οποίων** η συμμετοχή κρίνεται ουσιώδης στη βάση της εξειδικευμένης εμπειρίας **τους** (επαγγελματικής ή ερευνητικής) και προτείνονται ως **μέλη** της ομάδας έργου, σύμφωνα με το άρθρο 243 του ν. 4957/2022.

[…]

6. Επιλογή **Εκπαιδευτών**

Σύμφωνα με το Άρθρου 118 του ν. 4957/2022 με απόφαση του Συμβουλίου του Κέντρου Επιμόρφωσης και Διά Βίου Μάθησης (Κ.Ε.ΔΙ.ΒΙ.Μ.) ορίζονται **ο Επιστημονικός Υπεύθυνος** και **ο Ακαδημαϊκός Υπεύθυνος** ανά επιμορφωτικό πρόγραμμα του. ΚΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ.

Ο Ακαδημαϊκός Υπεύθυνος δύναται να ταυτίζεται με **τον Επιστημονικό Υπεύθυνο** και διαθέτει αποδεδειγμένη γνώση ή εμπειρία στο αντικείμενο του προγράμματος, η οποία δύναται να προκύπτει από το εν γένει εκπαιδευτικό, ερευνητικό και επιστημονικό **του** έργο. **Ο Ακαδημαϊκός Υπεύθυνος** έχει ως αρμοδιότητα την παρακολούθηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, την εκπόνηση ή έγκριση του εκπαιδευτικού υλικού, την επιλογή **των εκπαιδευτών** και την κατανομή του διδακτικού έργου, καθώς και κάθε άλλο ζήτημα για την υλοποίηση του προγράμματος.

Στο πλαίσιο της ανωτέρω αρμοδιότητας, **ο επιστημονικά υπεύθυνος** (ΕΥ)/ **ακαδημαϊκά υπεύθυνος** (ΑΥ) καταρτίζει την ομάδα **εκπαιδευτών** στην οποία συμπεριλαμβάνονται είτε **μέλη** του Μητρώου του Κ.Ε.ΔΙ.ΒΙ.Μ. του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, είτε **εκπαιδευτές οι οποίοι** εμπίπτουν σε μία εκ των περιπτώσεων (β) έως (η) της ενότητας 2, υπό τις προβλεπόμενες προϋποθέσεις ένταξης αυτών που αναφέρονται στην ενότητα 3.

Σε ειδικές περιπτώσεις όπου **οι ενταγμένοι** στο Μητρώο **Εκπαιδευτές** δεν ικανοποιούν τις ανάγκες ενός προγράμματος, **ο Επιστημονικός Υπεύθυνος** μπορεί να προχωρήσει σε ανοιχτή πρόσκληση, ακολουθώντας τις διαδικασίες του ΕΛΚΕ που προβλέπονται για τις δημόσιες προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος.

[…]

6. Επιλογή **Εκπαιδευτών/Εκπαιδευτριών**

Σύμφωνα με το Άρθρου 118 του ν. 4957/2022 με απόφαση του Συμβουλίου του Κέντρου Επιμόρφωσης και Διά Βίου Μάθησης (Κ.Ε.ΔΙ.ΒΙ.Μ.) ορίζονται **η/ο Επιστημονική/-ός Υπεύθυνη/-ος** και **η/ο Ακαδημαϊκή/-ός Υπεύθυνη/-ος** ανά επιμορφωτικό πρόγραμμα του ΚΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ.

Η/Ο Ακαδημαϊκή/-ός Υπεύθυνη/-ος δύναται να ταυτίζεται με **την/τον Επιστημονική/-ό Υπεύθυνη/-ο** και διαθέτει αποδεδειγμένη γνώση ή εμπειρία στο αντικείμενο του προγράμματος, η οποία δύναται να προκύπτει από το εν γένει εκπαιδευτικό, ερευνητικό και επιστημονικό **της/του** έργο. **Ο/Η Ακαδημαϊκός/-ή Υπεύθυνος/-η** έχει ως αρμοδιότητα την παρακολούθηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, την εκπόνηση ή έγκριση του εκπαιδευτικού υλικού, την επιλογή **των εκπαιδευτριών/-τών** και την κατανομή του διδακτικού έργου, καθώς και κάθε άλλο ζήτημα για την υλοποίηση του προγράμματος.

Στο πλαίσιο της ανωτέρω αρμοδιότητας, **η/ο επιστημονικά υπεύθυνη/-ος** (ΕΥ)/ **ακαδημαϊκά υπεύθυνη/-ος** (ΑΥ) καταρτίζει την ομάδα **εκπαιδευτριών/-τών** στην οποία συμπεριλαμβάνονται είτε **μέλη** του Μητρώου του Κ.Ε.ΔΙ.ΒΙ.Μ. του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, είτε **εκπαιδεύτριες/εκπαιδευτές οι οποίες/οποίοι** εμπίπτουν σε μία εκ των περιπτώσεων (β) έως (η) της ενότητας 2, υπό τις προβλεπόμενες προϋποθέσεις ένταξης αυτών που αναφέρονται στην ενότητα 3.

Σε ειδικές περιπτώσεις όπου **οι ενταγμένοι/ενταγμένες** στο Μητρώο **Εκπαιδευτές και Εκπαιδεύτριες** δεν ικανοποιούν τις ανάγκες ενός προγράμματος, **η/ο Επιστημονική/-ός Υπεύθυνη/-ος** μπορεί να προχωρήσει σε ανοιχτή πρόσκληση, ακολουθώντας τις διαδικασίες του ΕΛΚΕ που προβλέπονται για τις δημόσιες προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος.

[…]

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ:
Γλωσσάρι γραμματικών όρων

Επίθημα: όρος της γλωσσολογίας που δηλώνει το τμήμα της λέξης που έπεται του θέματος, το τέλος της λέξης, η κατάληξη (*παιδ-**άκι**, βουλευ-**τής**, βουλευτ-**ίνα***).

Διγενές επίθημα: επίθημα που χρησιμοποιείται στον σχηματισμό ονομάτων και στο αρσενικό γραμματικό γένος και στο θηλυκό γραμματικό γένος (*ο φιλόλογ-**ος**, η φιλόλογ-**ος***)

Συμπληρώματα ονομάτων : λέξεις που συμπληρώνουν τη σημασία του ονόματος, όπως για παράδειγμα τα κατηγορούμενα, κ.ά. (*οι φοιτητές είναι **ικανοί** / φοιτητές και φοιτήτριες **του ΕΑΠ*** (ενν. *που σπουδάζουν στο ΕΑΠ*).

Προσαρτήματα ονομάτων: λέξεις που προσδίδουν κάποιο επιπλέον χαρακτηριστικό (σημασιακό, γραμματικό) στο ουσιαστικό που συνοδεύουν και το προσδιορίζουν, όπως για παράδειγμα οι επιθετικοί προσδιορισμοί, κ.ά. (***αναπληρωτής** καθηγητής*).

Γραμματικότητα: η γραμματική ορθότητα (οτιδήποτε θεωρείται γραμματικά ορθό σύμφωνα με τους φυσικούς ομιλητές και τις φυσικές ομιλήτριες μίας γλώσσας) των προτάσεων και των φράσεων μίας γλώσσας (***οι φοιτητές και οι φοιτήτριες** είναι **ικανοί και ικανές***).

Αντιγραμματικό: οτιδήποτε αντιβαίνει τη γραμματική ορθότητα (**__οι φοιτήτριες__ είναι __ικανοί__*).

ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Επιτροπή Ισότητας των Φύλων
και Καταπολέμησης των Διακρίσεων
του ΕΑΠ

ISBN: for web

ISBN 978-960-611-024-5
9 789606 110245